

**T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ TERCÜME SÖYLEMİ VE
REPERTUVARLARININ KURULMASINDA ETKİN BİR
EYLEYEN OLARAK İSMAİL HABİB SEVÜK'ÜN
"TERCÜME"YE YAKLAŞIMI**

Mehtap GÜVEN ÇOBAN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇEVİRİBİLİM ANABİLİM DALI
ÇEVİRİBİLİM PROGRAMI**

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Cemal DEMİRCİOĞLU**

İstanbul, Ağustos 2018

T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ TERCÜME SÖYLEMİ VE
REPERTUVARLARININ KURULMASINDA ETKİN BİR
EYLEYEN OLARAK İSMAİL HABİB SEVÜK'ÜN
"TERCÜME"YE YAKLAŞIMI**

Mehtap GÜVEN ÇOBAN
(112003027)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇEVİRİBİLİM ANABİLİM DALI
ÇEVİRİBİLİM PROGRAMI

İstanbul, Ağustos 2018

Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih :

Tezin Savunulduğu Tarih :

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Cemal Demircioğlu

Diğer Jüri Üyeleri :

Prof. Dr. Nadir Engin UZUN: _____

Prof. Dr. Ayşe Dilek ERBORA: _____

İstanbul, Ağustos 2018

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı, erken Cumhuriyet dönemi tercüme söylemi ve repertuvarlarının kurulmasında etkin bir 'eyleyen' olarak İsmail Habib Sevük'ün "tercüme"ye yaklaşımını ayrıntılı bir şekilde ele almaktır. Çalışmada Itamar Even-Zohar'ın "kültür girişimcisi", "kültür eyleyeni" ve "kültür repertuarı" (Even-Zohar 2010) kavramlarından yola çıkarak, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e çeşitli mesleki kimlikleriyle Sevük'ün erken Cumhuriyet repertuvarlarının kurulmasında nasıl bir rol aldığı ve tercüme söylemini nasıl kurduğu çözümlenmektedir.

İsmail Habib Sevük'ün odağa alındığı bu çalışmaya beni teşvik eden, tezimin bütün aşamalarında önerileri, eleştirileri ve yönlendirmeleriyle çalışmaya katkıda bulunan, desteğini hiç esirgemeyen ve araştırmamda elde ettiğim verileri geniş ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmemi sağlayan çok değerli Hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Cemal Demircioğlu'na sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, çeviri tarihine ilgi duymamı sağlayarak bu alanda tez hazırlamama vesile olan, çalışmalarından ve derslerinden çok yararlandığım, çeviribilime yaptığı değerli katkılarla bizlere yol gösteren Prof. Dr. Saliha Parker'e içten teşekkür ediyorum.

Ayrıca tezimde çalışmalarından yararlandığım Prof. Dr. Işın Bengi Öner'e, Prof. Dr. Şehnaz Tahir Gürçağlar'a, Prof. Dr. Özlem Berk Albachten'a ve Prof. Dr. Ayşe Banu Karadağ'a katkılarından dolayı en samimi teşekkürlerimi sunarım.

Bununla beraber, jüri üyelerim Prof. Dr. Nadir Engin Uzun'a ve Prof. Dr. Ayşe Dilek Erbor'a'ya içten teşekkürlerimi sunuyorum. Çalışmam boyunca beni her zaman destekleyen Dr. Özlem Çaykent'e, Sevgili eşim Enis Çoban'a ve oğlum Güven Çoban'a da yürekten teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1. KURAMSAL ÇERÇEVE VE YÖNTEM.....	5
1.1 "KÜLTÜR PLANLAMASI", "KÜLTÜR GİRİŞİMCİSİ", "KÜLTÜR EYLEYENİ" VE "YENİDEN YAZIM"	8
1.2 KÜLTÜR REPERTUVARLARININ KURULMASI VE KABULÜ.....	15
1.3 TERCÜMENİN TANIMLANMASI.....	20
1.4 YÖNTEM.....	26
BÖLÜM 2. YETİŞTİĞİ ORTAM VE MESLEKİ KİMLİKLERİ AÇISINDAN İSMAİL HABİB SEVÜK.....	28
2.1 İÇİNDE YETİŞTİĞİ EĞİTİM VE KÜLTÜR ORTAMI.....	28
2.2 MESLEKİ KİMLİKLERİ:ÖĞRETMEN, YAZAR, YÖNETİCİ, POLİTİKACI, EDEBİYAT TARİHÇİSİ VE ELEŞTİRMEN.....	31
2.3 ÖTEKİNİN GÖZÜNDEN SEVÜK'ÜN EDEBİYAT TARİHÇİLİĞİ VE ELEŞTİRMENLİĞİ ÜZERİNE GÖRÜŞLER	35
2.3.1 Türk Teceddüt Edebiyatı	39
2.3.2 Yeni Edebi Yeniliğimiz: Tanzimattan Beri	44
2.3.3 Avrupa Edebiyatı ve Biz.....	46
2.3.4 Dil Davası.....	47

BÖLÜM 3. "TAM TERCÜME"YE GİDEN YOLDA BİR TARİH YAZIMI: TANZİMAT EDEBİYATI VE ÇEVİRİ ETKİNLİĞİ.....49

3.1 TANZİMATIN GETİRDİĞİ YENİLİKLER 49

3.2 TANZİMAT EDEBİYATINDA TERCÜMELER YOLUYLA BATI ETKİSİ.....51

3.3 İSTİBDAT'TAN HÜRRİYET'E EDEBİYATTA DEĞİŞİMLER.....54

3.4 EDEBİYAT, SOSYAL VE SİYASİ ORTAMDAKİ 'İKİLİK' 57

3.5 ÇEVİRİ YÖNTEMLERİ VE POLİTİKALARI.....59

3.5.1 "Sözü Sözüne Tercüme" ve "Aynen Tercüme".....61

3.5.2 "Meal" ve "Tafsilen" Tercüme.....62

3.5.3 "Telhisen" Tercüme.....63

3.5.4 "Hülâsa edilerek" Tercüme.....64

3.6 TERCÜMELERİN TASNİFİ ÜZERİNDEN BİR TARİH YAZIMI.....65

3.6.1 Yunan Edebiyatı'ndan Tercüme.....66

3.6.2 Latin Edebiyatı'ndan Tercüme.....70

3.6.3 Rönesans Edebiyatı'ndan Tercüme.....72

3.6.4 Fransız Klasik Edebiyatından Tercüme.....73

BÖLÜM 4. İSMAİL HABİB SEVÜK'ÜN "TAM TERCÜME" VE "İYİ TERCÜMECİLİK" ANLAYIŞI.....77

4.1 "BÜYÜK KÜLTÜR HAMLESİ" OLARAK TERCÜME EDEBİYATI.....77

4.2 "TAM TERCÜME İLE TAM AVRUPA'YA VARMAK.....79

4.2.1 'Tam' olamayıp: Eksiklik.....80

4.2.2 Tercüme Faaliyetlerinde Aksaklıklar.....82

4.2.3 İyi Tercümecilik.....83

SONUÇ.....85

KAYNAKLAR.....90

EKLER.....96

EK 1 YUNAN EDEBİYATINDAN TERCÜMELER 96

EK 2 LATİN EDEBİYATINDAN TERCÜMELER.....100

EK 3 RÖNESANS EDEBİYATINDAN TERCÜMELER	101
EK 4 FRANSIZ KLASİK EDEBİYATINDAN TERCÜMELER (17. ASIR)	106
EK 5 FRANSIZ EDEBİYATINDAN TERCÜMELER (18. ASIR).....	111
EK 6 FRANSIZ EDEBİYATINDAN TERCÜMELER (19. ASIR).....	115
EK 7 AVRUPA ROMANTİK EDEBİYATINDAN TERCÜMELER	128
ÖZGEÇMİŞ	141

ÖZET

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ TERCÜME SÖYLEMİ VE REPERTUVARLARININ KURULMASINDA ETKİN BİR EYLEYEN OLARAK İSMAİL HABİB SEVÜK'ÜN "TERCÜME"YE YAKLAŞIMI

Bu çalışma İsmail Habib Sevük'ün erken Cumhuriyet dönemi repertuvarlarının kurulmasındaki etkin rolünü ve tercüme söylemini Itamar Even-Zohar'ın "kültür girişimcisi", "kültür eyleyeni" ve "kültür repertuarı" (Even-Zohar 2010) kavramları çerçevesinde çözümlemeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda çalışma, İsmail Habib Sevük'ün tercüme söylemini nasıl kurduğunu ele almaktadır. Çalışmamız tarihsel perspektiften II. Meşrutiyet ve erken Cumhuriyet dönemlerine ışık tutmaktadır.

Tezimiz, İsmail Habib Sevük'ün tercüme söyleminin yüksek lisans düzeyinde incelendiği ilk akademik çalışmadır. Çalışmamızda ilk olarak Sevük'ün edebiyat tarihçisi, eleştirmen ve yazar kimlikleri üzerinden repertuar kurulmasındaki rolü geniş bir bakış açısıyla sunulmakta ve daha sonra da Sevük'ün sunduğu çeviri listeleri üzerinden kurduğu "tam tercüme ile tam Avrupa'ya varacağız" söyleminin detaylı bir çözümlemesi ortaya konmaktadır. Bununla birlikte, Sevük'ün genç Cumhuriyet nesli okurları için hazırladığı çeviri listeleri vasıtasıyla repertuar kurarak "seçenekler" sunduğu gösterilerek "kültür girişimcisi" rolüne dikkat çekilmektedir. Böylelikle, tezimiz Sevük'ün eserleriyle, çeşitli gazete ve dergilerde yazdığı yazılarıyla ve sunduğu çeviri listeleriyle erken Cumhuriyet döneminde repertuar ve tercüme söyleminin kurulmasında bilinçli ve etkin bir rolünün olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tercüme, Kültür Repertuarı, Kültür Girişimcisi, Tercüme Söylemi, İsmail Habib Sevük.

ABSTRACT

İSMAİL HABİB SEVÜK'S APPROACH TO "TRANSLATION" AS AN ACTIVE AGENT IN THE MAKING OF TRANSLATION DISCOURSE AND REPERTOIRES IN THE EARLY REPUBLICAN PERIOD

This study aims to analyse İsmail Habib Sevük's active role in the making of repertoires and translation discourse in the early Republican period within the framework of Itamar Even-Zohar's "cultural entrepreneur", "cultural agent" and "culture repertoire" (Even-Zohar 2010) concepts. It also discusses how İsmail Habib Sevük establishes his translation discourse. From historical perspective, this study sheds light upon Second Constitutional and early Republican periods.

The present thesis is the first academic study analysing İsmail Habib Sevük's translation discourse at a graduate level. In this study, firstly, Sevük's role in the making of the repertoires is introduced through comprehensive analysis in terms of his professional identities as a literary historian, an author and a critic, then an exhaustive analysis of Sevük's "We will only become fully European only by full translation" statement, which is established by means of the lists of the translated works, is presented. Besides, the study draws attention to Sevük's role as "cultural entrepreneur" by propounding "options" via the prepared lists of the translated works for young readers of the Republican generation. Hence, the present thesis shows Sevük's deliberative and active role in the making of repertoire and translation discourse in the early Republican period through the agency of his produced works, articles published in the newspapers and journals and the presented lists of the translated works.

Keywords: Translation, Cultural Repertoire, Cultural Entrepreneur, Translation Discourse, İsmail Habib Sevük.

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1 Yunan Edebiyatından Çevirilerin Yıllara ve Eserlere Göre Dağılımı.....	70
Şekil 3.2 Latin Edebiyatından Çevirilerin Yıllara ve Eserlere Göre Dağılımı.....	73
Şekil 3.3 Rönesans Edebiyatından Çevirilerin Yıllara ve Eserlere Göre Dağılımı.....	73
Şekil 3.4 17.yy Fransız Klasik Edebiyatından Çevirilerin Yıllara ve Eserlere Göre Dağılımı.....	74
Şekil 3.5 18.yy Fransız Klasik Edebiyatından Çevirilerin Yıllara ve Eserlere Göre Dağılımı.....	75
Şekil 3.6 Avrupa Romantik Dönemi Fransız Klasik Edebiyatından Çevirilerin Yıllara ve Eserlere Göre Dağılımı.....	75
Şekil 3.7 19.yy Fransız Klasik Edebiyatından Çevirilerin Yıllara ve Eserlere Göre Dağılımı.....	76

GİRİŞ

Bu tez, arka planda süregelen savaş ortamının yıpratıcı hareketliliğinin sonucu olarak siyasi, sosyal ve ekonomik yapıların sürekli değiştiği II. Meşrutiyet ile erken Cumhuriyet dönemlerinde yaşamış, önemli bir edebiyat tarihçisi ve çeviri eleştirmeni İsmail Habib Sevük'e odaklanmaktadır. Çeviribilim alanında bir yüksek lisans tezi düzeyinde ilk defa İsmail Habib Sevük'ü ve onun çeviriye yaklaşımını ele alan araştırmamız, yazarın (i) Batı'dan yapılan çevirilerin listesini sunarak genç kuşaklar ve Cumhuriyet nesli gözünde Türk modernleşmesini pekiştirecek bir "kültür repertuarı" kurma süreçlerini, (ii) Avrupalılaşıma sürecinde tercüme edebiyatımıza getirmiş olduğu eleştiri ve değerlendirmeler üzerinden tercüme yaklaşımını ve (iii) "Ancak Tam Tercüme ile Tam Avrupa'ya varabiliriz" önermesi üzerinden "tam tercümeçilik" anlayışını çözümlemektedir.

İsmail Habib Sevük, hem edebi kişiliği, mesleki kimlikleri hem de siyasi rolleriyle döneminin etkili bir öznesi olarak öne çıkmaktadır. Edebiyat tarihi açısından kıymetli olan bir işe girişerek bir 'tercüme edebiyatı tarihi' yazmak üzere, Tanzimat döneminden Tercüme Bürosu'nun kuruluş yıllarına kadar gelen süreçte tercüme faaliyetlerini izlemiş ve bu faaliyetlerin kurumsallaşması adına eleştirilerde bulunmuştur. Ortaya koyduğu eserlerde tercüme faaliyetlerini tarihsel ve kültürel zeminden ayırmadan değerlendiren Sevük, kültürel dönüşüm ile kalkınma süreçlerinde tercüme eyleminin işlevleri üzerine çeşitli görüşler ileri sürmüştür. Bu sebepten, Sevük'ü İsraili çeviribilimci Itamar Even-Zohar'ın kavramlarıyla düşünürsek hem bir "repertuar kurucusu" hem de oluşturduğu çeviri listeleri ve eleştirileriyle kültürü yönlendirdiği için bir "kültür girişimcisi" (Even-Zohar 2010:195) olarak niteleyebiliriz.

Tanzimat döneminden itibaren Batı edebiyatından tercüme vasıtasıyla eserlerin Türkçe'ye kazandırılması hareketi Cumhuriyet döneminde de önemli bir ivme ile devam etmiştir. Batı'dan tercüme edilen eserler yoluyla "kültür aktarımı" hedeflenmiş, kurumsal veya bireysel düzeyde belirli repertuarların kurulması planlanmıştır. Bu sayede, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin üyelerine "modern" bir edebiyatın sunulması, böylelikle sosyal hayatın yeniden düzenlenmesi dönemin özellikleri olarak öne çıkmaktadır.

Sevük'ün edebiyat sahasındaki çalışmaları incelendiğinde, dönemin tercüme yöntemlerinin tarihsel-kültürel bağlamda tespit edilmesi önemli görünmektedir. Araştırmamız, Sevük'ün edebiyat sahasındaki çalışmalarıyla ortaya çıkan ürünlerin toplumda alımlanma biçimleri ile kültür dizgesinde konumlandığı yeri, dönemin çeviri yaklaşım ve politikaları üzerinden ele almaya çalışacaktır.

Araştırmamızda şu sorulara yanıt aranacaktır: Sevük, Batı'dan yapılan tercümelerin listesini sunarak Cumhuriyet nesli için nasıl bir "repertuvar" kurmuştur? Sevük'ün bir edebiyat tarihçisi ve çeviri eleştirmeni olarak yürüttüğü faaliyetler ve diğer aktif çalışma alanları, onu bir "kültür girişimcisi" olarak tanımlamaya yeter mi? Bu çalışmalar bilinçli ve bir amaç doğrultusunda mı oluşturulmuştur? Dil inkılabı ve Türkçe'nin sadeleşmesi çerçevesinde geliştirdiği çeviri eleştirisi ve söylemi Sevük'ü seçenek yaratan bir "kültür girişimcisi" yapar mı? Kültür repertuarı oluşturma sürecinde Sevük'ün çeviriden beklediği işlevler ile onun çeviri söylemine egemen olan unsurlar nelerdir?

Bu bağlamda araştırmamızın temel savları, geç Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemlerine odaklanan bazı öncül çalışmaların da işaret ettiği şekilde (Demircioğlu 2005: 37-38; Demircioğlu 2008: 240-241), Sevük'ün (i) Batı'dan yapılan tercümelerin bir listesini sunarak hem yeni kuşak Cumhuriyet nesli için repertuvar kuran etkin bir "eyleyen" (*agent*) olduğu, (ii) bu bağlamda Avrupa edebiyatından yapılan çevirileri öne çıkararak tam Avrupalı olma düşüncesini pekiştiren bir söylem kurduğu, (iii) hem de yeni lisan hareketi ve dilin sadeleşmesi çerçevesinde yaptığı çeviri eleştirileriyle seçenek sunan bir "kültür girişimcisi" olduğudur. Bu savları destekleyen ilke ve öğeleri ortaya koymak için araştırmamız, sadece Sevük'ün sunduğu listeleri ve çeviri söylemini değil aynı zamanda bir eğitimci, politikacı, yazar ve tarihçi olarak faaliyetlerini, verdiği eserleri, çeşitli gazete ve dergilerdeki yazılarını ve dönemin ileri gelen önemli şahsiyetleriyle olan ilişkilerini de ele alacaktır.

Tezimizin kuramsal ve yöntemsel çerçevesinin sunulduğu birinci bölümün ardından ikinci bölümünde Sevük'ün hayatı incelenerek yazarın mesleki kimlikleri ve edebi kişiliği, yaşadığı dönemin tarihsel ve kültürel bağlamı içinde değerlendirilecektir. Bu çerçevede Sevük, yöntemli bir çeviri eleştirmeni olarak edebiyat tarihimize önemli katkılar sunmuş bir yazar olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla ikinci bölüm,

Sevük'ün tercüme edebiyatı tarihine ilişkin tespitlerini, gölgede kalan konulara ışık tutan eserleri bağlamında ele alacaktır.

Tezimizin üçüncü bölümünde Tanzimat ile birlikte başlayan çağdaşlaşma döneminin izleri Sevük'ün yaklaşımı üzerinden değerlendirilecektir. Bu bağlamda dönemin idari ve siyasi yapılanmasının edebiyatın modernleşme süreçleri üzerindeki etkileri tespit edilmeye çalışılacaktır. Tanzimat döneminde batıyla temas sonucu edebiyatımıza giren yeni edebi türler ve tercüme, tarihsel bir zemin üzerinden sınıflandırılmaya çalışılacaktır.

Sevük'ün Tanzimat edebiyatı devrindeki tercüme faaliyetlerini nasıl değerlendirdiği ve bu dönem içerisinde yapılan tercüme politikaları üzerine geliştirdiği üst söylem mercek altına alınacak; böylelikle Sevük'ün bir yöntem arayışına doğru izlediği yollar tarihsel ve kültürel bağlam içerisinde incelenecektir. Bu bölümde aynı zamanda tercüme faaliyetleri, istibdattan hürriyete geçiş döneminde ayrı bir perspektiften değerlendirip tarihsel dönüşümlerin edebiyat ortamı üzerindeki etkileri tercüme faaliyetleri üzerinden ele alınacaktır. Avrupalılaşma sürecinde çeviri etkinliklerinin odağa alındığı bu bölümde, Sevük'ün dönemin tarihi ortamının tercüme faaliyetleri üzerindeki değerlendirmeleri detaylı bir şekilde incelenecektir.

Sevük, Türkiye'nin Avrupalılaşma süreci içerisinde tarihsel sürecin getirdiği bir düğüm noktası ya da problem olarak sürekli bir 'ikilik' bahsinde bulunmaktadır. Bu 'ikilik' eğitim sisteminde, yönetim sisteminde ve özellikle edebiyatta kendisini gösterir. Sevük, yazılarında 'eski edebiyat' ve 'yeni edebiyat' arasındaki boşluğu betimlemeye çalışırken 'yeni edebiyatın' gerekliliklerine tercüme edebiyat üzerinden sıkça değinir. Bu bağlamda Sevük'ün çıkarımları ve işaret ettiği noktalar da bu bölüm içerisinde ele alınacaktır. Ayrıca Sevük'ün, Avrupalılaşma sürecinde çeviri faaliyetleri bağlamında öne çıkan çevirilere dair sunduğu listelerin tasnifi üzerinden yaptığı tarih yazımı da incelenecektir.

Dördüncü bölüm, 'Büyük Kültür Hamlesi Olarak Tercüme Edebiyatımız', Sevük'ün kaleme aldığı yazılar, siyasi edimleri ve edebi söylemindeki "yeni-eski/geçmiş-günümüz sentezi" gibi konulara odaklanacaktır. Ayrıca İsmail Habib

Sevük'ün “Tam Tercüme ile Tam Avrupa'ya Varmak” sözü ile anlatmak istediği yaklaşım da bu bölümde tartışılacaktır.

Sevük, tercüme edebiyatımıza yönelik inceleme ve araştırmalarını, Türk edebiyatının içerisinde bulunduğu siyasi ve tarihi bağlamdan hiçbir şekilde ayrı tutmadan (i) ‘Tanzimat Dönemi Tercüme Edebiyatı’, (ii) ‘İstibdad Dönemi Tercüme Edebiyatı’ ve (iii) ‘Cumhuriyet Dönemi Tercüme Edebiyatı’ olmak üzere üç döneme ayırarak yapmaktadır. Sevük'ün 'tam' olamayıp, ‘eksiklik’ ölçütleri ve ‘tercüme faaliyetlerinde gözlemlenen aksaklıklar’ gibi çeşitli başlıklar altında tercüme edebiyatına getirdiği eleştiri ve değerlendirmeler, yine bu bölümde örneklendirilerek incelenecek ve onun ‘iyi tercümecilik’ ile ‘tam tercümecilik’ anlayışı karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir.

BÖLÜM 1: KURAMSAL ÇERÇEVE VE YÖNTEM

Tez çalışmamda Betimleyici Çeviribilim kuramcılarında Itamar Even-Zohar'ın sunduğu kuram ve yöntemlerden faydalanarak İsmail Habib Sevük'ün bir eğitimci, yazar, politikacı, edebiyat tarihçisi ve eleştirmen olarak 'kültür repertuarı' (Even-Zohar 2010:70) oluşturma girişimi incelenecektir. Tezimin bu odak noktasıyla, Even-Zohar'ın çeviri faaliyetlerine ve çeviri olgusuna dizgenin hareketli ve çok boyutlu yapısı içerisinde yeni bakış açıları sunduğu kültürel yaklaşımı üzerinden, Sevük'ün bir 'kültür eyleyeni' (Milton ve Bandia 2009:1) ve 'kültür girişimcisi' olarak rollerini ve yeni bir toplumun inşa edilmesi aşamalarındaki faaliyetlerinin 'kültür repertuarlarına' nasıl yön verdiği belirlenecektir. Aynı zamanda, Sevük'ün 1859-1940 yılları arasındaki tercüme edebiyatı bilançomuzu ortaya koymak üzere çeviri eserlerin listeler halinde sunulması sürecinde getirdiği 'çeviri eleştirisi söylemi' üzerinden tercüme yaklaşımı değerlendirilecektir.

Tezimin odak noktasını oluşturan çalışma alanı, çeviri tarihi alanındaki araştırmalara değerli ve önemli katkılar sunan Saliha Parker'in 'Türkiye odaklı çeviri tarihi' araştırma ve çalışmalarının çeviri tarihini birbirinden kopuk dönemler, akımlar yerine kültür tarihi ile iç içe olan bir bütün olarak görülmesinin gerekliliğini vurguladığı yaklaşımından (Paker 2004:277) ve çeviri tarihi alanındaki çalışmalarıyla yeni bakış açıları kazandıran ve pencereler açan Şehnaz Tahir Gürçağlar ve Cemal Demircioğlu'nun akademik çalışmalarının ve eserlerinin izlediği bir çeviri tarihi anlayışı çerçevesinde belirlenmiştir.

Tezimde II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e oldukça geniş bir tarihsel döneme tanıklık eden İsmail Habib Sevük'ü çeviri tarihinde "eyleyen"ler (*agents*; bkz. Milton ve Bandia 2009) bağlamında odağa alarak, Sevük'ün 'kültür repertuarlarının kurulması' süreçlerinde aktif ve etkin bir eyleyen olarak ve bir kültür girişimcisi rolünü üstlenerek bulunduğu faaliyetler üzerinde durulacaktır.

Kültür repertuarlarının kurulması bağlamında Sevük'ün *Avrupa Edebiyatı ve Biz: Garptan Tecümler: Garptan Tercümler I-II* eserlerinin önsözünde belirttiği üzere, Türk okurlarına, genç Cumhuriyet nesline Batı'yı Avrupa edebiyatının eserleri

üzerinden tanıtmak ve Avrupa dillerinden hangi kitapları okuyacağına karar veremeyenlere rehberlik etmek amacıyla (Sevük, 1940:7) oluşturduğu tercüme eserlerin listeleri üzerinden 'repertuar' kurma girişiminin ele alınmasının aynı zamanda II. Meşrutiyet ve erken Cumhuriyet döneminin çeviri faaliyetlerine ilişkin de veriler sunacağına inanıyorum.

Bir edebiyat tarihçisi olarak Sevük, Tanzimat döneminden Cumhuriyet'in ilk yıllarını da kapsayan süreci, bilhassa tercüme edilen eserler üzerinden resmetme çabalarında dönemler arası kopukluğa dair bir vurguda bulunmaz. Aksine, tercüme faaliyetleri açısından bu süreci bir bütün olarak ele alır. Eserlerinde yapmış olduğu dönemleştirmeler daha çok arka planda süregelen siyasi, sosyal ve kültürel iklim değişikliklerinin edebiyat ortamındaki izlerini sürebileceğimiz niteliktedir.

Saliha Paker, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemi çeviri etkinliklerinin birbirinden ayrı iki farklı dönem olmadığını ve çeviri etkinliklerinde izlenen uygulamalar arasında dinamik ve süreklilik arz eden ilişkiler olduğu konusunda şu görüşleri dile getirir:

Türkiye odaklı, tamamlanmış ya da sürdürülmekte olan bazı çeviri tarihi araştırmaları, siyasal, toplumsal, kültürel değişim ve devrimlere, Doğu'dan Batı'ya kayan model arayışlarına rağmen, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemleri arasında kopukluktan çok değişimi de içeren devamlılığa işaret etmektedir. (Paker, 2004:277)

Cemal Demircioğlu da bu sürekliliği Cumhuriyet'e kadar belirli sayıda yazılmış olan edebiyat tarihleri ve çeviri antolojileri üzerinden değerlendirir. Demircioğlu, 19. yüzyıl sonunda yazılmış olan edebiyat tarihlerinin önceki edebiyat tarihleriyle kıyasladığında, söz konusu eserlerin Avrupa'dan yapılan aktarımlar vasıtasıyla "Osmanlı" modernleşmesine katkıları üzerinden ele alınmasına karşın, Cumhuriyet sonrasında yazılan edebiyat tarihlerindeki bağlamın "Osmanlı"dan "Türk"e doğru kaydığını ve Cumhuriyet döneminin edebiyat tarihçilerinin Tanzimat'ın çeviri olgularını genellikle "ulusçu" bir sahiplenmeyle "Türk modernleşmesi" bağlamına oturttuğunu ifade eder. Cumhuriyet öncesi ve sonrası arasındaki sürekliliği çeviri faaliyetleri üzerinden şu şekilde ifade eder:

Çeviri olgularının yorumlanmasındaki farklılaşmaya rağmen, bu noktada "modernleşme ve çeviri" ilişkisi, başka bir deyişle çevirinin modernleştirici işlevler gördüğüne olan inanç bağlamında Osmanlı ile Cumhuriyet arasında bir süreklilikten bahsedilebilir (Demircioğlu, 2008:241).

Demircioğlu'nun Cumhuriyet döneminde çeviri olgularının "modernleşme ve çeviri" ilişkisi açısından "ulusçu" bir yaklaşımla "Türk modernleşmesi" bağlamına oturtulması konusunda yapmış olduğu değerlendirmenin bire bir yansımaları Sevük'ün *Avrupa Edebiyatı ve Biz: Garptan Tercümelere I-II* eserini yazma gayesini ve tercüme bilançosunu oluşturma amacı ile bire bir ilişkili olduğu görülüyor. Sevük bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

Biz de 19. yüzyılın ilk zamanlarından itibaren Garbdan tercümelere başladık. Bu, Yunan ve Latin'e ekli Avrupa medeniyetine girmeğe başlamamız demektir. Bu müddet zarfında Garbdan neler aldık ve neler alamadık? Yunan ve Latin'den bugüne uzanan ve o "yekpare nurlu cephe"nin bize aksi bakımından Türkçemizin nereleri aydınlık ve nereleri karanlıktır? Bu işin tablosunu "Garbdan tercümelere" i kül halinde görmekle yapabiliriz. Büyük gaye, Türk çocuğunu yalnız kendi Türkçesiyle "tam Avrupalı" yapabilmek; tercümelere kısmını işte bu gayenin bilançosunu çizebilmek için hazırladım (Sevük, 1940:5).

Şehnaz Tahir Gürçağlar ise çeviri tarihi üzerine yapılacak olan araştırmalar için üç ayaklı bir yaklaşım önermektedir: "Bu yapının bir ayağını çeviri faaliyetinin içinde yer aldığı genel tarihsel bağlam oluşturacaktır. İkinci ayak çeviri hakkındaki söylem, yani çeviriye ilişkin kuramsal yaklaşımlar, çeviri eleştirileri ve çevirmenlerin sözleri ve yazdıkları olacaktır. Üçüncü ayak ise çeviri metinlerin kendileri olmak zorundadır (Gürçağlar 2018:25).

Çeviri tarihine yaptığı çalışmalarla önemli katkılar sunan Işın Bengi Öner de, Türk çeviri tarih yazımını Even-Zohar'ın "dizge kuramına" dayanarak inceler. Cumhuriyet dönemi edebiyat tarihçilerinden Özön, Sevük ve Tanpınar'a odaklanarak Sevük'ün çeviriye olan yaklaşımının "tek dizgesel" ya da "çoklu dizgesel" olup olmadığını sorgular. Bu tarihçilerin yazın çevirilerini geniş bir sosyo-kültürel bağlamda

incelediklerini ve "çoklu dizgesel" bir perspektiflerinin bulunduğunu ifade eder. Aynı zamanda söz konusu tarihçilerin, kaynak odaklı olarak değerlendirdikleri kendi dönemlerindeki çeviri tanımı üzerinden çevirileri geriye dönük olarak değerlendirdiklerini söyler (Bengi-Öner 1991:65).

1.1 "Kültür Planlaması", "Kültür Girişimcisi", "Kültür Eyleyeni" ve "Yeniden Yazım"

Itamar Even-Zohar'ın 1978 yılında yayınlanan *The Position of Translated Literature Within the Literary Polysystem* [Yazınsal Dizge İçerisinde Çeviri Edebiyatın Konumu] adlı makalesiyle temelleri atılan 'Çoğuldizge Kuramı' ile "kültür planlaması", "kültür girişimcisi" ve "kültür eyleyeni" gibi kavramlar çevirinin ulusal kültürlerin ve kimliklerin inşasında etki sahibi olduğu yeri tanımlamak üzere kullanılmaya başlandı. Even-Zohar çoğuldizge kuramlarıyla ilgili çalışmalarının tersine, repertuarla ilgili araştırmalarında insanlara kültürel değişim karşısında çeşitli seçeneklerin sağlayıcıları olarak etkin bir rol vermiş ve insanların kültürel mekanizmayı nasıl işlettiklerine dikkatini yöneltmiştir (aktaran Tahir-Gürçağlar 2018:41). Gürçağlar buradaki ifadesinde çeviri tarihi çalışmalarında kültür repertuarlarının oluşturulması bağlamında "eyleyenlerin" etkin rolüne vurguda bulunmaktadır.

Sevük, Even-Zohar'ın ve Gürçağlar'ın yukarıda ifade ettiği gibi, ulusal kimliğinin ve kültürünün yeniden inşa sürecinde olan ülkenin önemli okullarında eğitim veren bir öğretmen, kaleme aldığı edebiyat tarihi eserleri, tercüme edebiyatı tarihini oluşturma ve yeni nesil gençlerinin okuma süreçlerine rehberlik etme gayesiyle yaptığı özverili çalışmalar neticesinde yazdığı *Avrupa Edebiyatı ve Biz: Garptan Tercüme I-II* başlıklı eserlerin yazarıdır. Ayrıca dönemin tercüme eserlerinin listelerini oluşturma sürecinde tercüme üzerine kurduğu söylemleriyle etkin bir "eyleyen", yeni edebiyatın oluşum sürecine gerek yazdığı eserlerle gerekse dil devriminin önemli bir savunucusu ve tam Avrupalı olmanın öncüsü olarak bayraktarlık eden bir "kültür girişimcisi" olarak görülebilir.

Çalışmamız kapsamında André Lefevere'in "yeniden yazım" kavramından da Sevük'ün tercüme eleştiri ve söylemini değerlendirirken faydalanacağız. *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame* [Çeviri, Yeniden Yazım ve Edebi Ünün Manipülasyonu başlıklı eserinde André Lefevere edebiyat tarihlerini, eleştiri söylemini "yeniden yazma" tanımını içerisinde ve bağlamında değerlendirir (Lefevere 1992, 47). Bu çerçevede "yeniden yazma" eylemi içerisinde oluşturulan ürün dönemin kültür ve toplum dizgesiyle yakın bir bağ içerisinde. Lefevere, ayrıca çeviriyi *Translating Literature/Translated Literature: The State of Art* [Çeviren Edebiyat/Çevrilen Edebiyat: Sanatın Durumu] makalesinde kaynak metinle bazı açılardan örtüşüp, aynı zamanda diğer bazı açılardan sapmalar gösteren metin olarak açıklar. Lefevere bu bağlamda tercüme eserlere eleştiri getiren eleştirmenin üzerinde durması gereken sapmaların mütercimim karar ve isteğine bağlı sapmalar olduğunu söyler (Lefevere 1980:154).

Lefevere çeviri sürecinde ve erek metin içerisinde etki sahibi olan dört dizgeden bahseder: poetika, ideoloji, söylem ve dil (Lefevere 1980:232-233). Lefevere poetikayı edebiyatın nasıl olması gerektiğine dair bakış açısı (Lefevere 1980:217), söylem kavramını ise "belirli bir kültürde belirli bir rol üstlenmiş bir kişinin yaklaşımı" (Lefevere 1980:89) olarak açıklar. Kişinin bu yaklaşımı, içerisinde bulunduğu dönem ve kültürel ortama göre şekillenir. İdeoloji ve poetika ise çevirmenin belirlediği yöntem ve politikalarla belirlenir (Lefevere 1980:41). Bu bağlamda Lefevere'e göre çeviri, yukarıda bahsedilen dizgelerin etkisiyle "yeniden yazılan" bir ürün olduğundan çeviri üzerinden kurulan söylem, yaklaşım ve eleştiriler bu dört perspektiften değerlendirilmelidir.

Sevük'ün erken Cumhuriyet dönemindeki tercüme söylemi ve yaklaşımını, Lefevere'in "yeniden yazım" olarak çeviri tanımında sunduğu dizgeler üzerinden belirlemeye çalışacağım. Bu çerçevede Sevük'ün tercüme yaklaşımını, yaşadığı kültürel ortam itibarıyla "dil devriminin savunucusu" ve "tam Avrupalılığın öncüsü" olarak üstlendiği roller üzerinden "dilde sadeleşme" eksenine konumlandığını görüyoruz. Sevük, dönemin mütercimlerinin benimsediği tercüme yöntem ve stratejilerine dair eleştiri ve söylemlerini de Lefevere'in belirttiği gibi mütercimlerin kendi isteğine bağlı sapmalara dayanarak belirler.

Yeniliğe Bayraktarlık

Demircioğlu, 19. yüzyılın sonlarında süregelen Doğu'dan Batı'ya geçiş döneminde Avrupa kültür ve yazınından Osmanlı'ya yapılan aktarımları incelediği çalışmasında, örnek bir kültürden alınan kültürel ve edebi öğelerin, özellikle modernleşme sürecinde olan bir kültüre doğru *kültüre özgü çeşitli yollardan* alımlayan ortama yapılan aktarımların serbest özneler vasıtasıyla aktarılabildiğini ifade eder (Demircioğlu, 2009:132 vurgu Cemal Demircioğlu'nun).

John Milton, eyleyenleri "sıklıkla yabancı edebiyat, yazar ya da edebi ekol, çeviri, makale yazma, öğretmenlik ve bilginin yayılması amacına büyük bir enerji sarf eden ve hatta hayatlarını adayan bireyler" olarak tanımlar¹ (Milton ve Bandia 2009:1)². Milton sunduğu tanıma göre bizlere çevirinin eyleyenlerinin iki temel özelliğini sunar; ilki öznelerin belirli bir kültürün sosyal yaşamında çeşitli kimlikleri ya da meslekleri üstlenmeleri, ikincisi ise çoklu işlevlere sahip bireyler olarak ortaya çıkarak çeviriye ilişkin faaliyetlerde aracı rolleri gerçekleştiriyor olmalarıdır (Milton ve Bandia 2009:1).

Sevük'ün bir yazar olarak Cumhuriyet gazetesinde ve çeşitli edebiyat dergilerinde yazdığı makalelerinden, dönemin tarihsel arka planındaki politik, ekonomik ve sosyal hayatın izlerinin eğitim kurumlarına, eğitim ortamına ve politikalarına yansıyan etkilerini izleyebiliyoruz. Toplumsal dönüşüm sürecindeki bir ortamda, dönüşümün önemli bir aracı olan edebiyat üzerinden "eski edebiyat" ve "yeni edebiyat" arasındaki geçişi Sevük'ün yazılarından izleyebiliyor, bu bağlamda süregelen tartışmaların "çeviri politikaları" üzerindeki yönlendirici işlevini de gözlemleyebiliyoruz. Sevük, sunduğu tercüme listeleri üzerinden "tam tercüme", "dilin kullanımı", "ara dilden çeviri" ve "çevirmenin görevleri" konularında değerlendirmelerde bulunur.

---

¹ "Often they are individuals who devote great amounts of energy and even their own lives to the cause of a foreign literature, author or literary school, translating, writing articles, teaching and dissemination of knowledge and culture."

² Tezimde aksi belirtilmedikçe yapılan çeviri tezin yazarına aittir.

Sevük, yazarlığının yanı sıra, dönemin önemli kurumlarından olan Galatasaray Lisesi'nde verdiği dersler ve öğrencileriyle olan temasları üzerinden "Türk modernleşmesinin" önemli bir eyleyeni olarak konumlanıyor.

Sevük, kaleme aldığı *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* eseri ile "eski edebiyat" konumunda gördüğü Servet-i Fünun edebiyatının izlerini silmeyi amaçlar. Üstlendiği bu rollerle Sevük çalışmamızda, bir yazar, eleştirmen, edebiyat tarihçisi, öğretmen, siyaset adamı olarak Milton'un yukarıda bahsi geçen ""eyleyen" tanımına uyan bir "kültür girişimcisi", "repertuvar kurucusu" olarak yaptığı katkılar ve aktif çalışmalarıyla ele alınacaktır.

Dil Devrimi Savunucusu

Even-Zohar, kültür planlaması kavramına şu ifadelerle tanım getirir: "Kültür planlaması, iktidar sahipleri ya da "serbest eyleyenler" tarafından mevcut ya da belirgin bir repertuvara kasıtlı bir müdahale hareketi olarak düşünülür. Bundan dolayı, değişimin mevcut koşullara tanıtılmasını gerektirir. Bu hareketin muhtemel başarısı etkili bir girişim olmasına bağlıdır³" (Even-Zohar 2010:98-99). Even-Zohar, "kültür planlamasının antik çağlardan bu yana, ancak 18. yüzyıldan itibaren kesinlikle artan bir canlılıkla, kolektif varlıkların oluşumu, yeniden oluşumu ve sürdürülmesinde önemli bir faktör haline geldiğini ifade eder. Bu süreçte serbest eyleyenlerin, iktidara doğrudan erişimi olmayan çoğu kişinin rolünün giderek daha belirleyici olduğunu" söyler (Even-Zohar 2010:99)⁴.

Tahir-Gürçağlar, toplumdaki diğer eyleyicilerin kültür planlamasına olan etkilerine dair şu ifadelerde bulunur: "İster bariz ister örtük olsun planlamaya yalnızca

---

³ "Culture planning is conceived of as a deliberate act of intervention, either by power holders or "free agents," into an extant or a crystallizing repertoire. Hence, it entails the introduction of change into a current state of affairs. Its prospective success depends on an effective undertaking."

⁴ "Since antiquity, but definitely with augmented vigor since the 18th Century, culture planning has become a major factor in the making, re-making, and maintaining of collective entities. In this process, the role of "free agents," mostly people without direct access to power, has become more and more decisive."

devlet kurumları değil, aynı zamanda toplumdaki başka eyleyiciler de girişebilir" (Tahir-Gürçağlar 2018:32).

Bu bağlamda, Cumhuriyet'in ilk yıllarında gerçekleştirilen kültürel planlama kapsamında, dilde gerçekleştirilen inkılabın ve bu yolla ulusun yeniden yapılandırılmasının önemli bir aracı olarak dilin ve edebiyatın, tercüme faaliyetlerinin kullanılmasının bir "kültür planlamacısı" olarak Sevük'ün çalışma faaliyetlerinin önemli unsurları olduğunu görmekteyiz.

Even-Zohar, kültür planlamasının düzenli bir şekilde sürdürülen bir faaliyet olduğunu ifade eder ve planlamanın uygulanması konusunda şunları söyler:"Planlamanın uygulanmasının olgusal ya da olası bir varlıkla uyuma sağlar. Nitekim bunun repertuvara sadık olanlar arasında bir bağlılık ruhunun yaratılmasıyla başarılı olacağını ifade eder⁵" (Even-Zohar 2010:79-82). Tahir-Gürçağlar, Cumhuriyet'in ilk yirmi yılına, Türk kimliğine dayalı bir ulus inşa ederken Batılılaşmayı hedefleyen yoğun bir planlama faaliyetinin damgayı vurduğunu ifade eder. Cumhuriyet'in ilk on beş yılında yapılan reformların hepsi, büyük ölçüde Batılı yeni bir repertuvara dayanan yeni Türk kimliğinin yaratılmasında ve sürdürülmesinde kritik bir rol oynadığını ve yeni kurulan Cumhuriyet'in kültürel konfigürasyonunu yeniden şekillendirenin alfabe reformu olduğunu ifade eder (Tahir-Gürçağlar 2018:48-49).

Sevük hem Mustafa Kemal Atatürk ile yakın temasları hem dönemin "modernleşme"sinin önemli bir odak noktası olan dil inkılabının savunucusu olarak öne çıkar. Mustafa Kemal'in "En büyük şairimiz kimdir?" sorusuna Latife Hanım'ın verdiği "Tevfik Fikret" yanıtı üzerine Servet-i Fünun edebiyatı devrinin tamamlandığını kanıtlamak üzere kendi ifadesiyle "Gençliği Servet-i Fünun nüfuzundan kurtarıp Türkçemize getirmek gayesiyle" (Sevük 1939: 42) *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* eserini yazmasıyla, Hasan Ali Yücel'in Sevük'ü "dil Türkçülüğü" üzerinden kültürümüze büyük hizmet eden bir şahıs olarak nitelemesinden (Cumhuriyet, 21 Ocak 1954) Sevük'ün Even-Zohar'ın ifade ettiği gibi planlı faaliyetleriyle kültür repertuarlarının kurulmasında etkin bir "eyleyen" olarak görüyoruz.

---

⁵ "The implementation of planning provides cohesion to either a factual or a potential entity. This is achieved by creating a spirit of allegiance among those who adhere to the repertoire thus introduced."

Sevük Türkçe'ye aktarılan eserlere dil inkılabı üzerinden eleştirel söylemler getirir. Böylelikle, dilsel öğeler üzerinden yapılan seçimler üzerinden çevirmenlerin çeviri kararlarını eleştirerek aslında "modernleşme" bağlamında bir "seçenek yaratıcı" (Even-Zohar 2010:) rolü de üstlenmiş oluyor. Sevük, *Dil Davası* başlıklı kitabının önsöz mahiyetinde kitabının hedeflerini anlattığı bölümünü şu sözlerle bitiriyor: "Ortada 'dil inkılabı' yok, sadece 'dil davası' var. Bizler bu davada davacıyız. Davamızı en yüksek mahkeme olan millete sunuyoruz. Karar milletindir" (Sevük 1949: 6).

Tam Avrupalı Olmanın Öncüsü

Kültür hem kolektif hem de bireysel seviyelerde yaşamın düzenlenmesi için faaliyette bulunan bir araç olarak görülür (Even-Zohar 2010:12). Bu araçlar "edilgen" ve "etkin" olarak ikiye ayrılır. "Edilgen araçlar" insanlar tarafından ve insanlar için "gerçekliğin" çözümlenmesi, açıklanması, anlamlandırılması yoluyla oluşan yöntemler olarak tanımlanırken "etkin araçları" üretilen herhangi bir durumun yanı sıra karşılaşılan bir durumun hem birey hem de kolektif bir varlık tarafından ele alınabilmesi yardımıyla oluşan yöntemlerdir (Even-Zohar 2010:12).

Türkiye'nin modernleşme sürecinde bir "kültür eyleyeni" olarak Sevük, çeviri faaliyetleri vasıtasıyla oluşacak kültür aktarımı neticesinde "tam Avrupalı olmak" ifadesini "edilgen bir araç olarak kültür" tanımının yukarıda ifade edildiği bağlamda tarihsel bir "gerçekliğin" üzerinden şöyle açıklar: "Bugünkü Avrupa Medeniyeti Yunan ve Latin'den gelen ümanistliğe istinad eder. Avrupa büyük Rönesansa o sayede erdi. Bugünkü medeniyet şu veya bu Avrupa milletlerinin değil Yunan ve Latin'e eklenmiş Avrupa'nındır (Sevük 1940:5).

Even-Zohar, "Fikir Yaratıcıları ve Başarı Olasılıkları" [Idea-makers and The Prospects of Success] başlıklı makalesinde değişen koşulların ele alınması sürecini şu şekilde ifade eder: "Değişim meydana geldiğinde eğer etkilenen grup bu değişikliklerle baş etmek için yeni "seçenekler" üretmezse, değişimin yankıları grup için oldukça negatif olabilir. Bu durum grubun hayatta kalmayacağı anlamına gelmez fakat kesinlikle gelişmeyecektir, mesela başarı göstermeyecektir. Değişimlerin, özellikle belirli ağırlık

ve büyüklükte olanların, insan gruplarını uygun tedbirler almaya zorladığı bir ölçüde yaygın bir görüştür⁶" (Even-Zohar 2010:187).

Bu durumda bu değişen koşullarla baş etmek üzere yeni fikirler ileri sürerek seçenekleri çoğaltma yetkinliğine sahip olan kişiler kimlerdir? Even-Zohar bu kişilerin aslında girişimci rolünü üstlenen "etkin fikir-yaratıcıları" olduklarını söyler. Bu kimseler kültür repertuvarları için yeni ya da alternatif fikirlerin yaratılmasına çabaladıkları için onları " kültür girişimcisi" olarak adlandırmanın uygun olduğunu ifade eder (Even-Zohar 2010:195).

Fikir ile işaret etmek istediği manayı verebilmek için "seçenek mucitleri olarak fikir yaratıcıları" (*idea-makers-as-options-devisers*) kavranımı kullanmayı seçerek bu kavramı da kısaltarak "fikir-yaratıcıları" (*idea-makers*) dediğini açıklar (Even-Zohar 2010:195). Bu bağlam çerçevesinde, Even-Zohar fikir yaratıcılarını kültür repertuvarını oluşturmak için seçenekler geliştirme rolünü üstlenen kimseler olarak bizlere resmeder.

Sevük "Tam Avrupalı" olabilmenin yolunun tercüme vasıtasıyla garptan eserlerin dilimize kazandırılmasından geçtiğini söyler. Ancak tercüme yoluyla Yunan ve Latin'e ekli Avrupa medeniyetine girmeye başlayacağımızı ifade eder. Sevük ayrıca "tam tercüme" ile "tam Avrupa'ya" varacağız iddiasındadır. "Tam tercüme" ifadesi ile esasında biz dizi çeviri stratejilerine ve politikalarına işaret eder. Bu yönüyle Sevük, yukarıda Even-Zohar'ın tanımladığı gibi girişimci rolü üstlenen bir "etkin-fikir yaratıcısı" olarak görülür.

---

⁶ "When changes occur, if the affected group does not produce new options to cope with these changes, the repercussions might be quite negative for the group. It does not mean that the group would not survive, but it would definitely not prosper, i.e., would have no success. It is a somewhat popular belief that changes, especially of some weight and size, always force human groups to produce appropriate measures."

1.2 "Kültür Repertuarları"nın Kurulması ve Kabulü

Ortak paylaşılan bir alan olarak repertuarlar, toplulukların üyeleriyle sağlıklı ve anlamlı bir ilişki kurabilmeleri ve bu sayede yaşamlarını düzenleyebilmeleri açısından çok önemlidir. Even-Zohar kültür repertuarlarının oluşumu konusunda şunları söyler: "Kültür oluşumunun başlangıç aşamasında repertuarının sınırlı olmasından ötürü diğer erişilebilir kültürleri kullanmaya eğilimli duruma gelebilir. Elinde daha fazla seçenekleri oluştuğunda ise repertuarlarının artmasıyla birlikte değişim dönemlerinde dışarıdan repertuar arayışına girmek yerine daha çok kendi repertuarlarını yeniden işleme çabasında olması daha muhtemeldir⁷" (Even-Zohar 2010:19).

Sevük, *Avrupa Edebiyatı ve Biz: Garptan Tercümler I-II* başlıklı eserinde "biz" vurgusunda bulunarak bir nevi ortak bir anlayış ve kavrayış alanının oluşmasına işaret eder. Eserinin önsözünde "biz" vurgusunu şu sözlerle dile getirir: " Bizsiz Garbı bilmenin hiç faydası yoktur. Gaye biziz, Garb vasıtaadır, bizi daha iyi bilmek için Garbı bileceğiz. Bildikleri Garbla bize dönemeyenler köksüz kalırlar" (Sevük 1940:4). Burada Sevük, Even-Zohar'ın yukarıda ifade ettiği gibi toplumların mensuplarının birbirleriyle karşılıklı anlayışa dayalı olarak verimli ve sağlıklı bir iletişim kurmalarının "biz" olmakla, onun da her ne araçla olursa olsun nihai gaye olarak "bize (kendimize) dönmesiyle" olacağını açık bir şekilde dile getirir.

Even-Zohar "kültür repertuarı" kavramını şu şekilde tanımlar: "Kültür repertuarı, yaşamın düzenlenmesi için bir grup ve grubun bireysel üyeleri tarafından kullanılan bir bütün ya da kabul görmüş seçenekler bütünüdür⁸" (Even-Zohar 2010:70). Even-Zohar, kültür araştırması açısından söz konusu grupların yaşamın düzenlenmesi için daima belirli bir kültür repertuarına bağlı kaldıklarını ve özünde kültürel varlıklar olduklarını ifade eder (Even-Zohar 2010:70).

---

⁷ "When the culture is in its inception stage, its repertoire may be limited, which may render it more disposed to using other accessible cultures. When it has accumulated more options, it may have acquired a proliferated repertoire, and may thus be more likely to attempt recycling repertoires during periods of change rather than seeking extraneous repertoires."

⁸ "The culture repertoire is the aggregate, or the accepted stock of options utilized by a group, and by its individual members, for the organization of life."

Sevük, *Yeni Edebi Yeniliğimiz: Tanzimattan Beri* eserinin "Liselerin Son Sınıf Talebeleriyle Hasbihal" başlıklı bölümünde edebiyatların yeni ulusların oluşumundaki gücü konusunda şu sözleri söyler: "Edebiyatlar bir millet haricinde diğer bir nevi millet bile yaratmak kudretini haizdir. Kendi edebiyatını başka millete tamim edebilen bir millet o ikinci camia içinde kendi vatanını manevi bir vatan yapar" (Sevük 1940:8).

Sevük, "kültür repertuvarlarının" kurulmasında edebiyatı dönem içerisindeki yenilik hareketlerine odaklı olarak dönemleştirerek ele alır. Bu odaklar içerisindeki önemli unsurlardan birisi de tercüme faaliyetleridir. Dilde sadeleşme vurgusu Türkçe'ye kazandırılan tercüme eserlerin değerlendirmesinde kurduğu söylem içerisinde önemli bir yer tutar. Repertuvarların kurulum sürecindeki diğer önemli faaliyet alanı ise çeviri listelerinin sunulması üzerinden gerçekleşir.

Edebiyatın Dönemleştirilmesi ve Çeviri

Kültürü yönetmek veya kültüre belirli hedefler doğrultusunda yön vermek amacıyla çeşitli "fikir yaratıcıları" (Even-Zohar 2010:195) ya da kural koyucular veya belirli kurumlar repertuvarların oluşumunda etkin rol alırlar. Öte yandan, Even-Zohar, repertuvarın kaynağı ne olursa olsun, önemli olan etkenin repertuvarın hayatı düzenleyen bir araç olarak hedef grup tarafından kabul edilmediğinin de gözlemlendiğini söyler. Repertuvarın kabul edilip edilmemesinin 'pazar' (*market*) (Even-Zohar 2010:13) ve 'iktidarı ellerinde tutan kişiler' arasında dinamik bir arayüz görevi yapan muhtemel kullanıcılar gibi etmenlerden oluşan, kısaca "kültür sistemi" olarak adlandırılabilen girift bir ilişkiler ağına bağlı olduğunu söyler (Even-Zohar 2010:72).

Sevük, toplumsal değişimler, geçişler sürecinde toplumun üyelerinin "direnc" gösterebileceklerini, bu geçişler sürecinde edebiyatın önemli rol üstlendiğinden bahseder. Bu bağlamda, "eski edebiyat" ve "yeni edebiyat" arasındaki geçiş sürecinde toplumsal katılımcıların durumunu şu şekilde betimler: "“Birinciler yalnız Şark’a, ikinciler yalnız Garb’a bakıyor; birinciler ikincilerde hoppalık, ikinciler birincilerde küflülük görüyorlar; birinciler maziden ayrılmıyor, ikinciler maziden korkuyordu" (Açıksöz, 6 Temmuz 1921).

Even-Zohar direniŒi "savunulan, telkin edilmeye alıŒılan repertuvara yönelik bir gönülsüzlük biçimi" olarak tanımlar. DireniŒin "edilgin" veya "etkin" tarzlarda olabileceğini belirtir. Edilgin direniŒte insanlar yeni seçenekleri göz ardı eder ve kullanımlarından kaçınır. Etkin direniŒ planlanmış repertuvara karŒı açık mücadeleye dayanır (aktaran Tahir-Gürçağlar 2018:37).

Dilde SadeleŒme ve eviri

Even-Zohar sosyo-kültürel btnleŒmeyi sağlamanın yolunun toplumda kültür planlaması, yani toplumun repertuarı için yeni seçeneklerin yaratılması olduğunu söyler. (Gürçağlar 2018:49) Bu bağlamda Sevük, kültür repertuvarlarının kurulum sürecinde "yenilik bayraktarı" ve "dil inkılabı savunucusu" bir "eyleyen" olarak, dilde sadeleŒme konusunu hem kaleme aldığı eserlerinin hem de konuŒmalarının baŒlıca konusu olarak ele alır. Kültür planlaması faaliyetleri kapsamında Sevük, yeni kurulmuŒ olan Cumhuriyet'in kültürel altyapısını Œekillendiren dil inkılabını hem edebiyat üzerine değerlendirmelerinin hem de tercüme yaklaŒımına dair kurduğu söylemin merkezine alır.

Sevük, edebiyatta ve ilimde batılılaŒmanın tarihinden bahsederken dilde sadeleŒmenin önemine Œu sözlerle vurguda bulunur: "Garbın müspet ilimlerini kendimize mal etmek için ıstılahlar icadına bir buçuk asır önce baŒladık. Yalnız, Garbda latince nasıl Avrupa milletlerinin mŒterek kültür dili olduysa Œarkta da arapça aynı mahiyette olduğu için, yeni ıstılah yaratanlar tabiatıyla hep arapçayı esas tuttular. Bu Türkçe'nin hakkı bakımından elbet zararlıydı. Türkçülük ve sadelik cereyanına kadar bunun pek farkına varılmadı." (Sevük 1949:96).

Sevük, ge Cumhuriyet kuŒaklarına okuma süreçlerinde rehberlik etmesi için oluŒturduđu eviri listelerinde yer alan tercüme eserlere dair yaptığı değerlendirmeler ve geliŒtirdiđi söylem içerisinde dilin kullanımı konusuna sıklıkla değinir. Sevük, kültür repertuvarlarının kurulumunda, yeni nesillere sunulan tercüme eserlerde eviri stratejisi kapsamında kullanılan dilin dil devrimine uygun olmayacak Œekilde "ağdalı" ve "ağır" olduğunu dŒndđ eserlerin "daha sade bir dil kullanımı" ile yeniden basılması gerektiğini söyler.

Toplumların "modernleşme" gibi değişim süreçlerinde ulusların yeniden inşa aşamalarının önemli bir etkin aracı olarak karşımıza çıkan dil konusu, bir "kültür repertuarı kurucusu", etkin bir "kültür eyleyeni" olarak Sevük tarafından da ciddiyetle ve titizlikle ele alınmış ve dil inkılabının gereklerine uygun bir şekilde dilde sadeleşmenin önemini tercüme eserler üzerinden vurgulamıştır.

Çeviri Listeleri

Even-Zohar'a göre "kültür repertuarları, sunulan grubun üyelerince algılanmasına ve çoğunlukla sorgusuzca kabul edilmesine rağmen, ne üretilirler ne de genlerimizden bize miras kalır, ancak grubun üyesi olan insanlar tarafından oluşturulurlar, öğrenilirler ve benimsenirler. Bu oluşum değişen bir yoğunluk ve hacimde olmasına rağmen kalıcı ve süreklidir. İsimleri ve tarihleri bilinmeyen katılımcılar tarafından *kasıtsızca* ya da "kendiliğinden" meydana gelebileceği gibi, bu faaliyet *kasıtlı olarak* bilinen ve bazen hatırlanan üyeler tarafından açıkça ve kendini adanmış bir şekilde gerçekleştirilebilir"⁹ (Even-Zohar 2010:71-72).

Tezimdaki çıkış noktalarından birisi de Even-Zohar'ın yukarıda ifade ettiği hususlara dayanmaktadır. Çalışmam kapsamında bir "kültür girişimcisi" olarak değerlendirdiğim Sevük'ün çeviri listelerini ve yapılan çeviriler üzerinden kurduğu söylemini Cumhuriyet'in erken dönemlerinden itibaren hem "Türk modernleşmesine" yön vermek hem de genç Cumhuriyet neslini etkilemek amacıyla "kasıtlı olarak ve kendini adayarak" yürüttüğünü görüyoruz.

Even-Zohar başlıca repertuar oluşturma yöntemlerini iki kategoride sunar: "icat" ve "ithal". Bu iki yöntemin birbirine zıt yöntemler olmadığını, çünkü "icat" sürecinin "ithal" etme yoluyla gerçekleşebileceğini belirtir. "İthal" yönteminin

---

⁹ "Culture repertoires, although sensed by the members of the group as given, and mostly taken by them for granted, are neither generated nor inherited by our genes, but need be made, learned and adopted by people, that is the members of the group . This making is permanent and continuous, although with shifting intensity and volume. It may take place *inadvertently*, or "spontaneously", that is by anonymous, whose names and fortune may never be known, or *deliberately*, that is by known and sometimes remembered members who openly and dedicatedly engaged in this activity."

repertuvarların kurulmasında, gruplar arasındaki etkileşimin yanı sıra grupların yaşamının düzenlenmesinde önemli bir rol oynadığını ifade eder (Even-Zohar 2010:72).

Even-Zohar "ithal" etmenin nedenleri ve "aktarımın" yörüngesi konusunda şunları dile getirir:

İthal yönteminin kullanılması erek kültürde eksik olan belirli işlevlerin karşılanması için malların (*goods*) tanıtılması durumunda açıkça gözlemlenebilir. Öyle ki, ithal etme, erek pazarda ithal edilen ürünler var olmadığı ve erek grubun üyeleri arasında bu malları tüketmeye yönelik bir isteklilik baş gösterdiğinde oluşabilir¹⁰ (Even-Zohar 2010:73).

Even-Zohar'a göre, başarılı "ithal" örnekleri "aktarıma" (transfer) dönüşür, yani yerli repertuvarla bütünleşir (aktaran Tahir-Gürçağlar 2018:36). Saliha Paker, repertuvarların oluşumunda "ithal" ve "icat" yöntemlerinin kullanılması bağlamında repertuvarların toplum-kültür etkileşimi açısından önemine dair şu ifadeleri kullanır: "İster icat ister inşa edilmiş olsunlar, *daima istediğini seçme; istemediğini dışlama temeline dayanan gelenekler* kültür ve toplum hayatına biçim veriyordu" (Paker 2004:276, vurgu Saliha Paker'in).

Bu perspektiften Sevük'ün Avrupa'dan erek kültüre "ithal" edilmesi gereken eserlere dair sunduğu listeler ya da "ithal edilen" eserlere dair getirdiği eleştirel söylemler üzerinden kültür ve düşünce repertuarlarına dolaylı ve dolaysız etkilerde bulunduğunu söyleyebiliriz.

Sevük, Yunan ve Latin'den başlayarak Batı'dan yapılan tercüme, tercüme edilen milletlerin sıralarını ve o milletlerde de tercüme edilen şahısları tarihi kıdem itibarıyla mevkilerine göre ayırarak tercüme eserlerin bir listesini sunduğunu ifade eder (Sevük 1940:599). Sevük, listeleri öncelikli olarak "Yunan Edebiyatı'ndan Yapılan Tercüme Eseler" sonra sırasıyla "Latin Edebiyatı'ndan Yapılan Tercüme Eserler", "Rönesans Edebiyatı'ndan Yapılan Tercüme Eserler", "Fransız Klasik Edebiyatı'ndan Yapılan Tercüme Eserler", "Alman Edebiyatı'ndan Tercüme Eserler" ve "İngiliz

---

¹⁰ "The most obvious case of import seem to be that of bringing in goods to fill in certain functions which are absent in the target. That is, import may occur whenever the goods that are imported are not available on th target market and a willingness to consume them is somehow aroused among the members of the targeted group."

Edebiyatı'ndan Tercüme Eserler" olarak tasnif eder. Sevük, tercüme edilmiş olan eserlerin listesini genç okurlara ve mütercimlere tercüme edebiyatımızı bir bütün halinde görebilmeleri gayesiyle oluşturur. Bu listeler üzerinden "Batı'dan yapılan tercümelemlerle" "ithal" yöntemiyle kurulan bir kültür repertuvarını toplumun üyelerine okuma süreçlerinde rehberlik etmesi amacıyla sunar.

Translation and Westernization in Turkey [Türkiye'de Çeviri ve Batılılaşma] başlıklı doktora tezinde Özlem Berk, yoğun çeviri faaliyetlerinin görüldüğü, özellikle on dokuzuncu yüz yıl ve Cumhuriyet devrinin ilk on yılında tercüme faaliyetlerinde kullanılan temel stratejinin "kültürlenme" olduğunu savunur. On dokuzuncu yüz yılın ikinci yarısında Batı'dan yapılan ilk tercümelemlerle, yeni kavramların ve fikirlerin girmesi yoluyla Batı etkisinin ve yeni Türk edebiyatının kademeli olarak ortaya çıkışında hakim olan çeviri stratejisinin kültürlenme olduğunu ifade eder. Kültürlenme stratejisinin yalnızca erek edebiyat dizgesinin zenginleşmesine katkıda bulunmakla kalmayıp aynı zamanda yeni edebiyat türlerini ve yeni konuları da beraberinde getirerek dilin gelişmesine ve yeni Türk edebiyatının doğmasına ve daha geniş bir sosyo-kültürel çoğul dizgede etki sahibi olmasına katkı sağladığını söyler. Tanzimat döneminde başlayan Türklüğün yaratılmasına yönelik akımın batıdan yapılan ilk tercümelemlerle ithal edildiğini savunur (Berk 2004:2).

1.3 "Tercüme"nin Tanımlanması

Tezimiz kapsamında Tanzimat döneminden Cumhuriyetin erken dönemlerine kadar olan tercüme faaliyetlerini incelerken, Saliha Paker'in on dokuzuncu yüzyıl tercüme faaliyetlerini incelemede bir üst kavram olarak önerdiği 'tercüme' kavramından faydalanacağız (Paker 2002a:123). Paker *tercüme* (*terceme*) kavramını sorunsallaştırırken şu açıklamalarda bulunur.

Batılılaşma odaklı bir vurgusuyla Cumhuriyetçi ideolojik devriminin aynı zamanda çevirinin on dokuzuncu yüzyıl ortası *Tanzimattan*, Türkiye'nin Avrupa ile siyasi ve sosyo-kültürel anlamda ilk karşılaşması ile yaygın reformların yaşandığı dönem, daha geriye gitmeden çeviri üzerine geçmişe

yönelik çözümlemede sınırlayıcı bir rolü olmuştu. Ancak madem ki kültürel ve tarihi eleştirinin paradigmaları değişiyordu, Osmanlı'nın geçmişi ve ardından gelen yabancılaşma ile kopuş, hem gelenek hem de süreklilikteki değişimin ışığı altında yeniden düşünmeye dair bir davet olarak görülüyordu. Bugün artık kullanılmayan *terceme* kavramı kendisini bu bağlamda gösteriyor. 13. yüzyılda Arapça'dan Türkçe'ye alınan bu terim 1930'ların Cumhuriyetçi ve sadelik yanlısı reformları ile birlikte çeviri söyleminden hemen düşmedi. 1960'lara kadar teknik bir terim olarak kullanımda oldu (Paker 2002a:126).

Paker ayrıca *Terceme* kavramının önemli bir açıdan farklılığı olduğunu söyler. Bu kavramın Türkçe'deki ayrımının, çağdaş bir ulus inşa etme sürecine ve geçmişiyile siyasi ve kültürel bir kopuşu amaçlayan bir çağdaş ulus etme süreci ve buna eşlik eden ideolojik bir devrim ile ilişkili olmak zorunda olduğunu belirtir (Paker 2002a:126).

Cemal Demircioğlu'nun on dokuzuncu yüzyıl tercüme faaliyetlerini incelerken 'tercüme' kavramını on dokuzuncu yüzyıl tercüme faaliyetlerinin tekil niteliğini göstermek amacıyla kullanmıştır (Demircioğlu 2005:162). Demircioğlu çalışmasında on dokuzuncu yüzyılda gerçekleştirilen ve Batılılaşma sürecinde Batı edebiyatından çeşitli türlerdeki eserlerin Türkçeye aktarılması sürecini kapsayan tüm çeviri politikaları, kararları ve dönem normlarını değerlendirilmesinde odağa alınabilecek tercüme faaliyetleri için "çeviri" kavramından yararlanmayı tercih etmemekte, bunun yerine dönemin faaliyetlerini tanımlamak için "terceme" kavramını uygun görmektedir. Demircioğlu, tercemeyi kültüre ve zamana bağlı bir kavram olarak yeniden düşünmenin/değerlendirmenin gerekliliğine vurguda bulunur. Bu dönemdeki aktarım faaliyetlerini "terceme olarak çeviri" diye niteleyerek, bu faaliyetleri "modern kavram olan çeviriyle değil 'terceme' ve onunla ilişkili uygulamalar ile düşünmek gerektiğini" belirtmektedir. Demircioğlu, "terceme" faaliyetlerinin sınırları içine nakl, iktibas (ödünc alma), taklid, tanzir (benzetme), tahvil (değiştirme), hulâsa (özetleme) ve muhavereyi (diyalog) de dâhil etmektedir. Demircioğlu'na göre, bu faaliyetler tercemenin uygulama alanına girmektedir. Bu çerçevede, bugün kullanılan çeviri kavramının tercemeyi kapsamadığı, "terceme"nin zaman ve kültür odaklı bir faaliyet olduğu düşünülmekte ve bu iki kelimenin birbirinin yerine kullanılmayacağı savunulmaktadır (Demircioğlu 2005:159-166).

Demircioğlu'nun, dönemin tercüme faaliyetlerinin incelenmesi ve tercüme faaliyetlerinin çoklu tarihî ve kültürel bağlamları içinde ele alınılmasının gerekliliğine vurguda bulunması ve Tanzimat döneminde tercümenin nasıl algılandığı, dönemin tercüme faaliyetlerine ilişkin kaynakların tespiti, bu bağlamda kuramsal bir çerçevenin ortaya koyulabilmesi ve o dönemdeki tercüme eleştirisine değinmesi (Demircioğlu 2005:184-188) tezimizdeki tercüme faaliyetlerini değerdirmemizde çok önemli, işlevsel ve ufuk açıcı bir çerçeve sunmaktadır.

Tezimizde İsmail Habib Sevük'ün tercüme edebiyatımıza verilen ürünlere getirdiği eleştirileri Demircioğlu'nun önerdiği ve ayrıntılı bir şekilde tartıştığı 'tercüme' kavramı üzerinden ele alarak dönemin çeviri politikaları üzerinde değerdirmeler yapacağız. Sevük, Batı edebiyatlarından Türkçe'ye tercüme edilen eserleri listeler halinde sunduğu çalışmasında "tercüme" faaliyetlerine yönelik çeşitli değerdirme ve eleştiriler üzerinde bir "tercüme söylemi" kurar. Bu bağlamda kurduğu söylem yukarıda Demircioğlu'nun tercüme faaliyetlerinin izlenmesinde çalışmaların dönemin çoklu tarihi ve kültürel bağlamları içinde ele alınılmasının gerekliliğine vurguda bulunduğu gibi, Sevük de erken Cumhuriyet döneminin tarihi ve kültürel bağlamının odağı olarak dil inkılabının gerekleri üzerinden inceler. Tercümede "dil kullanımı" ve dönemin yeni edebiyat dizgesi oluşumu sürecinde "mütercimlerin görevleri" ve "tam tercüme" anlayışı üzerinden tercüme süreçlerinin değerdirilmesi ve "ara dilden çeviri" konuları tercüme söyleminin kapsamını oluşturur.

Dil Kullanımı

Türkiye'nin modernleşme süreci içerisindeki önemli faaliyetlerden birisi olan dil devriminin etkin bir savunucusu olan Sevük, tercüme eserlere dair yaptığı değerdirme ve eleştirilerde "dil kullanımı" konusuna odaklanır. Türkçe'ye kazandırılan eserlerde mütercimlerin "temiz, akıcı ve açık bir Türkçe", "sade bir dil" kullanmaları gerektiğini ifade eder. Sevük, tercüme yapılırken kullanılacak dilde "güzel Türkçe'mizde farısı izafetlerei atıf terkiplerine, arabi cemi'lere, hülasa yabancı kaidelere, bir de hayide kelimelere hiç tahammül edilemiyor" diye ifade eder (Sevük 1940:144). Dil kullanımı konusunda verdiği örneklerde "baba" varken "peder", "son" varken

hatime, "çok" varken kesir, "zaman" varken "hin" kullanmak neye? Bir de bugün artık Türkçe'ye hakim olan Türk fonetiğidir. Kelimeleri, eski fesahatçılar gibi kendi asıllarındaki telaffuza riayet ederek değil, Türkleşmiş olan sese hürmet ederek kullanıyoruz" diye ekler (Sevük 1940:144). Sevük, Arap fesahatince kabul edilen kelimelerin değil Türk hançeresinin kullanımına uygun ifadelerin benimsenio dilin kullanımın Arap ve Fars uygulamalarında arındırılması gerektiğine dikkat çeker (Sevük 1940:145).

Sevük, erken Cumhuriyet dönemi genç okurları için sunduğu tercüme listeleri içerisinde farklı tarihlerde tercüme edilmiş aynı eserleri kullanılan dil üzerinden örnekler vererek karşılaştırır ve dilin kullanımını açısından alınan yolu tercüme eserler üzerinden resmeder. Bu örneklerle Türkçe'nin nasıl merhale geçirdiğini aktarır (Sevük 1940:518).

Çevirmenin Görevleri

Ayşe Banu Karadağ tarafından hazırlanan *Çevirmenin Tanıklığında Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Çeviri Tarihini Yeniden Okumak* eserinde Karadağ , "önsöz ve sonsözler; eserin içeriği, yazarı, dönemi, okulu vb. hakkında birinci elden bilgiler vermesi bakımından son derece önemlidir" der (Karadağ 2014:17). Çeviri tarihini farklı bir bakış açısından "yeniden okumamızı" sağlayan çalışmasında Karadağ, Türk edebiyatında zengin bir önsöz geleneğinin bulunduğunu ve bu dönemde çevirmenlerin yanı sıra yayıncılar, kitabevi sahipleri ve üstat mütercimler tarafından da önsözler yazıldığını aktarır. Önsöz geleneğinin yanı sıra sonsöz geleneğinden de bahseder (Karadağ 2014:19).

Karadağ'ın hazırladığı eserle bugün çeviri tarihine önemli bir ışık tutan ve dönemin çeviri faaliyetlerini izlememizde bizlere değerli katkılar sunan önsöz ve sonsöz yazımı, Sevük'ün Batı'dan yapılan tercüme eserleri incelerken mütercimlerden tercüme ettikleri eserleri okurlara tanıtmaları için beklediği önemli görevlerden birisidir. Mütercimlerden yazdıkları önsözlerde tercüme ettikleri eserin yazarı, eserin içeriği ve önemi, gerektiğinde karşılaştırma yapılabilmesi için eseri hangi kaynaktan ve dilden yaptığını belirtmesi gerektiğini ifade eder. Mütercimlerin bu yolla tercüme edilen eser

ve eserin geldiği kültürel bağlam üzerinden eser ile hedef kitle olan yeni nesil okurlar arasında güçlü bir bağ kurulacağını, aksi takdirde okurların eseri tam anlamıyla kavrayamayacaklarını belirtir (Sevük 1940:151).

Sevük, tercüme yoluyla Batı'dan aktarılacak ilim ve kültürün Türk okurlarına ulaşmasında mütercimlerin önsözlerinin, ilgili diğer yan metinler aracılığıyla sunulacak (i) analiz ve bilgilerin, (ii) eserin yazarı ve içeriği hakkında okurların aydınlatılmasının, (iii) eserlerin özellikle de klasik eserlerin hangi dilden tercüme edildiğinin mütercim tarafından belirtilmesinin ve (iv) eserin dilinin dönemin kültürel dönüşümünün gereği olarak "sade, temiz, açık ve akıcı" bir Türkçe ile aktarılmasını mütercim görevleri olarak incelediği tercüme eserlerin değerlendirmelerinde bizlere sunar.

Tam Çeviri ve Diğer Stratejiler

Saliha Paker, *Tanzimat Döneminde Avrupa Edebiyatı'ndan Çeviriler* başlıklı yazısında Yeni Türk edebiyatının 19. yy'ın ikinci yarısında, Tanzimat döneminde, Avrupa ve özellikle Fransız etkisiyle doğmuş olduğunu ve o dönemde yapılan çevirilerin başlıca etki aracı olarak çok önemli bir rol oynadığını ifade eder. Ayrıca Paker, Yeni Türk edebiyatının başlangıcında genellikle yerli ve yabancı edebiyatlar arasındaki teması sağlayan çevirilerin işlev bakımından değil, "ilham", "etki" ya da "taklit" açısından ele alındığını söyler (Paker 2003:26).

Sevük, "tam tercüme" kavramına öncelikli olarak yeni Türk edebiyatına aktarılmış olan eserler açısından yaklaşır. Tercüme edebiyatımızın "fazla" değil aksine "noksan" olduğuna dikkat çeker. Bu konuyu şu sözlerle açıklar: "İki ciltlik kitabımızda bir kere Yunan ve Latin edebiyatlarından başlayarak Avrupa milletlerinin edebiyat tarihlerine ait kısımlarına bakılsın, bir kere de buna karşılık her millete ait tercüme kısmında kimlerin ve onlardan da ne kadar eserin dilimize, hem de mahiyet ve ne kıymette nakledilebildiği göz önüne alınsın; hala "Avrupalı kütüphanemizin" ne kadar kısır olduğu görülür" (Sevük 1940:606). İlk olarak, tercüme kütüphanemizdeki bu eksikliği telafi etmek üzerine bir "tamlık" üzerinde durur.

Sevük, ikinci olarak, "tam tercüme" olarak gördüğü eserleri, mütercimlerinin mukaddemede ya da sonsöz olarak eserin arkasında okuru bilgilendirmek amacıyla eserin yazarı, konusu hakkında bilgi vermesi, eser hakkında başka yazar ve ilim adamları tarafından yapılan değerlendirme ve analizlerin sunulması açılarından değerlendirilir. Bu yan metinlerin eksik olduğu tercüme okurun aydınlanmasında etkili bir işlev görmemesinden ötürü "noksan" olarak niteler (Sevük 1940:151). Sevük, "tam tercüme" yaklaşımında üçüncü olarak tefrika halinde gazetelerde yayınlanmış ancak tamamlanamamış eserlerin bir araya getirilip bir bütün olarak kitap halinde yayınlanmasının altını çizer. Son olarak, bir eserin kısaltılmış bir versiyonundan ya da eserin kısaltılarak ya da özetlenerek (hülasa edilerek) tercüme edilmesini, "aslına mutabık" olmayışını eksik bir tercüme olarak görür.

Sevük, tercüme süreçlerinde benimsenen diğer stratejileri "sözü sözüne tercüme" ve "aynen tercüme", "mealen ve tafsilen tercüme", "telhisen tercüme" ve "hülasa edilerek tercüme" olarak belirler. Bu tercüme yöntemleri ve politikaları üçüncü bölüm kapsamında detaylı olarak işlenecektir.

Ara Dilden Çeviri

Türkiye'yi "tam Avrupalı" yapmanın sırrının Türkçe'ye "tam Avrupalılığı" yansıtmakta gören Sevük, "tam tercüme idealini" en önemli işimiz olarak tayin eder ve "tam tercüme" ile "tam Avrupa"'ya varacağız der (Sevük 1940: 7). Sevük, tam tercüme yaklaşımı ile Batı'dan eserlerin Türkçe'ye kazandırılma sürecinde öncelikli olarak "ara dilden" değil kaynak metnin "ana dilinden" tercüme yapılmasının gerekliliğine vurguda bulunur (Sevük 1940:64). Doğrudan kaynak eserin kaynak dilinden yapılan tercüme "tam" tercüme olarak niteler. Doğrudan ana dilden tercüme edilmeyen eserleri hem ara dilden tercüme edilmesinden ötürü hem de kaynak metin ile karşılaştırılmasının zor olmasından ötürü "itimat vermeyen" tercüme olarak görmektedir (Sevük 1940:65).

1.4 Yöntem

Bu çalışma, bir ülkenin medeniyet dönüşümü sürecinde, sürecin şekillenmesinde itici ya da dönüştürücü güç olarak "kültür girişimcisi" olarak nitelendirilen kimselerin edebiyat, dil ve çeviri gibi ögeler üzerinden ne tür faaliyetlerde buldukları ve bu faaliyetlerin etki ve sonuçlarının çözümlenmesi üzerine odaklanmaktadır. Sevük'ün dönem içerisindeki aktif faaliyetleri ve tercüme üzerine söylemleri konusunda yürüttüğüm tez çalışmam, tarihsel dönem olarak II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet dönemine kadar olan süreçleri arka plana alır. Sevük, eğitim hayatı ve çalışma hayatı süresince her iki dönemin de etkin katılımcılarından olmuştur.

Tezim çerçevesinde yapmış olduğum araştırmalarda, öncelikli olarak Sevük hakkında biyografik bir araştırma yaptım. Bu bağlamda, en çok yazılar yazdığı gazete ve dergilerden faydalandım. Bu yazılar aynı zamanda dönemin sosyal, kültürel, siyasi ve edebi ortamına hakim olan iklimi anlayabilmemi kolaylaştırdı. Sevük'ün yazmış olduğu eserler üzerinden "kültür girişimcisi" ve "kültür repertuarı kurucusu" olarak perspektifini inceledim. Ayrıca, Sevük hakkında çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanan yazılar üzerinden dönemin diğer önemli eyleyenleri arasındaki "sosyal bağı" ve etkileşimleri saptadım. Bu kaynaklar aynı zamanda dönemin genel bir portresinin çıkarılması açısından birincil ve temel kaynaklar oldular. Sevük'ün yazılarından okul yılları ile meslek hayatındaki çalışmalarına kadar olan süreci izledim. Edebiyat ve dil üzerine yazdığı eserlerinden yeni edebiyatın oluşum süreçlerini ve Sevük'ün yetiştiği ortamı ve eserlerindeki bakış açılarını inceledim.

Sevük'ün edebiyat tarihçiliği ve eleştirmenliği konusunda dönemin önemli yazar ve ilim insanlarının görüşlerini ve değerlendirmelerini analiz etmek üzere çeşitli gazete ve edebiyat dergilerini taradım ve ilgili aktarımlar üzerinden Sevük'ü "öteki" bakış açısından da tanıttım. Bu metin, eser ve makale taramalarında Sevük'ün yeniliğe bayraktarlık eden çeşitli yönleri ve çalışmaları konusunda oldukça değerli bilgilere ulaştım. Sevük'ün yaşamına ve çalışmalarına dair verilerin değerlendirildiği bölümde, elde ettiğimiz bulgular bugün erken Cumhuriyet dönemi repertuarlarının kurulmasında onu etkin bir eyleyen konumuna nasıl getirdiğini göstermektedir.

Araştırmam kapsamında Sevük'ün "tam tercüme" giden yolda bir tarih yazımı girişimini analiz etmek ve bu oluşumun temel unsurlarını belirleyebilmek için Sevük'ün Tanzimat edebiyatı ve çeviri etkinlikleri konusundaki görüşlerini tespit etmek için eserlerinden bir bütüncü oluşturdum. Bu bütüncü üzerinden edebiyatı dönemleştirme yöntemini, eski ve yeni edebiyat arasındaki geçişleri aktarmada izlediği yolu inceledim. Dönemin tercüme faaliyetleri üzerinden tercüme tarihyazımı süreçlerini çözümlmek üzere sunduğu çeviri listelerindeki eserlere yönelttiği eleştiri söylemini incelemek için ilgili eserlere ulaşarak mukaddeme (önsöz) ve ilgili diğer yan metinlerdeki açıklamaları ve bilgileri Sevük'ün söylemleri ile karşılaştırarak mercek altına aldım.

Bu tez, Sevük'ün bir "kültür girişimcisi" olarak değerlendirilmesi ve "Türk modernleşmesi" sürecinin bir parçası olarak tercüme faaliyetlerine ilişkin eleştirel söyleminin çözümlenmesine yönelik bir girişim olması açılarından bir ilk olması sebebiyle Sevük'ün Batılılaşma sürecinde sunduğu "tercüme listelerini" döneme ait istatistikler elde etmek üzere grafikler ve tablolar olarak hazırladım ve sundum. Sevük'ün "tam tercüme ile tam Avrupa'ya varmak" çözümlerini ve kurduğu tercüme söyleminin bileşenlerini tespit ettim.

Çalışmamın temel amacı ve yaklaşımı erken Cumhuriyet dönemi tercüme söylemi ve repertuarlarının kurulmasında etkin bir eyleyen olarak İsmail Habib Sevük'ün tercüme yaklaşımını ortaya koymaktır. Bu bağlamda, dönemin tercüme faaliyetlerine yönelttiği söylem içerisindeki terminolojiyi inceledim ve sunduğu kavramlar üzerinden tercüme yaklaşımını belirledim. Sevük'ü bir "kültür girişimcisi" ve "kültür eyleyeni" olarak nitelendirmemizi sağlayan yönlerini, modernleşme ve ulusal yapısını ve kimliğini yeniden inşa etme sürecindeki bir ortamda repertuarların kurulmasındaki rollerini ve "tercüme" yaklaşımını çeşitli yönleriyle çözümlerim.

BÖLÜM 2: YETİŞTİĞİ ORTAM VE MESLEKİ KİMLİKLERİ AÇISINDAN İSMAİL HABİB SEVÜK

2.1 İçinde Yetiştığı Eğitim ve Kültür Ortamı

İsmail Habib Sevük (1892) Edremit'te dünyaya geldiği dönemde II. Abdülhamit yönetimi iktidardaydı. Annesi Abide Hanım veremden dolayı 1896-1897 yıllarında İsmail Habib henüz 4-5 yaşlarındayken ölmüştür. Bundan dolayı İsmail Habib annesinin yüzünü hatırlayamamaktadır. 1944'te *Cumhuriyet*'te yayınlanan "Hoca ve Mürşit" başlıklı yazıdan öğrendiğimize göre İsmail Habib önce mahalle mektebine başlar ve ardından okuma yazmayı öğrendikten sonra Rüştüye'ye başlar. Sonraki yıl Bursa'daki Abdullah Efendi İptidaisinin son sınıfında bir yıl eğitim aldıktan sonra tekrar Rüştüye'ye döner ve eğitimini tamamlar.

Sevük, Rüştüye'deki eğitiminden sonra Bursa İdadisine başlar. 1949'da *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanan "Bursa'ya Eser" başlıklı yazısında eğitim hayatının yeni başlayan bu dönemini şu şekilde kaleme alır:

"On iki yaşlarında Edremit Rüştüyesini bitirmiştım. Yaz tatilinin sonlarına doğru idadi tahsili için İstanbul'a gitmeyi beklerken o sıralar Bursa'da bulunan babamdan eve bir mektup geldi. İdadi tahsilimi Bursa'da yapacaktım."

Sevük'ün 17 Mayıs 1944'te *Cumhuriyet*'te yayınlanmış olan "İstibdatta İdadi" ve yine aynı gazetede 5 Haziran 1944'te yayınlanmış "Hürriyet'te İdadi" başlıklı yazılarında Bursa'daki eğitim hayatına dair, dönemin tarihsel arka planının eğitim ortamına yansımaları konusunda da bize fikir verecek konulardan bahseder. II. Abdülhamit dönemine atıfta bulunduğu "İstibdatta İdadi" başlıklı yazısında okul günlerine dair şunları söyler:

"Edremit "Rüştiyesini" güya en iyi bitirmiştım. Ertesi sene İstanbul yerine Bursa İdadisine gönderildiğim zaman, Fransızca görmemiş diye beni gene üçüncü sınıfa aldılar. Fransızca muallimimiz; ilk derste La Fontaine'in "Karga" şiirini okuduğu için adı "Korbo" kaldı. Halis bir Fransız aksanı ile okuduğu beyitleri tahtaya yazar, bilmediğimiz kelimelerin manasını da söyleyerek bunları tercüme ettirirdi. Hocamızın tercümede tantanalı lügate bayıldığını bildiğim için mesela "Gözümün önünden bir bulut geçti gibi bir sözü" "Enzarı melâlimin pişigâhı kelâlinden mürur eden sahaibi lerzan..." gibi bir şeikle sokunca "trois bon peins!" diye aferini yapıştırdı."

Meşrutiyet'in ilan edilmesi (1908), Sevük'ün İdadi'deki son sınıfa geçtiği döneme rast gelir ve sosyal ortamı etkisine almış olan genel atmosferin bulunduğu okul ortamını da nasıl etkilediğini "Hürriyet'te İdadi" yazısında şöyle ifade eder:

"1908 Eylül'ünden ders yılı sonuna kadar hürriyetin ilk senesinde Bursa İdadisi'nin tadını öyle bir çıkardık ki. Memlekete gelen hürriyetin nimeti elbet talebeye de geçecekti. Nimetimizi sağlamlamak için her şeyden önce bir talebe cemiyeti kurduk. Son sınıftan 21 Münib (şimdi hakim), 48 Ali Şuuri (rahmetli Balıkesir mebusu) ve 135 İsmail (bu satırları yazan) bu cemiyetin "icra komitesini" teşkil ediyor. Yalnız talebenin değil mektebin bile idaresi bu üçüzlü komitenin elinde gibidir. Hele zayıf muallimler ürkerek sinmişler. Hangi muallime "istemezük" dersek mektepte kalamayacak."

1953 tarihinde Aydıbir dergisinde yayınlanan "Nasıl Edebiyatçı Oldum" yazısında belirttiğine göre öğretmenlik yapmaya da yazısının yayınlandığı gün karar verir. Sevük 1909 tarihinde Bursa İdadisi'ndeki eğitiminden sonra İstanbul'da Mekteb-i Mülkiye sınavlarına girer ve kabul edilir. Cenap Şahabettin'in başkanlığında bir heyet tarafından gerçekleştirilmiş olan Mekteb-i Mülkiye'nin giriş sınavında "Hangi mesleği seçmek istiyorsunuz ve sebepleri?" sorusuna verdiği yanıtta Cenap Şahabettin'in takdirini kazanmıştır. Şahabettin kendisine "Hangi mesleğe girersen gir elinden kalemi bırakma" der. Sevük Hukuk bölümünün açılması üzerine kaydını oraya yaptırır.

Balkan Savaşlarının (1912-1913) yenilgisiyle ortaya çıkan 'Türkçülük' akımları ile birlikte Sevük de Hukuk öğrencisi iken Türk Ocağı ortamına katılmış ve buralardaki

konferansları, faaliyetleri takip etmiştir. Kendisi bu dönemlere ait görüşlerini ve Türk Ocağının dönemin gençleri üzerindeki etkisini 24 Kasım 1950 tarihinde *Cumhuriyet*'te "Ocak, Ev, Konak" başlıklı yazısında şöyle anlatır:

"Meşrutiyetin ilk yıllarında talebe iken Türk Ocağı Divan yolundaki basit bir kahvehanenin üstüne açılmıştı. Konferans verildiği zamanlar küçük salon hemen dolardı. Neden sonra anladık ki ocağın hariminde mukaddes bir büyü varmış. O zamanlar devlet Osmanlıcı, büyük kütle ümmetçi. Halbuki ileri fikir milliyetçilikte. Meşrutiyetin getirdiği hürriyet sayesinde müslüman azınlıklar da kulübler ve cemiyetler kurmaya başladılar. Milliyet yetimi olan yalnız Türk'tü. Ocağın eşiğinden içeri girenler orada kendini, yani milliyetini ve ileri fikirliliği buluyorlardı. "

Sevük, 1923 Nisan'ında Edirne Maarif Müdürlüğü görevi esnasında Türk Ocağı reisi seçildiğini ve Ocak'ta verilen bir baloda İngiliz Konsolosu'nun Ocakların işleyişi vasıtasıyla müessese içerisinde halkın garp medeniyetine ulaştırılmasında önemli rolü olduğu hususunda kendisini tebrik ettiğini ancak İngiliz Konsolos'un Türkiye'de 'Türk Ocağı' oluşumunu yadırgadığını eklediğini belirtir. Sevük, Konsolos'un bu sözüyle gözünden bir perdenin kalkıp gözüne yeni bir hakikat aleminin açıldığını ve *Cumhuriyet*'teki "Ocak, Ev, Konak" başlıklı yazısında şöyle ifade eder:

"Meğer biz "derya içinde deryayı bilmeyen mahiler" misali kendimize gömüldüğümüz için kendimizi bilmiyormuşuz: Türkiye'de Türk Ocağı, sahiden manasız. İmparatorluk zamanında onun manası vardı, biz olmayanlar içinde biz oluşumuzu biliyorduk. Fakat şimdi? Kanaat getirdim. Türk Ocağına başka bir isim ve başka bir veçhe vermeli."

10 Nisan 1931 Cuma günü yapılan son kurultayda Türk Ocaklarının varlığına son verilir.

2.2 Mesleki Kimlikleri: Öğretmen, Yazar, Yönetici, Politikacı, Edebiyat Tarihçisi ve Eleştirmen

Cumhuriyet'te 17 Haziran 1944'te tarihinde yayınlanan "Kunut Duası" başlıklı yazısından edindiğimiz bilgiye göre, Sevük Mekteb-i Hukuk'tan mezun olduktan sonra, 1913 yılında Meclis-i Kebir-i Maarif'te girdiği sınavların neticesinde Kastamonu'da edebiyat öğretmeni olur. Dönemin yeni-eski arasındaki çatışmalarına küçük bir örnek olarak da öğretmenliğe başladığı Kastamonu Sultanisi'nde kendisinden önce görev yapan Ahmet Talat Bey ve bazı diğer meslektaşlarının görevlerinden alınmasıyla ilgili olarak *Cumhuriyet*'teki aynı yazıda şunları söyler:

"Okulda Dozy'nin¹¹ *Abdullah Cevdet* tarafından tercüme edilen *Tarih'i İslamiyet* isimli kitabının okutulması, Kastamonu ileri gelenlerinin tepkisini çekmiştir. Bakanlığa çok sayıda telgraf çekilince Bakanlık Sakallı Celal, Ragıp Nurettin ve Ahmet Talat Bey gibi öğretmenleri görevinden almıştır."

Sevük, dönemin koşulları altında Kastamonu'daki görevine giderken sahip olduğu duygu ve düşüncelerini "Yurttan Yazılar" kitabının önsözünde şu şekilde aktarıyor:

"Mektebden hayata atılışım Kastamonu'ya giderkendi. Herkes gibi Kastamonu diyince benim gözümün önüne de üç şey geliyordu: Orman, frengi, taassub...Oraya varınca gördüm: Ne orman var, ne frengi, ne taassub.Memleketi ne kadar bilmediğimizi Kastamonu'da öğrenmiş ve öğrenerek utanmışım. Yirmi yıl kadar maarif vazifeleriyle vatanın ayrı ayrı kısımlarında bulundum. Elime fırsat geçtikçe sırf görmek için seyahatler de yapıyordum. Gördüğüm yerleri tanıyabilmek maksadıyla memleketimize ait eserleri de okumağa başladım. Görüş notları, okuyuş notları; tercümeler, tasnifler; tarihler, seyahatnameler; türkçesi, frenkçesi; eskisi, yenisi...Bir de baktım ki on beş yıl içinde kırk kadar defter doldurmuşum " (Sevük 1943:3-4).

¹¹ Reinhart Pieter Anne Dozy tarafından yazılan eser Muhtasar bir İslâm tarihi niteliğindeki bu eserinde müellif genel olarak din, vahiy, nübüvvet ve Hz. Peygamber'in nübüvveti, İsmâîliler, Dürzîler ve Karmafler gibi konulara temas etmektedir. Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber hakkında aşağılayıcı ifadeler ve iftiralarla dolu olan eser Abdullah Cevdet tarafından Târîh-i İslâmiyyet adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir (Kahire 1908) (TDV İslam Ansiklopedisi 1994, c.09, s.514).

Sevük'ün Kastamonu'daki ilk gazete yazarlığı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Kastamonu Şubesinde çıkarılan *Köroğlu* gazetesinin başyazarı olur. Bu gazetede ilk yazısı 8 Mayıs 1912'de çıkar. 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşmasının imzalanması neticesinde İttihat ve Terakki üyelerinin zor duruma düşmesinden ötürü *Köroğlu* gazetesinin ismi değiştirilir ve *Yeşil Ilgaz* olur ve gazete 15 sayısı çıktıktan sonra, 17 Mart tarihli Kastamonu gazetesinde çıkan "*Tatil-i Neşriyat: Yeşil Ilgaz*" başlıklı küçük habere göre gazetenin kağıt yokluğundan dolayı kapandığı yazar (Gezer 2001:26).

Sevük sonrasında İzmir Sultanisi'ne geçişini 30 Ağustos 1944 tarihinde *Cumhuriyet*'te yayınlanan "İzmir İşgal'de İken" başlıklı yazısında bizlere şöyle aktarır:

"Kastamonu artık, bizim için, durulamayacak kadar zindanlaşmıştı. İzmir'deki edebiyat muallimi Talat da (Ahmet Talat Bey, *Dozy* çevirisini derste okuttuğundan dolayı görevinden alınmıştı) mektubundan belli, orada tedirgin vaziyettedir. Zaten Kastamonu'ya ona halef olarak gelmişim. Şimdi de becayişle birbirimizin halef ve selefi oluyoruz."

Sevük'ün *Açıksöz*'deki¹² ilk yazısı 15 Haziran 1921 tarihli *Kılış'ın Hüneri* başlıklı yazısıdır ve 9 Haziran 1921'de İnebolu'nun bombalanışını anlatmaktadır. Sevük, ilk sayısından itibaren Mustafa Kemal'in yanında yer alan bir gazete olan *Açıksöz*'de Mili Mücadele'yi anlatmıştır. 20 Ağustos 1921 tarihinde başyazar olarak görülür. 12 Ekim 1922 tarihli *Açıksöz*'de ise ismi son defa geçer. Sevük *Açıksöz* gazetesinde 1921 - 1922 yılları arasında toplam 109 makale ve 68 fıkra yayınlamıştır. İsmail Habib, *Açıksöz* gazetesinin ardından *Yeni Gün*'de 1922 Aralık ayından itibaren *Her Gün Bir Düşünce* başlığıyla yazılar yazmaya başlar.

Önsözde bulunan tarihe göre İsmail Habib'in 15 Kasım 1923 tarihinde *Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi*'ni yazmaya başladığını görüyoruz ancak *Türk Teceddüd*

---

¹² Tezimizde İsmail Habib Sevük'ün *Açıksöz*'deki yazıları için Mustafa Eski tarafından "*İsmail Habib Sevük'ün Açıksöz'deki Yazıları (1921-1922)*" (1998) kitaptan faydalandık.

Edebiyatı Tarihi eserinin ortaya çıkış sürecini *Cumhuriyet* gazetesindeki 19 Mayıs 1950 tarihli yazısından öğrendiğimiz üzere, 1923 yılında Sovyet Rusya Türkiye'yi tarih, edebiyat, fikir, kadın hayatı gibi kültür cephelerinden tanımak için salâhiyetli kalemlere eser yazdırmak amacıyla Matbuat Umum Müdürlüğü'ne müracaat eder. Sevük de bu çerçevede Muasır Türk Edebiyatı'nı yazar ancak proje gerçekleşmeyince çalışmaları *Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi* çalışmasına kaynak yapar.

Mesleki kimlikleri üzerinden Sevük'ün, John Milton'un "eyleyen" tanımında ifade ettiği gibi "yazarlık", "edebi ekol", "makale yazma", "öğretmenlik" ve "bilginin yayılması" amacına büyük bir enerji sarf eden ve hatta bu yola hayatını adayan bir birey" (Milton ve Bandia 2009:1) olarak aktif bir çalışma hayatı olmuştur ve bu süreçte dönemin içerisinde bulunduğu siyasi ortamda bütün edimleriyle Milli Mücadele'nin savunucusu ve Batılılaşma sürecinin de önemli bir eyleyeni olmuştur.

Sevük, 13 Nisan 1924'te getirildiği Edirne Maarif Müdürlüğü görevi sırasında aynı zamanda Edirne Türk Ocağı başkanıdır ve Halide Nusret Zorlutuna kendisini şöyle anlatır. "Maarif Müdürümüz İsmail Habib Sevük genç dinamik, pek genç yaşında İstiklal Savaşı'nın içinde yoğrulmuş, o zaman yazılar yazmış bir adamdı. Kuvvetli bir hatipti de. Kısa zamanda Edirne'deki bütün sosyal teşekkülleri eline almıştı. Türk Ocağı'na da başkan seçilmişti. Bir an evvel garp medeniyetine kavuşmamıza gayret edenlerin başında o vardı" (Zorlutuna 2013:237-238).

Mustafa Necati Bey'in Milli Eğitim Bakanlığı döneminde , John Dewey'in (1939) 1924'te Bakanlığa verdiği rapora göre başlatılan yenileşme hareketine çerçevesinde Maarif Eminlikleri oluşturulur ve İsmail Habib Edirne Maarif Müdürlüğü görevindeki hizmetlerinden ötürü ve yayınladığı *Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi* eseri vesilesiyle de bu göreve layık görülerek tayin edilmiştir. Sevük'ün yeni görevine tayin haberi 22 Eylül 1926 tarihinde yayınlanan *Yeni Ses*'te şöyle geçer:

"Antalya mıntıkası Maarif Eminliğine Edirne Maarif Müdürü İsmail Habib Bey getirilmiştir... Kastamonu'da, İzmir'de, Ankara'da, bilhassa son vazifesi olan Edirne'de maarifimiz için büyük hizmetler ifa etmiş olduğu gibi telif ve neşretmiş olduğu Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi ile

memleketin irfanına şayan-ı takdir hizmette bulunmuştur. Kendisini tebrik ve yeni vazifesinde muvaffak olmasını temenni ederiz."

Sevük'ün Antalya Maarif Eminliği'nin ardından Adana Maarif Eminliği'ne getirildiğini Cumhuriyet gazetesinde 27 Haziran 1927 tarihinde çıkan *İsmail Habib Beyle Antalya Hakkında bir Mülakat* başlıklı yazıdan öğreniyoruz. Yazıda şöyle geçiyor:

"Antalya Maarif Eminliği'nden Adana Maarif Eminliği'ne tayin edilen İsmail Habib Bey bugün yeni Antalya Maarif Emini Ali Rıza Beyle birlikte muamelat-ı devr ü teslim eylemek üzere Antalya'ya müteveccihen şehrimizden hareket edecektir. İsmail Habib Bey oradan yeni memuriyetine gidecektir. Habib Bey *Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi*'nin müellifi eski bir gazetecimizdir. "

Sevük, Galatasaray Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yapar. Sevük'ün Galatasaray Lisesi'ndeki öğretmenliğine dair izlenimleri 25 Ocak 1954 tarihli *Akşam Gazetesi*'nde Hıfzı Topuz tarafından kaleme alınan *İsmail Habib Galatasaray'da* başlıklı yazıdan izleyebiliyoruz.

İsmail Habib Galatasaray'da bizim üç yıl edebiyat hocamızdı. İsmail Habib'i sevmemizin en önemli sebebi Atatürk'le bir zaman yolculuk etmiş ve konuşmuş olmasıydı. Ama biz onu Atatürk'ün yakını, arkadaşı sayardık... Sonra biz mektebi bitirdik. Aradan bir yıl geçti, geçmedi, İsmail Habib'i Sinop'tan aday gösterdiler. Kazandı...

İsmail Habib'in Atatürk ile olan yakın ilişkisini ve Galatasaray'daki öğretmenliğinden sonra milletvekili olduğunu da yine bu gazete haberinden öğreniyoruz. Sevük, 1943 yılında yapılan seçimlerde Sinop milletvekili olarak hizmetlerine devam eder.

2.3 Ötekinin Gözünden Sevük'ün Edebiyat Tarihçiliği ve Eleştirmenliği Üzerine Görüşler

Galatasaray Lisesi'ndeki öğretmenliğine dair öğrencilerinden *Hıfzı Topuz*'un kaleme aldığı yazıdan İsmail Habib'in Mustafa Kemal ile arasındaki yakınlığı ve bu ilişkinin öğrencilerinin ona duyduğu hayranlığa nasıl yansıdığını öğrendik. Bu sebepten, Sevük hakkındaki görüşlere ilk olarak Mustafa Kemal ile başlayacağız. Sevük ile Mustafa Kemal yakın temaslarda bulunmuş, Sevük bazı seyahatlerinde Mustafa Kemal'in yanında bulunmuş, gazeteci olarak Milli Mücadele sürecini izleyip görüşlerini ve izlenimlerini çeşitli gazetelerde yayımlanan makalelerde anlatmıştır. Sevük ve Mustafa Kemal arasında "edebiyatın tanımı" üzerine bir diyalog geçer:

1932 Şubat'ının 3 üncü Perşembe gecesi Maksim salonunda "Darülaceze" menfaatine balo veriliyor, ben de Vali'nin davetlisiyim...Baktık Gazi karşımızda. Rap kalkıyoruz. Dik bir bakışla:-"Sen ne zaman geldin, diyor, mezun musun?" -"Maarif eminliklerinin lağvından sonra Galatasaray lisesi edebiyat muallimi oldum." diyorum. -"Ya, diyor, edebiyat muallimi, öyleyse edebiyatı tarif et bakalım!"-"Vallahi Gazi Hazretleri, diyorum, bizim Şark kitaplarıyla görebildiğim frenk kitaplarında edebiyatın insanı ikna eden bir tarifine rastlayamadım!" -"Nasıl olur efendim, diyor, edebiyatın kendi olur da tarifi olmaz mı? Peki, mektepte ne okutuyorsun?" -"Son sınıf muasır edebiyat, ondan evvelki sınıfa da klasik edebiyat..." Birden parladı: -"Nerde klasik edebiyat, nerde asri edebiyat?" (Atatürk İçin, Sevük: 1939:88-89).

Gazi'nin ısrarlarına rağmen Sevük bir edebiyat tanımı yapmaktan kaçınır, buradan onun inatçı kişiliği konusunda da bir fikir sahibi oluyoruz. Gazi ile Sevük arasındaki bu konuşma Sevük'ün *Türk Teceddüd Edebiyatı* üzerinden sonlanır:

"Hem sen yalnız talebeye edebiyat öğreten değilsin ki millete de öğretiyorsun. 'Teceddüd Edebiyatı' isimli o kalın kitap aynı zamanda benim cehlmin de hacmidir! Bırak onu, ben 'Teceddüd Edebiyatı'nı altı defa okudum" (Atatürk İçin, Sevük: 1939:88-89).

Duyduğu bu sözlerden ötürü hiçbir faniye nasip olmayacak bir mutluluk içerisinde olduğunu belirtir. Mustafa Kemal'in de belirttiği üzere, *Türk Teceddüd Edebiyatı* eseri dönemin edebiyat ortamında geniş yankı bulmuş ve üzerine çok söz söylenmiş, çeşitli açılardan değerlendirilip bazı eleştirilerin de hedefi olmuştur.

İsmail Habib'in edebiyatçı kimliğine vurgu yaparak onu anlatan diğer önemli isimlerden biri de *Taha Toros*'tur. Toros, İsmail Habib'in çok üretken bir yazar olduğunu, şiiri çok sevdiğini, eski ile yeni zevkleri dengeleyen yönü ve güçlü hitap becerisi ile halkları coşturan bir kişi olarak tasvir eder.

İsmail Habib Sevük'ün bütün ömrü okumak, okutmak ve yazmakla geçti. Edib olarak güzel bir üsluba, kıyaslamalı bir görüşe, kıvrak bir kaleme sahipti. Kaleminin pürüzsüz akışında, eski kalıpları aşan bir özellik vardı (Toros 1998:208).

Toros'un Sevük'ün kalemi üzerinden 'eski kalıpları aşan' bir edebiyatçı olduğunun altını çizdiği gibi Sevük de Avrupalılaşıma sürecinin önemli bir parçası olarak gördüğü dil devrimi üzerinden halkın 'tam Avrupalı' olabilmesinin de bir gereği olarak, hem tercüme edebiyatımızda hem de telif edebiyatımızda akıcı, yalın, anlaşılır, 'eski' kelimelerden arındırılmış bir anlatım tarzının benimsenmesinin önemi sürekli vurguda bulunur.

Cahit Tanyol da 23 Ocak 1954 tarihinde *Yeni Sabah* gazetesinde yayımlanan *İsmail Habib* başlıklı yazıda onu bir eleştirmen olarak şu şekilde anlatır:

İsmail Habib, ne yazılarında ve ne de tenkitlerinde muayyen bir zevkin ve muayyen bir neslin sözcülüğünü yapmadı. Edebiyatımıza ve meselelerimize objektif olarak bakmasını bildi. Onun mizacı güzel şeylerden bahsetmeye müsaitti. Tenkidi, menfi manasında düşünmüyordu. Bazen kötü eserlerin bile sadece iyi taraflarından bahseder, kötü taraflarını süratle geçiştirirdi. Bizce İsmail Habib'in verimli ve taklide değer taraflarından biri de edebiyatımıza getirdiği bu iyi niyettir.

Sevük'ün iki ciltlik *Avrupa Edebiyatı ve Biz: Garptan Tercümeler I-II* eserindeki tercüme bölümlerinde, bazı çeviri eserlere yönelik olumsuz eleştiriler göz önüne alındığında Tanyol'un bu değerlendirmesinden farklı bir durumun olduğunu gözlemleyebiliyoruz. Sevük, her ne kadar savunduğu 'yenileşme' hareketi bağlamında bu eleştirileri yapıyor olsa da telif ya da tercüme eserlerin olumsuz yönlerini de göz ardı etmemiş, hemfikir olmadığı, beğenmediği ya da doğru bulmadığı noktaları detaylı bir şekilde incelemiş ve dile getirmiştir.

Even-Zohar değişen koşullarla baş etmek üzere yeni fikirler ileri sürerek seçenekleri çoğaltma yetkinliğine sahip olan kişilerin aslında girişimci rolünü üstlenen "etkin fikir-yaratıcıları" olduklarını söyler. Bu kimseler kültür repertuvarları için yeni ya da alternatif fikirlerin yaratılmasına çabaladıkları için onları "kültür girişimcisi" olarak adlandırmanın uygun olduğunu ifade eder (Even-Zohar 2010:195). Erken Cumhuriyet döneminde "Avrupalılaştırma" ideali için yukarıda bahsedilen çalışma faaliyetleri ve yazılarıyla Sevük'ün Even-Zohar'ın işaret ettiği "kültür girişimcisi" rolünü üstlendiğini görüyoruz.

Galatasaray Lisesi'nden öğrencisi Nazım Kemal ise 25 Ocak 1954 tarihinde *Yeni Sabah*'ta çıkan yazısında Sevük'ün Türk tefekkürünü Batı dünyası ile uzlaştırarak öğrencilerini aydınlığa çıkarmayı hedeflediğinden bahseder.

Son olarak, Sevük'ün yakın arkadaşlarından Ahmet Hamdi Tanpınar'ın onun hakkındaki görüşlerini ele alacağız. Tanpınar, İsmail Habib ile tanışmalarının 1931 yılında Ankara'daki edebiyat öğretmenleri kongresinde olduğunu söyler. 1943 Mart seçimlerinden sonra dostlukları ilerler. Tanpınar, Sevük'ün hürriyet seven bir kişi olduğunu ve dostlarına bütün hürriyetini verdiğini ve insan hallerini mazur gören hümanist yönünü vurgular. Edebiyat ve şiirin Sevük'ün hayatında çok önemli bir yeri olduğunu şu sözlerle anlatır:

Habib, edebiyat ve şiir aşkını bir nevi din haline yahut daha sıkı bir şart haline sokmuştu. Bir insanla dost olması için onun şiirden anlaması kafi değildi, hayatında şiirin hakim olması lazımdı. Türk tarihi için de böyleydi. İmparatorluğun güzel günleri onun rüya cenneti idi. Atatürk'e olan sevgisi, biraz da milletimize o günlerin istiklalini bahşetmesinden idi.

Bütün siyasi akidesi, hatta düşüncesi, sanat ve zevki milletimize ve tarihimize bağlıydı. Her yazısında içten içe bu vardır (Tanpınar 2014:455).

İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun *Yeni Adam* gazetesinde 3 Şubat 1944 tarihinde yayımlanan *İsmail Habib Sevük İle Görüşüm* yazısında Sevük'ün çok iyi bir hatip olduğunu ve en çok okunan edebiyat tarihi eserlerinin sahibi olduğundan ve edebiyat tarihini bir ilim kitabı gibi değil, bir sanat eseri gibi yazdığından bahseder. Yine aynı yazıdan İsmail Habib Sevük'ün aslında yayın hayatına başladığı ve onu edebiyatçılık mesleğine yönelten ilk yazının, Bursa İdadisi'nde öğrenciyken annesi için yazmış olduğu *Bin Hatıra-i Siyah* isimli yazı olduğu öğreniyoruz. İsmail Habib'in ağzında bu tecrübeyi şu şekilde aktarır:

Daha Bursa İdadisinde iken arkadaşlarım beni bir edebiyatçı olarak bilirlerdi. Meşrutiyet'in ilk yılında idadinin son sınıf talebesi iken İstanbul'da çıkan *Devri Cedit* mecmuasının ormanların faydası hakkında talebeler için açtığı müsabakayı kazanarak kitap mükafatı almıştım. Bundan cesaretlenip o mecmuaya "*Bir Hatıra-i Siyah* diye ölümünü hatırlamadığım anama ait bir yazıyı göndermişim. Yaklaşan imtihan telaşıyla o yazıyı da, mecmuayı da unuttum. Yaz tatilinden sonra yüksek tahsil mektebine girmek için İstanbul'a gelip de Cağaloğlu Yokuşu'nda duvara asılı o mecmuada imzamı ve yazımı görünce...Hayatımda en büyük sevincim odur.

Sevük, *Köroğlu* (1918 Mondros Ateşkes Anlaşmasından sonra adı *Yeşil Ilgaz* oldu), *Açıksöz*, *Yeni Gün*, *Maarif Mecmuası*, *Akşam*, *Yeni Sabah*, *Cumhuriyet* gibi birçok dergi ve gazetede yazılar yazmış, dönemin siyasi ortamını değerlendirmiş, edebiyat üzerine yazılar kaleme almış ve dönemin politik, sosyal ve edebi havasını bize yansıtacak, bugüne ışık tutacak bütün detayları yazılarına konu edip detaylı bir şekilde işlemiştir.

İsmail Habib, edebiyat haricinde, tarih, kültür ve seyahat alanlarında da kitaplar yazmıştır. Tezimiz dahilinde yalnızca edebiyat ve edebiyat tarihini konu edinen eserleri değerlendirilecektir.

2.3.1 Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi

İsmail Habib, genellikle ilk eserinin 1925'de çıkan *Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi* sanıldığını, ancak ilk matbu eserinin 1923'de çıkan *İmtihan Veren Millete* başlıklı, verdiği bir konferansa dair olan kitap olduğunu söyler (*Yeni Sabah*, 3 Şubat 1944). İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun 3 Şubat 1944'te *Yeni Sabah* gazetesinde yayınlanan *İsmail Habib Sevük İle Görüşüm* adlı yazıdan Sevük'ün *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi*'ni yazma amacıyla ilgili olarak detaylı bir bilgi ediniyoruz. Sevük o dönemde ne divan edebiyatı ne de Tanzimat'tan beri teceddüt edebiyatımız için tatmin edici bir eser olmadığından bahseder. Onu bu eseri yazmaya teşvik eden asıl olay 1923 Şubat ayında Mustafa Kemal ile Adana seyahatini yaptığı sırada Tarsus'ta Mustafa Kemal, Latife Hanım ve kendisi arasında geçen bir konuşmadır. Mustafa Kemal İsmail Habib'e '*En büyük şairimiz kimdir?*' diye sorar. Sevük doğrudan bir yanıt vermekten kaçınır ve şiirden en iyi kadınların anladığını ve bu soruyu Latife Hanım'ın yanıtlamasının daha uygun olacağını söyler. Latife Hanım'ın bu soruya cevabı 'Tevfik Fikret' olur. Bu cevap karşısındaki duygularını ve bu konuşma üzerine bu eseri yazmaya neden ve nasıl karar verdiğini İsmail Habib şöyle anlatır:

İçimde bir şey burkuldu. Kanaatimce Servet-i Fünun edebiyatı devrini bitirmişti. Her şeyden safinazar, dilleri suniydi, alafrangaydı ve edebiyatlarının içi de Fransız edebiyatından aksetme titrek bir gölge idi. Fakat hala Fikret en büyük şair ve Cenap'la Süleyman Nazif en büyük nasir öyle mi?" Gençliği Servet-i Fünun nüfuzundan kurtarıp Türkçemize getirmek için çalışmak boynumun borcu olsun" dedim. *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi*'ni bu hınçla yazmaya başladım. Eser dokuz ayda bitti.

Buradan da izlediğimiz üzere, Sevük edebiyatta yenileşme hareketinin tutkulu bir savunucusu olarak gençleri yeni edebiyatla kaynaştırmak üzere bu eseri yazmaya karar vermiştir. Kitabın ana kaynağı 11 yıl boyunca yapmış olduğu edebiyat öğretmenliği süresinde verdiği derslerde öğrencilerinin tutmuş olduğu notlar ve bir yıl öncesinde, 1922 yılında Sovyet Rusya'nın Türkiye'yi yakından tanımak için başlattığı bir proje kapsamında kaleme aldığı *Muasır Türk Edebiyatı* eserinin içerikleridir. Bu

proje hayata geçirilememiştir. *Cumhuriyet* gazetesindeki 19 Mayıs 1950 tarihli yazısında bu konuya şu şekilde değinir:

O zaman dostumuz olup bize para ve mühimmatça yardımda bulunan Sovyet Rusya Türkiye'yi, tarih, edebiyat, fikir, kadın hayatı gibi kültür cephelerinden tanımak için salâhiyetli kalemlere eser yazdırmak emelile Matbuat Umum Müdürlüğü'ne müracaat eder. Ahmed Ağaoğlu'nun riyasetinde Samih Rifat, Yusuf Akçora, Halide Edib, Veled Çelebi ve daha birkaç kişiden mürekkep bir heyet teşekkül etti. Ben *Muasır Türk Edebiyatı*'nı yazmıştım. Ağaoğlu'na götürdüm. Meğer Sebiülreşadçılar bu hayırlı teşebbüse karşı cephe aldıklarından bu işten vazgeçilmiş. O eseri ertesi sene yazmağa başladım "Türk Teceddüt Edebiyatı"na temel yaptım.

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi eserinin önsözünde Sevük eserin yazıldığı kitle ve içeriğin oluşturuluş ve ele alınış özellikleriyle ilintili olarak şunları dile getirir:

Bu eser sadece bir mektep kitabı olmak için yazılmadı, fakat öyle tertip edildi ki talebeler de kitaptan seviyelerine göre, derece derece istifade edebilsinler. Edebiyatı anlamak için şunu anladım ki edebiyat sadece dimağlara hitap ile değil ruhlara telkin ile anlatılıyor. Nazariyat ve malumat ile edebiyat öğretmek, kavait ve gramerle lisan öğretmek gibi boş bir emektir. Edebiyata mal olmak için nasıl edebi bilgilerden ziyade edip olmak lazımsa edebiyatı kendine mal etmek için de onu bilmekten ziyade edebiyatın havasını teneffüs etmek lazımdır kanaatindeyim: Bu eser bu kanaate göre yazıldı... Biliyorum ki kitap her halde baştan nihayete kadar herkesin hoşuna gidecek değildir. Edebiyatta 'eski'ye bağlı kalanlar 'yeni'yi beğenmeyecekler, 'yeni'yi bütün bir 'hep' telakki edenler de 'eski'nin bir hiç gösterilmediğine işecekler. Hatta yalnız teceddüt devrimizi düşünüyorum, bütün teceddüt edebiyatımız ki 'evvel ki gün', 'dün' ve 'bugün'den ibarettir.

Bu eser Cumhuriyet döneminin ilk edebiyat tarihi eseri olması yönüyle edebiyat tarihimizde önemli bir yere sahiptir. Eserin içeriğinde Tanzimat'a Kadar Türk Edebiyatı, Tanzimat Edebiyatı, Tanzimat Devrinde İlmî Hayat, Servet-i Fünun Edebiyatı, Milli Cereyan Edebiyatı, Bugünün Edebiyatı bölümleri üzerinden dönemin yazarları, eski-

yeni edebiyat tartışmaları, dönemin edebi ortamı hakkında bizlere önemli detaylar sunmaktadır. Kitabın yayınlanmasından on sene sonra İsmail Habib ile Aslan Tufan tarafından yapılan ve 10 Ekim 1935 tarihinde *Perşembe* dergisinde yayınlanan *En Büyük Münekkidimiz İsmail Habib Edebi Düşüncelerini Anlatıyor* başlıklı yazıda Sevük, kitabının en önemli meziyetinin kendisinin inandığı yargılardan uzaklaşmamasından ötürü samimi olması olduğunu ifade eder. Sevük, ayrıca eserinin yayımlandığı dönemde Tevfik Fikret, Cenab Şahabettin, Süleyman Nazif gibi Servet-i Fünun yazarlarının tepkisini çektiğini belirtir. Gençliği bu otoritelerden sıyrıp 'temiz' Türkçe'ye çekişini o dönemlerde anlamayıp bu duruma kızdıklarını söyler ve ekler 'Dünün kuvvetli otoriteleri artık tarihin malıdır. Onlar örnek olmaktan çoktan çıktılar.' On iki yıl evvel kaleme aldığı *Türk Teceddüd Tarihi* eserinde ekseriyetle yapay sivililikleri yıkmayı amaçladığını ve daha sonra kaleme aldığı *Edebi Yeniliğimiz* (1940) eseri ile kıyasa girerek, ilkinde güçlü olanın, yani eski edebiyatın zayıflığını, ikincisinde ise gücünü yitirenin kıymetini göstermeyi amaçladığını hedefler. Edebiyat tarihindeki eski-yeni geçişini dün-bugün olarak değerlendiren Sevük, "'dün'deki kıymeti bilmeyenler, 'bugün'deki kıymeti de takdir edemezler" diye ekler.

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi Cumhuriyet döneminin ilk edebiyat tarihi eseri olması ve içeriğinde sıkça konu edilen eski ve yeni edebiyat tartışmaları üzerinden, yeni edebiyatın ön plana çıkarılıp eskinin artık geçmişte bırakılmasını savunduğundan, yayınlandığı yıldan itibaren edebiyat çevrelerinde geniş yankı bulmuş ve çeşitli açılardan olumlu ve olumsuz eleştiriler almıştır. Bu eserin işlevi kadar, eser üzerine yapılan bütün değerlendirmeler de dönemin edebiyat ortamını, yeni edebiyatın yaratılması sürecindeki bakış açılarını, direnç noktalarını ve edebiyatın gelişim istikametinde geçirdiği süreçleri izlememiz açısından büyük önem taşımaktadır. Sevük'ün bu eserinden sonra kaleme aldığı *Edebi Yeniliğimiz* eserinin de bu ilkinin içinden doğduğunu ve *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi*'ne getirilen tüm eleştirilerin *Edebi Yeniliğimiz* eserinin oluşumunda büyük bir pay sahibi olduğunu söyleyebiliriz.

21 Ocak 1954 tarihinde *Cumhuriyet Gazetesi*'nde *İsmail Habib* başlıklı yazıda Hasan Ali Yücel eserle ilgili olumlu değerlendirmelerde bulunur. Eserin kültürümüze ettiği hizmetin altını çizerek eserin okuyucuya keyif veren, nefes aldırıcı üslubuna da

vurgu da bulunur. Kitabın bir diğerk önemli işlevi olarak bu eserin Sevük'ün dil Türkçülüğü açısından önemli bir gösterge olduğunu ifade eder:

Habib, Türk edebiyatının romanını, hikayesini yazdı. *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* nev'inde ilk ve son eserdir. Altı haşiyeler, üstü tarihi malumatla dolu, sıkı metodlu kitaplardan sonra *Teceddüt Edebiyatı*, okuyuculara hür bir nefes aldırılmıştır. Rüşen Eşrefin *Diyorum ki*'si gibi bu da tarihi edebiyatımızda tarihten daha çok edebiyat olmuştur. Görüşleri cesaretli, indi olsa da şahsi idi. Bu kitap hepimizi zevklendirmiş, bilhassa düşündürmüştür. Bizden sonrakilere ise yakın mazimiz için bir ışık olmuştur. Habib'in bu kitapla kültürümüze ettiği hizmet büyüktür. Onda milli cereyanı, dil Türkçülüğünü anlatan sahifeler Habib'in şuurlu milliyetçiliğine yaprak yaprak birer delildir.

Ahmet Hamdi Tanpınar da *Teceddüt Edebiyatı*'nın onun hayatına bir lise öğretmeni sıfatıyla sağladığı kolaylıktan İsmail Habib'e bahsettiğinde onun kitabın bu meziyetlerini duymaktan çok memnun olduğundan bahseder. Bu eserin o devir için bugün düşünöldüğünden daha önemli olduğunu ve bu kitapla o zamana kadar ancak dar çevrelerin tanıdığı bir sürü fikir, temayül ve insanın birdenbire cemiyet hayatında tam yerini aldığını da ekler. Ayrıca, kitabın geçmişe ait birçok kıymet hükmünü değıştirdiğini de vurgular (Tanpınar 2014: 453). Tanpınar'ın bu değıerlendirmesiyle kitabın mevcut edebiyat ortamındaki hakim fikirleri, değıişimleri ve aktörleri daha geniş bir okur kitleleriyle buluşturması yönüyle de okurlar açısından önemli bir işlevi yerine getirdiğini görüyoruz.

Cahit Tanyol da 23 Ocak 1954'te *Yeni Sabah* gazetesinde çıkan "İsmail Habib" başlıklı yazısında, Sevük'ün eserinin Tanzimat'tan o zamana kadar, böyle geniş içerikli, değıişik bir üslupla yazılmış bir edebiyat tarihinin olmayışı sebebiyle edebiyat çevrelerinde büyük ilgi uyandırdığını ifade eder. Bazı eksik ve hataları sebebiyle eleştirilere maruz kalmış olsa bile, İsmail Habib'in bu eserle kendisini yılların tek ve orijinal edebiyat tarihçisi olarak kabul ettirdiğini dile getirir.

Son olarak, Cemil Meriç'in bu eserin hem içerik ve işlevi hem de tarihsel bağlamları yönüyle yaptığı değerlendirmesine bakacak olursak, istesek de istemesek de Avrupalılaşmak zorunda olduğumuz tarihsel bir eşikte bu yeniliğin bir 'teslimiyet' değil bir 'temessül' olması gerektiğine inanan Meriç, bu değişime edebiyatın karşı koymasının mümkün olmadığını ve bu bağlamda Sevük'ün eserinin önemine şu noktalardan atıfta bulunur:

Türk Teceddüt Edebiyatı, asırlık bir kavganın şairane bir fezlekesi. Evet, altı yüzyıllık bir geleneğe arkamızı dönmüştük. Ama, kazançlarımız da büyüktü. Yeni ülkeler fethetmişti edebiyatımız. "Beşerileşmiş", daha doğrusu Avrupalılaşmıştı. *Türk Teceddüt Edebiyatı*, gerçek bir edebiyat tarihinden çok bir redd-i miras beyannamesidir: uzun bir "Mukaddime-i Celal", yedi yüz sayfalık bir zafer neşidesi. Kitabı açar açmaz sanatın büyüklü dünyasındasınız; çirkinliklerin kaybolduğu bir dünya: sesler daha füsunkar, kokular daha sarhoş edici, insanlar daha güzel. İsmail Habib, edebiyat tarihine edebiyat haysiyeti kazandırdı; tenkide demeliydik. İsmail Habib, edebiyatı içtimaileştirdi: *Teceddüt Edebiyatı*, Türkiye'de bir nevi efkar-ı umumiye, bir zevk ve irfan itiradı yaratan kitap (Meriç 2016:123-124).

Vasfi Mahir Kocatürk Sevük'ün bu eserine 'doğruluk' bağlamında olumsuz eleştiriler getiren kişilerden birisidir. Eserin tarihle ve ilimle alakası az olduğundan büyük bir öneme sahip olmadığını söyler. Kitabın ilk bakışta güzel görüldüğünü ancak ilim kitabında güzelliğin ikinci planda olup öncelikle 'doğruluğun' önemli olduğunun altını çizer. Yedi yüz sayfalık kitabın içindeki bilgi eksilmeden yüz sayfaya indirilebileceğini ekler. Yazarın kitabın son basımlarında eserin adını *Edebi Yeniliğimiz* yapmasıyla büyük bir sorumluluktan kurtulduğunu iddia eder. Hatta, *Türk Teceddüt Edebiyatı* yerine *Edebiyat Dedikoduları*, *Edebiyat Üzerine Düşüncelerim* gibi bir başlıkla eleştirilerden korunabileceğini ve daha çok değer bulacağını öne sürer (Kocatürk 1936: 127-128).

Sevük'ün bu eserine en geniş değerlendirme yapan önemli edebiyatçılardan birisi de Cenap Şahabettin'dir. Şahabettin, bu eser vasıtasıyla Sevük'ün hem edebiyat tarihçiliği hem de bir eleştirmen olarak yaklaşımlarını çeşitli açılardan odağa alır. Şahabettin'in Güneş Dergisi'nde 1 Ocak 1927 tarihinde yayınlanan *Türk Teceddüt*

Edebiyatı Tarihi Müellifi İsmail Hasip Bey'e başlıklı yazısında öncelikle dikkatleri çektiği nokta müellifin bir takım yaklaşımlarının subjektif olduğu yönündedir. Cenap Şahabettin'in yönelttiği bu eleştirilere İsmail Habib yine Güneş Dergisi'nde 15 Şubat 1927 tarihinde yayınlanan *Cenap Şahabettin Bey Üstadımıza* başlıklı yazıda cevap verir. Kendisine yöneltilen 'subjektif' olma yönündeki eleştiriye hükümlerin kendisinin olduğunu, isterse okuyucunun bu hükümlere itibar etmeyebileceğini belirtir. Sevük, hükümlerinde çevrenin etkisi altında olduğunu da kabul etmez ve durduğu yeri şu sözlerle ifade eder: "Fani dışta ikimiz de müttefikiz, lakin baki iç...Yazınıza göre galiba burada ayrılmaklığımız icap ediyor."

2.3.2 Yeni Edebi Yeniliğimiz:Tanzimattan Beri

İsmail Habib Sevük, *Edebi Yeniliğimiz* eserinin önsözünde de belirttiği gibi Maarif Vekaleti'nin görevlendirmesiyle "Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi" (1940) eserini yeniden yazar. Bu eser Lise Edebiyat Programlarında kullanılmak üzere hazırlanır. Sevük, kitabında *Liselerin Son Sınıf Talebeleriyle Hasbihal* başlığı altında 'edebiyat' ve 'medeniyet' arasındaki yakın ilişkinin altını çizer ve edebiyatın önemli iki unsurundan birisi olan 'edebiyatı anlamak' işinin herkesin görevi olduğunu ve kişilerin ancak bu yolla medeniyetin gerçek bir mensubu olabileceklerini vurgular ve bu kitabın en önemli yazılış amaçlarından bir tanesinin edebiyatı öğrencilere anlatmak olduğunu belirtir. Sevük, edebiyat, dil, millet ve medeniyet arasındaki sıkı ilişkileri şu şekilde ifade eder:

Mesele bir edebiyat telakkisi işi değil, edebiyat telakkisi bütün bir milliyet ve bütün bir medeniyet davasıdır. Millette en kuvvetli unsur lisan, milliyette edebiyattır. Lisanın yoksa milletin yok, edebiyatın yoksa milliyetin dilsiz. Edebiyatlar bir millet haricinde diğer bir nevi millet bile yaratmak kudretini haizdir. Kendi edebiyatını başka millete tamim edebilen bir millet o ikinci camia içinde kendi vatanını manevi bir vatan yapar. Şüphesiz her milletin edebiyatı yekdiğerinden müstefit oldu. Fakat kendi edebiyatı temel, öteki edebiyat ilham olmak şartıyla (Sevük 1940:8).

Cumhuriyet'in ilanından yedi yıl ve harf inkılabından iki yıl sonra 1930 yılında yazmış olduğu bu önsözde Sevük, ülkenin içerisinde bulunduğu edebi bulanıklık ortamını, yeni alfabenin kullanıma geçmesiyle ve edebiyatta ve dilde yenilik hareketlerinin teşvik edilmesiyle kısmen duraksamaya girmiş edebiyat ortamını ve edebiyatların kültür aktarımı ve birbirlerine eklenmeleri yoluyla yeni edebiyatların oluşmasının medeni dönüşümlerin önemli bir özelliği olduğunu vurguluyor. Bu dönüşüm ve oluşumların temel aracı olan çeviri etkinlikleri bahsinde bu sürecin akışını inceleyeceğiz.

Sevük, eserde Tanzimat Devri Edebiyatını (1859-1883) 'nazım', 'nesir' ve 'Tanzimat devrinde Türkçülük ve garb tesirleri' olmak üzere üç bölüm altında inceler. Birinci bölüm olan 'nazım' altında Tanzimat devri şairleri hakkında geniş bilgiler verir ve devrin şairlerinin Türk edebiyatına getirdikleri yenilikler hakkında önemli noktaların altını çizer.

Bu eserde Sevük ayrıca devrin şairlerinin biyografilerine, mesleki uğraşları ve döneme çığır açan yenilikleri ve Türk edebiyatının değişim/dönüşüm sürecindeki edebiyat ortamına sundukları katkılarını tarihi arka plana alarak inceliyor. Çalışmasında özellikle tanzimat devrindeki gazete ve mecmuaları "yeniliğe bayraktarlık yapan" önemli oluşumlar olarak değerlendirir. Bu görüşünü açıklarken edebiyatın yenilikçilerinin aynı zamanda siyasi savaşılar olduğunun altını çizer. Bu bağlamda Şinasi'nin, Namık Kemal'in, Münif Paşa'nın, Ahmet Mithat Efendi'nin , Ebüzziya Tevfik Bey'in gazeteciliklerine yer verirken, dönemi fikri, kültürel ve yenilikçi dönüşümlerinde gazetecilik yapmanın Türk edebiyatının ve kültürünün oluşumundaki etkilerini kişileri odağa alarak inceler.

Sevük Tanzimat devriyle birlikte edebiyatımıza giren yeni tiyatro, roman ('popüler' ve 'edebi') gibi edebi türleri aynı zamanda tercüme ekseninde inceler ve tercüme edilen romanlara dair ilk tercüme edilen romanları basım tarihlerine göre sunar ve tercüme üzerine eleştirel görüşlerini ifade eder. Bu eserdeki bölümler ve aktarılan bilgiler *Avrupa Edebiyatı ve Biz: Garptan Tercüme I-II* eserinde daha geniş bir şekilde yer vereceği tercüme edebiyatımız için bir zemin oluşturmaktadır.

Sevük, eserde İstibdat Devri Edebiyatını (1883-1908) "Servet-i Fünun'dan Önce" ve "Servet-i Fünun'dan" sonra olarak iki bölümde işler. Dönemin önemli olayları eksenini üzerinden edebiyat gelişmelerini anlatan Sevük, siyasi ortamın edebiyat üzerindeki "etkisini" ayrıca tercüme eserler üzerinden de göstermeye çalışır. Bu konudaki daha detaylı bilgi ve örnekler üçüncü bölümdeki "İstibdattan Hürriyete Edebiyatta Değişimler" başlığı altında incelenecektir.

Yeni Edebi Yeniliğimiz:Tanzimattan Beri (1940) ilk eseri kadar eleştirileri üzerine çekmez. Bu eser, Sevük'ün edebiyat tarihi yazma yöntem ve süreçlerini takip edebilmemiz ve esasında "istibdatta hürriyete" edebiyattaki dönüşüm ve değişimleri izleyebilmemiz açısından önemli bir birincil kaynaktır. Bu eseri okuyup ünlü mütercim Teodor Kasap hakkında yazdıklarından ötürü Teodor Kasap'ın oğlu Diojen'in İsmail Habib Sevük'e 1939 senesinde Atina'dan gönderdiği teşekkür mektubunda Sevük'e yazdıkları şu şekildedir: "Babam Teodor Kasap hakkında "Edebi Yeniliğimizde" yazdıklarınızı okudum. Gurbette münzevi, mevzusuz, nafile ve acı bir hayat geçirmekte olduğum sırada babamın hürmetle yad olunduğunu görünce ruhumu kaplayan sevinç ve fahr ve tekebbürü tariften acizim. Bu hissiyatın devam eden tesirati sevkıyla mezkur yazıları yazan mübarek ellerinizden hürmet ve minnet tezahuratiyle öptüğümü arz eder ve ömrüm yettikçe gıyabınızda şahsı alinizde meftun ve minnettar kalacağıma emin olmanızı rica ederim" (Gezer 2001:104 Belge No: 15). Mütercim Teodor Kasap'ın oğlu mektubunda babası tarafından "Pinti Hamit" olarak tercüme edilen ve yüzlerce nüshası satılmış ve aynı zamanda Güllü Agop Şehzadebaşı tiyatrosunda piyes oynanırken Şehzade Hamit tarafından kitabın adının değiştirilmesinin istenmesi konusundaki değerlendirme ve üzüntülerini aktarıyor.

2.3.3 Avrupa Edebiyatı ve Biz

Sevük'ün *Avrupa Edebiyatı ve Biz: Garptan Tercümeler I-II* (1940-1941) eserinin "Mukaddime ve Medhal" başlıklı yazısından öğreniyoruz ki bu eseri hazırlamak için üç yıl hazırlamıştır ve diğer eserlerinden farklı olarak bir ders kitabı olarak hazırlanmamıştır. Sevük eseri yazma gerekçelerini şu şekilde ifade eder: "Yalnız Türkçe ile kalıp da Garbı bilmek isteyenler Avrupa edebiyatının Yunan'dan bugüne

kadar seyrini, kendilerine kifayet edeceğini sandığım bir mikyasta, bu kitapta, görüp tatmin edebilirler. Yalnız Türkçe ile kalanlar değil, bir Avrupa dilini okuyup anlayacak kadar söktürüp de neleri ne hangi kitapları okumak lazım geldiğinde şaşıranlara da bu kitap faydalı bir rehber olabilir" (Sevük 1940:3).

Sevük, aynı zamanda bu eser ile genç Cumhuriyet nesline Batı'dan yapılan tercüme eserlerin bir listesini sunarak bir tercüme tarihi yazımı girişiminde bulunmaktadır. Bugün Meşrutiyetten Cumhuriyete yapılan tercümelerin geniş bir listesine bu eser sayesinde ulaşabiliyoruz. Dönemin arka planındaki siyasi ve kültürel yapıda oluşan değişikliklerin edebiyatı nasıl etkilediğini de bu eser üzerinden takip edebiliyoruz.

24-25 Şubat 1941 tarihinde *Son Posta* gazetesinde Sevük'ün bu eseri üzerine Halit Ziya Uşaklıgil'in *Mühim Bir Eser* başlıklı yazısında ilk bakışta kolay görünen ancak Türkçe'ye Batı'dan nakledilen eserleri arayıp bularak sabırlı toplayıp tasnif ederek, hiçbir eksik kalmasına müsaade etmeden bu kitabı hazırladığından bahseder. Uşaklıgil Türk edebiyatına birçok hizmetlerde bulunmuş olan Sevük'ün son eserini, bu büyük ve mühim kitabını tebrik etmek gerektiğini söyler.

2.3.4 Dil Davası

Eser aslında Sevük'ün *Cumhuriyet* gazetesinde 26 Kasım 1948 ve 25 Mart 1949 tarihleri arasında yayımlanmış yazılarından oluşmaktadır. Sevük, dil konusunda yazdığı yazıları bu kitapta bir araya toplamıştır. Kitabın hedeflerine ilişkin "ortada dil inkılabı yok, sadece dil davası olduğunu" ve bizlerin bu davada davacı olduğumuzu ekler. Davamızın en yüksek mahkeme olan millete sunulacağını ve son kararı milletin vereceğini söyler (Sevük 1949:6).

Sevük, her daim dil inkılabının önemli bir savunucusu olmuştur. *Avrupa Edebiyatı ve Biz: Garptan Tercüme I-II* eserlerindeki tercüme söyleminin en önemli odak noktalarından birisi "dilde sadeleşme" konusudur. *Dil Davası* eserinde tamamen "Türkçe'nin İstiklal Savaşı" konusunu işler. Cumhuriyet'in ilanından sonraki on yılın tablosunu ve ardından gidilecek bir yol haritası sunar. Hepimiz için "büyük hedef"

diyerek şunları söyler: "Türkçe'yi medeni dillerin bütün mefhumlarını ifade edecek bir kemale çıkarmak, işte hepimizin birleştiğimiz ve birleşmemiz lazım gelen büyük hedef budur, ve bu ideal hedefe varmak: İşte asıl dil inkılabı buna denir" (Sevük 1949:31).

Taha Toros, Sevük'ün Milli günlerin ilmi konferanslarının önemli bir hatibi olduğunu, hoca olarak mesleğine karşı sonsuz bir tutkusu olduğunu ve tarihi olayların gerçek yönünü araştıran yönüyle objektif tarihçiliğine ve Atatürk devrimlerinin, özellikle Türkçe'nin gelişmesi yönünde harf inkılabının samimi bir savunucusu oluşuna işaret eder (Toros, 1998:209-210).

BÖLÜM 3: "TAM TERCÜME"YE GİDEN YOLDA BİR TARİH YAZIMI: TANZİMAT EDEBİYATI VE ÇEVİRİ ETKİNLİĞİ

3.1 Tanzimat'ın Getirdiği Yenilikler

Gülhane Hattının 1839 yılında ilan edilmesiyle, vergilendirme, alacak usulü, yönetim, ceza hukuku, medeni hukuk ve idari teşkilat gibi sahaları işaret eden esaslar yönünde yenilikler yapılacağı ilan edilmiştir. Bu yolda yapılacak olan yeniliklere *Tanzimat-ı Hayriye* denilmiştir. *Tanzimat* bu yeniliklerin yapıldığı ve yürütüldüğü devir için kullanılmaktadır.

Tanzimat başlangıçta hukuki, idari ve siyasi bir yenileşme hareketidir. Bu hareketin esas amacı Osmanlı İmparatorluğu'nu içinde bulunduğu çöküş ve dağılma tehlikesinden batıdaki örneklerine göre çeşitli sahalarda yeniden düzenlemek yoluyla kurtarmaktır. Gücünü inkılaplardan, yönetim, hukuk ve siyasi reformlardan alan bu çağ Türk toplumunun batılılaşması için bir başlangıç safhası ve bütün batılılaşma hareketlerinin/edimlerinin kaynağı olarak görülmüştür. Bu dönemde eğitim ve öğretim sistemi ve kültür konularında da ciddi atılımlar yapılmıştır.

Reşid Paşa'nın yönetiminde 16 Mart 1848 tarihinde erkek öğretmen yetiştirmek için 'Dar-ül-muallimin' (erkek öğretmen okulu) açıldı. Abdülaziz saltanatının ikinci yılında, 1863'te 'Darülfünun' (üniversite) kuruldu. 1867'de 'Mülkiye-i Tıbbiye-i Şahane' açıldı ve 1 Eylül 1868'te 'Galatasaray Sultanisi' (şimdiki Galatasaray Lisesi) açıldı. Galatasaray Lisesi'nin eğitimin Fransızca olmasından ötürü bu okul "garba açılan ilk pencere" olarak görüldü. 1870 senesinde ise 'Dar-ül-muallimat' (kız öğretmen okulu) açıldı (Sevük 1940:27). Tanzimat devrinde eğitim-öğretim, kültür alanlarında ilk adımları atılmaya başlanan yenilikler kısa sürede edebiyat ortamına da etki edecektir ve bugün "Tanzimat Devri" edebiyatı olarak adlandırılan devrin edebiyat içeriklerinin oluşmasında, edebi ürünleri ortaya koyan öznelerin gerek eğitim gördüğü gerekse eğitim verdiği önemli kurumlar olarak büyük katkılar sunacaktır. Tezimizin konusu olan

İsmail Habib Sevük'te yukarıda bahsi geçen okullarda eğitim görmüş ve eğitimci olarak da uzun yıllar görev yapmıştır. Yeni siyasi sistemleriyle, hukuk alanındaki ıslahatlarıyla, idari yapılardaki köklü değişimleriyle bir kimlik değiştirme süreci başlamıştır ve bu süreci hem besleyen hem de bizzat bu sürecin kendisinden beslenen edebiyat ortamı olarak bu yeniliklerin edebi safhalar açısından ilk dönemlendirilmesi olarak görülen "Tanzimat Devri" içerisinde çeşitli oluşumlar ve faaliyetler yeniliklere katkı sağlamıştır.

Tanzimat edebiyatındaki batı tesiri yoluyla yeni edebiyatın oluşumunda yer alan çeşitli faaliyetler görülür. Bu faaliyetleri tarihsel bir zeminde sınıflandıracak olursak öncelikle Avrupa'dan edebiyatımıza giren yeni edebi türlerden bahsetmek gerekir. Bu edebi türlerin edebiyatımıza aktarımında yapılan tercüme rolleri büyüktür ve batı etkisinin ikinci boyutu olarak tercüme rolleri de bir sonraki bölümde inceleyeceğiz. Tercüme faaliyetlerinin dışında gelişen diğer yeni oluşumlar arasında bir bakıma yeni bir edebi tür olarak da değerlendirilebilecek olan gazeteler ve dergiler (sürelî yayımlar) gelmektedir. Gazetelerin ve dergilerin bu yeni edebiyat oluşumu sürecinde tercüme edilen romanların tefrika edilmesinde önemli bir araç olarak oluşuma hizmet ettiği de gözlemlenmektedir. Yeni toplumların ve edebiyatların inşa süreçlerinde gazete ve dergi gibi sürelî yayımların ulusların/milletlerin fikir, kültür, sanat ve edebiyat hayatında her zaman büyük ve önemli bir yeri olmuştur. Bunun en önemli sebebi yeni fikirlerin tohumlarının kitap haline dönüşmeden evvel bu yayımlar vasıtasıyla ortaya konulup değerlendirilmesi ve bu sayede okuyucuya tanıtılmasıdır. Batı/Avrupa düşünce sistemini model ve örnek olarak yayın hayatına başlayan Tanzimat devri sürelî yayımlarında yer alan yazarlar ve ortaya koydukları ürünler yeni düşünce, kültür ve edebiyat süreçlerinin oluşmasında önemli bir rol üstlenmişlerdir. Bu oluşumlar vasıtasıyla ortaya çıkan ürünler sayesinde dönemin sosyal ve siyasi tarihi, edebiyat ve kültür süreçleri / aşamaları takip edilip üzerinde çalışmalar yürütülebilir.

Tanzimat devrinde ve ilerleyen diğer tarihi süreçlerde mecmualar (dergiler) garpçılık etkisiyle başlamıştır. Avrupa ile olan ilişkiler geliştikçe mecmualar ve gazeteler birbirinden ayrılır ve gündelik siyaset gazeteler tarafından takip edilirken, edebiyat konuları mecmualar tarafından okurlara sunulur.

Ülkemizde yayınlanan ilk dergiler Avrupa'da olduğu gibi bilimsel nitelik taşımaktadır. Ülkemizde bilinen ilk Türkçe dergi 1849 - 1851 yılları arasında 28 sayı yayınlanan ve bir tıp dergisi olan *Vaka-ı Tıbbiye*'dir. Bu derginin ayrıca Fransızca bir nüshası da bulunmaktadır (Yapar-Gönenç 2011:64). İlk umumi kültür (genel kültür) mecmuamız Münif Paşa'nın 1862'de neşre başladığı *Mecmua-i Fünun*'dur (Sevük 1940:322). Bu dergi 1862 yılında Münif Paşa tarafından kurulan Cemiyet-i İlmiyeyi Osmaniye Derneğinin fizik, kimya, felsefe, ruh bilim, toplumbilim, tarih ve coğrafya konularına yer veren yayınıdır. Hem cemiyet hem dergi 1869 yılında kapanmıştır. Bu dergiyi gerçek anlamda ilk dergi olarak nitelemek olasıdır. Dergi, Tanzimat aydınlarının seslerini duyurabildikleri, her türlü pozitif bilime, Batı dünyasındaki gelişmelere yer veren bilimsel bir dergi olma özelliğini taşımaktadır (Yapar-Gönenç 2011:64).

Tanzimat öncesi devirde tarih, edebiyat tarihi, tenkit, mektup, seyahat edebiyatı ve şiir türleri edebiyat içerisinde mevcutken Tanzimat edebiyatıyla birlikte Avrupa'dan gazetecilik, tiyatro, roman, kısa hikaye gibi türler de edebiyatımıza dahil oldu. Oluşan yeni edebi türlerin içinde en başta gazetecilik ve dergicilik geliyor. Bilindiği üzere, ilk gazete olan *Takvim-i Vakayi* 1831 yılında kuruldu. Bu gazetenin işlevi devletin yalnızca resmi olaylarının kaydını tutmaktı, ülke ortamının fikir hareketleriyle ya da dünya olayları ile ilgilenmiyordu. Dünya olaylarından haber veren ilk gazete *Ceride-i Havadis* 1840 yılında William Churchill tarafından çıkarılmaya başlandı. Sevük, bu gazetenin bir İngiliz tarafından çıkarılmasından ötürü bir Türk gazetesi sayılmayacağını belirtir ve tam manasıyla ilk Türk gazetesinin Şinasi ile Agah Bey'in çıkardıkları *Tercüman-ı Ahval* olduğunu savunur. 1860'ta çıkan bu gazeteyle bizde ilk Türkçe gazete başyazarlığının başladığını belirtir (Sevük 1940:322).

3.2 Tanzimat Edebiyatında Tercüme Yoluyla Batı Etkisi

Demircioğlu, Sevük'ün edebi modernleşmenin "bizim çağdaş edebiyatımızın ("*bizim teceddüt edebiyatımız*") Fransız etkisi ile başladığını ileri sürdüğünü belirtir. Sevük'ün açık bir şekilde "Türk" edebiyatını *Tanzimat*'tan itibaren edebiyatta bir modernleşme dönemi olarak gördüğünü söyler. "Türk" edebiyatını çağdaşlaştıran,

böylelikle kültürlenmesini sağlayan Fransız etkisi olduğunu varsaydığını söyler (Demircioğlu 2005:42-43).

Ömer Faruk Akün'ün 1977 Nisan ayında *Kubbealtı Akademi Mecmuası*'nda yayınlanmış olan "*Tanzimat Edebiyatı*" *Sözü Ne Dereceye Kadar Doğrudur?*" başlıklı yazısında 1839'dan 19. yüzyılın sonlarına kadar uzanan bir devri ifade etmek için kullanılan "Tanzimat Edebiyatı" adlandırılmasının kaynağı üzerine incelemelerde bulunur. Akün çalışmasında, "Tanzimat Edebiyatı" döneminin ilk defa İsmail Habib Sevük'ün 1925'de baskısı tamamlanmış olan "*Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi*" ile ilk defa edebiyat tarihimize mal olduğunu ifade eder (Akün, 1977:18). Sevük'ün bir edebiyat tarihçisi olarak yapmış olduğu bu katkı çok önemlidir.

Edebiyatımızın 1839'dan 1859'a kadar Tanzimat devrinin ilk yirmi senesine tekabül eden kısmında Avrupa etkisine örnek gösterilebilecek bir değişim gözlenmez. Roman, tiyatro, kısa hikaye, eleştiri gibi batı edebiyatı türleri henüz edebiyatımızda kendisini göstermiş değildir. Bu dönem edebiyatta kendisine özgü bir yenilik henüz yaratmamıştır. İlk dönem yenilikler siyasi, idari ve hukuk alanında gerçekleşmektedir. Tanzimat döneminin ilk yirmi yılı tamamlandıktan sonra yeniliğe geçiş olarak değerlendirilecek olan oluşumlar ortaya çıkacaktır.

Bu yeniliklerden ilki Şinasi'nin tercüme yoluyla ilk batı formundaki edebi türü edebiyatımıza kazandırdığı "*Tercüme-i Manzume*" adlı antolojisidir. Bu eser La Fontaine, Lamartine, Gilbert ve Racine'den seçme şiirlerden oluşan bir eser olmakla beraber Fransızcaları ile birlikte basılmıştır (Özön 1930:451). Yine Şinasi'nin batı tarzında ilk telif tiyatro eserinin ortaya çıkışı ve Yusuf Kamil Paşa'nın "*Les aventures de Télémaque*" ın çevirisi olan "*Terceme-i Telemaque*" tercümesi ve Münif Paşa'nın Voltaire, Fénelon ve Fontenelle gibi batı filozoflarının felsefi diyaloglarının "*Muhaverat-ı Hikemiye*" adıyla ilk defa Türkçe'ye geçişi 1859 yılında şahit olunan yeniliklerdir. Sevük, Yusuf Kamil Paşa tarafından yapılan *Terceme-i Telemaque* eserinin 1859 senesinde tercüme edilip 1862'de yayınlandığını ancak Münif Efendi'nin *Terceme-i Telemaque*'tan üç sene evvel yayınlanan *Muhaverat-ı Hikemiye* eserinin bu vesileyle batıdan yapılan ilk tercüme olduğu söyler (Sevük 1940:57).

1860'lardan II. Meşrutiyet'in sonlarına kadar olan süreç edebi çeviriler açısından oldukça hareketli geçen bir dönemdir. Dönemin Batılılaşma taraftarı edebiyatçıları ve aydınları yeniden doğuşa öncülük etmesi açısından tercüme faaliyetlerine yöneldi. Sevük, Tanzimat edebiyatı devrindeki tercüme faaliyetlerini *Tanzimattan Beri Edebiyat Tarihi I* eserinde manzum tercüme, mensur tercüme, tercüme piyesler, tercüme romanlar olarak ayırır ve inceler. Sevük, bu dönem içerisinde yapılan tercüme çalışmalarının bir sisteme bağlanmadığını ve gelişimi güzel yapıldığını ifade eder (Sevük 1940:325). Nuri Akbayır, *Tanzimattan Cumhuriyete Çeviri* başlıklı yazısında çeviri hareketiyle edebiyatımızın başta kendisine yabancı olan roman, hikaye, tiyatro, deneme, eleştiri gibi türleri tanıdığını ama eksik tanıdığını ve Tanzimat dönemi kapanırken ortadaki birikimin ciddi bir senteze imkan tanıyacak düzeye erişmediğini belirtir (Akbayır 1985: 451).

Bu dönemde yapılan tercüme çalışmalarının bugün her ne kadar nitelik ve nicelik açısından tatmin edici bir seviyede bulunmasa da, tercüme faaliyetleriyle Batılılaşma yolunda birçok hedefe yönelik çalışma yapılmıştır. Sevük'ün de önemle altını çizdiği üzere tercüme faaliyetleri yoluyla modern Türkiye'nin inşa sürecinde önemli adımlar atılmıştır.

Sevük'e göre, "Tanzimat Edebiyatı" devrinin başlangıcı 1859 olduğu gibi bitişi de 1883 senelerine rastlar. Bu devirden sonra "İstibdat Devri" başlar. Abdülhamit'in 1877 Mart ayında Meclis-i Mebusan'ı açmasıyla "Birinci Meşrutiyet" ilan edilir. Ancak, "93 Rus Harbi" ya da 1877-78 Osmanlı - Rus savaşının patlak vermesiyle, Abdülhamit 13 Şubat 1878 günü Yıldız Sarayında ileri gelen 43 kişinin katıldığı bir toplantı düzenler. İstanbul Mebusu Astarıcılar Kethüdası Ahmet Efendi'nin Mebusanın eleştirilerine hükümetin kulak asmadığını ifade eden sözleri Abdülhamit'i çok kızdırır. Zaten hükümet bir gün öncesinde Meclisi tatil etme kararı almıştır ve karar Mebusana tebliğ edilir ve böylece I. Meşrutiyet Meclisi'nin çalışmaları sona erer (Akşin 1988:161). 1908'deki İkinci Meşrutiyet'in ilanına kadar 'İstibdat Devri'ne girilmiş olur.

3.3 İstibdattan Hürriyete Edebiyatta Değişimler

İsmail Habib Sevük, çocukluğu, eğitim hayatı ve mesleki yaşamı döneminde II. Abdülhamit devrinden II. Meşrutiyete ve II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyete doğru ciddi değişimler geçiren çalkantılı dönemlere tanıklık etmesi açısından önemli bir şahsiyettir. Edebiyat tarihimiz açısından çeşitli dergi ve gazetelerde dönemin sosyal, siyasi ve edebi ortamını bizlere detaylı bir şekilde resmeden Sevük'ün kalemi bu geçişlerin tercüme edebiyatına olan yansımalarını da okumamıza önemi katkılar sağlamıştır.

'İstibdat devri' Abdülhamit'in 1878 yılı Şubat ayından 'Meclis-i Mebusan'ı kapatmasından 1908 Temmuz ayında İkinci Meşrutiyet'in ilan edilmesine kadar olan süreye denir. 'İstibdat devri' yukarıda sunulan tarihler arasında otuz yıl süren zorlu bir devir olmuştur. Sevük, bu devrin ilk yıllarında edebiyat itibarıyla istibdatın etkisinin çok fazla hissedilmediğini belirtir. Özellikle yayın konusunda hürriyetin olduğunu ekler. Yine de, gazete ve mecmualar, kitap ve risaleler sansüre tabi idi (Sevük 1940:331). Bu devrin gazete ve mecmualarının içerikleri genelde tek bir konu üzerine odaklanmış durumdadır: şarklılık ve garplılık; yani eskilik ve yenilik (Sevük 1940:366).

Sevük, bu dönemde Yunan edebiyatından Homer'den ilki 1887 yılında M. Naim Fraşari tarafından ve ikincisi de 1900 yılında Selanikli Hilmi tarafından yapılan *İlyada* tercümelerinin başarılı olamadığını ifade ediyor. Her iki tercümenin de dilinin ağıdalı olmasından ötürü bu büyük ve hayırlı çabaların başarıya ulaşamadığını belirtiyor (Sevük 1940:64-65).

Bu dönemde Rönesans Edebiyatı'ndan Shakespeare'den yapılan tercümelerden sadece Abdullah Cevdet'in İstibdat devrinin son senesinde, 1908 tarihinde yaptığı *Hamlet* ve 1904'te Fransa'da iken tercüme ettiği *Julius Sezar* eserini bu dönemde tercüme edilmiş eserler olarak kabul eder, her iki eser de Kahire'de basılmıştır. Bu dönemde tercüme edilen diğer eserleri piyes olmalarına rağmen hikaye tarzında tercüme edildiği için bu dönemde yapılan başarılı tercüme arasında görmez. Tercümesi yapılan diğer eserler arasında 1876 yılında mütercim Hasan Bedrettin Paşa ve Manastırlı Mehmet Rifat Paşa tarafından yapılan *Otello* vardır. Eserin Dozy'nin Fransızca tercümesinden nakledildiği belirtilmektedir. Ayrıca, 1886 yılında *Sehiv Komedyası* İngilizce'den hikaye şeklinde kısaltılmış nüshadan tercüme edilmiştir. Yine

mütercim Mihran Boyacıyan tarafından *Verona'nın İki Asilzadesi* eseri de hikaye tarzında 1886 yılında tercüme edilmiştir.

Sevük, bu dönemde en çok tercümesi yapılan eserler arasında polis ve macera romanlarının olduğunu altını çizer, bunun gerekçesi olarak da Abdülhamid'in de bu romanlara meraklı olmasını işaret eder.

Buraya kadar sayılanlar edebi eserlerdir. Polis ve macera romanlarındaki tufan halini alan tercüme bolluğu asıl istibdad devrinde koyulaştı. Bu gibi romanlara zaten Abdülhamid de meraklıydı (Sevük 1940:602).

Sevük, macera romanlarıyla ünlü Jules Verne ve komedi romanlarıyla ünlü Paul de Kock'tan yapılan çevirilerin sayısındaki artışın bu döneme denk geldiğine de dikkat çekmektedir. Bu dönemde tercüme edilen eserlerin büyük bir kısmı Fransız edebiyatına aittir.

Sevük, Açıköz'de 22 Haziran 1921 tarihinde yayınlanan *Eski Devre Tahassür* başlıklı yazısında 'eski devir' diye tabir ettiği Abdülhamit Devrini ve Meşrutiyet dönemi karşılaştırmalı olarak değerlendirir.

“Hele artık Mütarekeden sonra büsbütün moda olmuştu. En akli başında olanlar bile “Ah Abdulhamid devri!” diyordu. On üç sene evvel her köşe başında “Otuz üç senedir...” diye başlayan hücum ve düşman nutukları söylenirken, on sene geçmeden otuz üç senelik devri cennet hayatından bir hatıra gibi anmaya başladık. Hayat ucuz, yaşamak kolay, ortalık sükûnetti. Ne fırka mücadeleleri, ne mebusan gürültüleri, ne matbuat şamataları vardı.”

'Matbuat şamatalarının' olmayışının altını çizerken Sevük, Abdülhamit döneminde yazın edebiyatının durgunluk döneminde olmasının, üretkenliğin dönemin siyasi ortamına bağlı olarak azalmasına işaret eder.

Sevük, İstibdat döneminde, 1883'den sonra edebi tiyatronun söndüğünü, sadece Manakyan kumpanyasında tercüme veya adapte, hep maceralı cinsten, bazıları romandan piyese çevrilmiş eserlerin temsil edildiğini, bunların hemen hepsinin bir kitap halinde basılmasına ihtiyaç görülmediğinden o dram kumpanyasının repertuarında kaldığından bahseder. Bununla beraber, İstibdat devrinde bazı macera piyeslerinin tabedildiğini aktarır (Sevük 1940:256).

Sevük, İstibdat devrinde mütercimlerin dönemin siyasi atmosferi sebebiyle tercüme ettikleri eserlerde yanlış anlaşılacak üzere bir takım değişikliklere gittiğinden bahseder. Bu duruma mütercim Ahmed İhsan tarafından Duma Fils'in Fransızca'dan tercüme ettiği ve 1892 senesinde basılan *Ce Qu'on Ne Sait Pas* adlı eserinin tercümesinde eserin adı Türkçe'de *Bilinmeyen Şey* manasına gelmesine rağmen esere hikayenin asıl kahramanı olan *Hermin* ismini başlık olarak verdiğini aktarır. Mütercimin bu kararını şu şekilde değerlendirir: " Türkçemizde "bilinmeyen şey" ismi bir roman için neden letafeti haiz olmasın? Bilakis bu isim okuyan nazarında daha ziyade tecessüs uyandırır. Hem de bir eseri tercüme ederken kitabın daha unvanında bile aslına sadakat etmemiş olmaktan kurtuluruz. Ahmed İhsan Bey o zaman bunları bilmez değildi. Fakat ne yapsın? İstibdat o kadar koyu ve o kadar vehimli ki "bilinmeyen şey" unvanından herhangi bir jurnalci "neymiş bu bilinmeyen şey, ihtilal mi, inkılap mı?" diye bir herze yumurtlayabilirdi. Onlar ne şartlar içinde çalışmışlar düşünmeli" (Sevük 1940:408).

Sevük, böyle bir ortamda edebiyatın mevcut olamayacağını, her şeyin sansür altında olduğunu ve her yeri hafiyelerin kapladığını ifade eder. İstibdat devrinde bazı edebi türlerin tamamen ortadan kalktığını ve bu devirde ne tiyatrodan ne de hitabetten bahsedilemeyeceğini ekler. İstibdat devri tiyatrosunda yalnızca dramcılığı Manakyan kumpanyasının polis ve macera tercümelelerinden oluştuğunu ifade eder (Sevük 1940:338).

İstibdat devrinin ardından gelen Meşrutiyet ile ilgili değerlendirmelerini Sevük Açıksöz'de 22 Haziran 1921 tarihinde yayınlanan *Eski Devre Tahassür* başlıklı yazısında şu sözlerle ifade eder:

“Hani eczanelerde küçük şişelere teksif edilmiş süt hülusalaları vardır. Sanki biz de yüz senelik Fransız ihtilalini on üç senenin içine sıkıştırdık! Rabbim bu ne gürültülü ve ne baş döndürücü bir devir oldu. Sıra sıra tünele rast gelmiş bir tren gibi, bir harpten çıkarken birine tutulduk. Her harpten kurtulunca “Oh biraz ziya ve biraz hava” derken, baktık ki etrafımızı yine barut sarmış.”

3.4 Dönemin Edebiyat, Sosyal ve Siyasi Ortamındaki ‘İkilik’

Sevük, Türkiye’nin Avrupalılaşıma süreci içerisinde tarihsel sürecin getirdiği bir düğüm noktası/ problem olarak sürekli bir ‘ikilik’ bahsinde bulunur. Bu ‘ikilik’ eğitim sisteminde, yönetim sisteminde ve özellikle edebiyatta kendisini gösterir ve Sevük yazılarında ‘eski edebiyat’ ve ‘yeni edebiyat’ arasındaki boşluğu betimlemeye çalışırken ‘yeni edebiyatın’ gerekliliklerine tercüme edebiyat üzerinden sıkça değinir. Bu bağlamda Sevük’ün çıkarımlarına ve işaret ettiği noktalara dördüncü bölümde değineceğiz. Sevük, edebi ortamdaki ‘ikilik’ durumuna dair yaptığı bir tasviri 6 Temmuz 1921 tarihinde *Açıksöz* dergisinde yayınladığı *İkilik* başlıklı yazısında şöyle ifade eder:

“Birinciler yalnız Şark’a, ikinciler yalnız Garb’a bakıyor; birinciler ikincilerde hoppalık, ikinciler birincilerde küflülük görüyorlar; birinciler maziden ayrılmıyor, ikinciler maziden korkuyordu. Hâlbuki bize ne yalnız Şark, ne yalnız Garb lazımdı; bize ne yalnız kıvılcıdamayan bir muhafazakârlık ne de köksüz bir teceddüd lazımdı; bize ne büsbütün mazide oturmak, ne büsbütün maziden ayrılmak lazımdı.”

Söz konusu ikiliğin arkasındaki nedeni Meşrutiyete kadar olan süreçte hâkim olan siyasi havanın ‘hükümet milleti’ olmamızı gerektirdiğinde bulur. Şimdiye kadar milletin hükümet için var olduğunu, milletin her şeyini hükümete verip karşılığında hükümetten bir şey almıyor olmasının sonucu itibarıyla milletin biraz aşağıda olup hükümetin yukarıda olduğunun altını çizer. Hükümeti halk için ‘çatık kaşlı bir vasi’; halkı da hükümet için ‘çiftlikte çalışan bir ırgatçı’ olarak tanımlar. Sevük, söz konusu ‘ikilik’ meselesinin Meşrutiyetle de doldurulamadığını, bunun yolunun ancak ‘millet

hükümeti' olmaktan geçtiğini vurgulayarak halkın/milletin yanında duran hümanist bir kimlikle karşımıza çıkar (Açıksöz, 9 Temmuz 1921, Sayı: 229/Millet Hükümeti).

Sevük, halkın Meşrutiyete adapte olma sürecinin sancılı bir geçiş olduğundan çeşitli gazete ve dergi yazılarında bahseder. Meşrutiyeti, uzun müddet karanlıkta kalan bir milletin aniden aydınlığa çıkarılıp göz kamaşmasına tutulmasına ya da uzun süre ayakları bağlanıp oturtulan bir mahkûmun salıverilmesine ve sonuç itibarıyla sendelemesine benzetir. Halkın Meşrutiyete alıştırılması sürecinde edebiyatın üstlendiği önemli rolü Meşrutiyet konusunda yazılan makaleler, basılan kitaplar üzerinden örnekler.

Sevük, yazılarında sıklıkla tarihsel süreçte millet olarak Şark-Garp arasındaki sıkışmışlığı merkeze alıp milletin o günü ve geleceği açısından ne yöne gidilmesi gerektiği konusunda bir yol haritası çizmeye çalışır. Bu harita için kullandığı en önemli araç dimağların dönüşümünde edebiyatın, edebiyatları aktaran dilin önemine vurguda bulunur. Şark-Garp ikiliği üzerinden halkın perspektifinin her iki tarafa da meylettiğini ve doğal sürecinden, bundan kopuk düşünülemediğini belirtir. Bu iki zihniyetin Meşrutiyet sonrasında da esas itibarıyla hala yaşamakta ve çarpışmakta olduğunu belirtir.

Zihniyetin biri iddia eder ki “merkez-i sıklet”imiz artık Şark’a gitmeli, diğeri ispat eder ki bu merkez-i sıklet bilakis Garb’a yaklaşmalıdır. Bir medeniyet münakaşası yapıldı mı derhal yine bu iki zihniyetin sırtıttığını görürsünüz. Birisi iddia eder ki; bizim bünyemizin nesci ve seciyemizin anasını Şarklı’dır, bize Garp medeniyeti uygun gelmez, diğeri ispat eder ki biz Garp medeniyetini hazme müstaidiz ve bundan sonra da tamamen hazmedebiliriz. Bu iki zihniyetten hangisi doğru ve hangisi haklı? (Açıksöz, 30 Ekim 1921, Sayı:322).

Sevük, Şark Medeniyeti’nin de Garp Medeniyeti’nin de noksan olduğunu söyler. Garp’ta olan medeniyetin yalnızca dimağın ve fennin yani maddiyatın medeniyeti olduğunu ancak Avrupa’da ruh ve faziletin sönük kaldığını söyler. Her iki medeniyetin de yarım olduğunu ve bu yarımlığın ancak Şark’ın maneviyatının Garb’a ve Garb’ın

maddiyatının Şark'a aktarılmasıyla sağlanabileceğini, ancak bu şekilde 'tam' ve 'kâmil' bir medeniyetin var olabileceğini söyler (Açıksöz, 30 Ekim 1921, Sayı:322).

10 Ekim 1935 tarihinde Aslan Tufan tarafından kendisiyle yeni edebiyat üzerine yapılan bir söyleşide kendisine yöneltilen 'Bugünkü edebiyatın istikameti nedir?' sorusuna verdiği yanıt da yine Avrupalılaşıma süreci içerisinde, eski devrin etkileri altındaki okur kitlesinin profili ve beklentileri üzerine bize bir fikir verecek şu sözleri söyler:

Süratin ve hareketin azmanlaştığı bu devirde, okuyucu bulacaklarını umacak kadar ahmak olmayanlar, mesela *Sefiller* boyunca romanlar yazma gafletini göstermeyeceklerdir. Çünkü, günün okurları, pek haklı olarak "öz"süz edebiyattan tiksiniyorlar. Bugün, sade bilginin çatıklığını taşıyan yazılar, neşelenmesini bilmeyen asık suratlı ve fazla ciddi ukalaların itibarsızlığına uğruyorlar. İçinde bilginin hiç izi sezilmeyen boş palavra edebiyatı ise, güneşe bırakılmış ince satırlı su gibi uçup gidiyor! İstenilen, aranan şey, yazıda zevkli bir edebiyatı ve bilgiyi, mütesaviyen ve mütenasiben birleştirebilmektir. Kafamıza bilmediğimiz bir mefhumu yerleştirebilen bir yazı, aynı zamanda dudaklarımızda, ruhumuza kadar işleyen manevi bir lezzetin tebessümünü uyandıracak!

3.5 Çeviri Yöntemleri ve Politikaları

İsmail Habib Sevük, Tanzimat dönemindeki çeviri faaliyetlerinin başladığı ilmi, bilimsel ve edebi alanlar odağı alınarak incelendiğinde yapılan ilk tercümelerin bilim sahasında ortaya çıktığını ardından tarih, felsefe ve edebiyat alanlarında tercüme faaliyetlerinin devam ettiğinin gözlemlendiğini ifade eder. Bu dönemi araştıran yazar, akademisyen ve araştırmacıların çoğunun da dile getirdiği üzere yapılan bu ilk tercüme faaliyetleri bilinçli, organize ve eşgüdümlü bir süreç olarak görülmez.

“Tanzimattan sonra yapılan tercümelerin büyük bir kısmı dağınık ve tesadüfidir. Onların ne için, hangi fikirlere bağlanarak intihap ettiklerini tayin etmek kabil değildir. Ekseriya mütercimlerin heveslerinden veya tâbilerin ileriye sürdükleri mahdut bazı ihtiyaçlardan

doğmuşlardır. Bu yüzden onlar bir silsile teşkil edememişler ve teker teker tesirsiz kalmışlardır” (Ülken, 2009: 259).

Kültürel dönüşüm sürecinde çeşitli alanlarda 'kültür repertuarı' oluşturma gayesiyle girişilen tercüme faaliyetleri sürecinde tercümesi yapılacak olan eserleri hangilerinin seçileceğine ya da tercih eden eserin çevrilmesine neden karar verildiğine dair bilinçli tercihler görülmez. Tercüme faaliyetlerinin yürütülmesinde ve yönetilmesinde ortak kriterler gözlenmemesine rağmen bazı ölçütlerin çeviri süreçlerine hakim olduğu görülmektedir.

Sevük, Avrupa edebiyatından yapılan tercüme listeleri derleyip listeler sunarken öncelikle tercüme yapılan milletler ve medeniyetler üzerinden bir sıralama yapar. Öncelikle, Yunan ve Latin edebiyatlarından Türkçe'ye kazandırılmış olan eserlerin bir dizisini sunar bizlere. Burada "klasik" olarak nitelediği eserlerin öncelikli olarak tercüme edilmesinin altını çizer. Listeleri oluşturma sürecinde Rönesans edebiyatından yapılan tercüme listeleri alır. Ardından yüzyıllar üzerinden dönemleştirmelere giderek onyedinci yüzyıl, onsekizinci yüzyıl ve son asır Fransız Klasik Edebiyatı, Alman Edebiyatı ve İngilizce Edebiyatı'ndan tercüme listelerini sunarak Türkçe'ye aktarılmış olan tercüme edebiyatımızın bilançosunu belirlemeye çalışır. Sevük, bir bütün halinde sunmaya çalıştığı tercüme eserlerin Türkçe'ye kazandırılmasında izlenen çeviri yöntem ve politikaları konusunda değerlendirmelerde bulunur. Bu değerlendirmeler hem kendi analizleri hem de eseri incelerken başvurduğu yan metinlerde mütercim tarafından belirtilen çeviri yöntem ve politikalarını temel alır. Sevük'ün tercüme söylemlerini incelediğimizde, kendisinin bizlere sunduğu çeviri listelerinde yer alan tercüme eserlerde ağırlıklı olarak beş farklı çeviri yöntem ve politikasının benimsendiğini görüyoruz.

Bu bağlamda, Sevük'ün bizlere sunduğu listeler üzerinden dönemde öne çıkan en önemli tercüme yaklaşımının mütercimlerin tercüme faaliyetlerinde kaynak esere çok bağlı kalmadan tercüme yaptıkları yönündedir. Bu dönemdeki tercüme faaliyetlerinde mütercim kaynak metin üzerinde istediği şekilde değişiklik yapmak üzere karar alıp uygulayabilmektedir. Tercüme süreçlerinde alınan bu kararların ağırlıklı olarak 'hülasa etme' ya da 'adapte' yönünde olduğu gözlemlenmektedir.

Bu duruma örnek olarak 1928 yılında Kurşuluzade Raşid tarafından hülasa edilerek tercüme edilen Molière'in piyeslerinden *Burjua Jantiyom* eserini verebiliriz. Bu eser Maarif Vekaletinin lise öğrencileri için yazdırdığı "Cihan Edebiyatından Numuneler" serisine dahil olup tam tercüme değil kısmen hulasadır (Sevük 1940:50). Kaynak metnin içeriğinde yapılan değişikliğe örnek olarak yine Molière'in başka bir mütercim tarafından 1928 yılında yapılmış olan ve *Ceyhan Gazetesi*'nde tefrika edildikten sonra kitap olarak basılan aynı adlı piyesidir. Sevük kaynak metinde yapılmış olan değişiklikle ilgili olarak şunları ifade eder:

Bu eserdeki Türk sahnesini mütercim Hindliye çevirmiş. Bu gibi klasik eserlerde böyle tahriflere hakkımız yoktur. Oradaki şehzadenin Türk olmasından Türklüğe hiçbir zarar gelmez (Sevük 1940:50).

Sevük, tercüme edebiyatındaki adaptasyon ve hülasaların çokluğundan yola çıkarak, dönemin mütercimlerinin çoğunun da, çeviri yöntemi olarak bu yolu benimsediklerini söylemek mümkündür. Bu bağlamda bizlere sunulan listelerden en çok benimsenen çeviri yöntem ve politikalarını beş başlık altında toplayabiliyoruz.

3.5.1 "Sözü Sözüne Tercüme" ve "Aynen Tercüme"

"Sözü Sözüne Tercüme" Sevük'ün tercüme etkinliklerinde bazı mütercimlerin çevirdikleri eser ile ilgili olarak tercüme yöntemlerini okura aktarırken ifade ettiği bir çeviri yöntemi olarak karşımıza çıkıyor. Tarihsel bağlamda 'aynen çeviri' (*word-for-word*) ve 'mealen çeviri' (*sense-for-sense*) tartışması çok eski tarihlere kadar gider. Sevük analiz ettiği tercüme faaliyetlerinde 'iyi tercüme' ve 'tam tercüme' nitelikleri üzerinden bir tercümenin 'sözü sözüne tercüme' olduğunu belirtir. 'Sözü sözüne tercüme' stratejisinde kaynak metin tahribe uğramaz ve kaynak metne sadakat öncelenir. 1934 senesinde Ali Rıza Seyfi tarafından tercüme edilen *İskitler* eserinin önsözünde mütercim eserin Herodot tarihinin en iyi tercüme kitabı olduğunu çünkü eserin 'sözü sözüne bir çevirme' olduğunu belirtir (Sevük 1940:69). Yine 1935 yılında Haydar Rıfat

tarafından tercüme edilen *Demokrit* eserinde de 'aynen çevirdiğimiz bu eserin' ifadesi mütercim tarafından esere eklenmiştir. "Sözü sözüne tercüme" politikasının yanı sıra "aynen tercüme" yöntemi de sunulan listelerde karşımıza çıkar. Sevük'ün "tam tercüme" olarak nitelediği eserleri bu iki yöntem benimsenerek yapılan tercüme eserleri işaret eder.

3.5.2 "Mealen" ve "Tafsilen" Tercüme

Aynen çeviri yerine "mealen" yani okuduğundan anladıklarını yazarak tercüme ondokuzuncu yüzyıl mütercimlerinin benimsediği stratejilerdendir. Ahmet Mithat Efendi, taklit (nazire) ile çeviri (tercüme) arasındaki farkı anlatırken şunları söyler: "Bir klasik eserin taklid edilmesi başka, diğer bir lisana nakl olunması yine başkadır. Hatta diğer bir lisana naklindeki başkalık dahi iki türlüdür. Harfî harfine nakletmek başka, mealen nakletmek dahi başkadır" (Demircioğlu, 2005: 156).

Burada da görüldüğü gibi Ahmet Mithat çeviri yöntemlerini ikiye ayırmaktadır. Onun için ya kaynak metne tamamen sadık kalınan ya da çevirmenin kaynak metinden anladığını kendi üslubuyla aktardığı mealen çeviri vardır. Ahmet Mithat'ın benimsediği bu çeviri stratejisini örneklemek gerekirse mütercimin 1892 yılında Corneille'den yaptığı *Sid'in Hülasası* adlı tercümesidir. Sevük, öncelikle 'hülasa' ifadesine karşı çıkarak kitabın özet bir çeviri olarak alımlanmasının doğru olmayacağını aksine aslından daha 'mufassal' (ayrıntılı) olduğunu ifade eder. Sevük, Ahmet Mithat'ın kendisinin de eserin mukaddemesinde ifade ettiğini belirtiyor. Mithat benimsediği tercüme stratejisi üzerinden durumu şu şekilde açıklıyor: "Muvazzah (izahı yapılmış) yazılmayacak olsa hiçbir şey anlaşılamayacaktır." diyerek metin içerisinde gerekli gördüğü yerleri detaylar sunarak okur için aydınlattığını belirtir. Bu anlamda, kaynak metinden uzaklaşarak metnin anlamını tercüme etme üzerinden 'mealen tercüme', 'açıklamalı tercüme' yaptığını belirtir (Sevük 1941:36).

3.5.3 "Telhisen" Tercüme

Sevük'ün Avrupa edebiyatından Türk edebiyatına aktarılan tercüme eserleri incelediğimizde karşımıza çıkan diğer bir tercüme yöntemi "telhisen" tercüme oldu. Sevük, Goethe'nin eserini tercüme eden mütercim Remide Adil tarafından *Verter* (1938) adı ile tercüme edilmiş eserin "tam tercüme" olmadığını, "telhisen tercüme" edilmiş olduğunu aktarır. Sevük tercüme yöntemi ile ilgili olarak şu ifadelerde bulunur: "Mütercim Bayan Remide Adil'in zevci Fikret Adil'in aynı kütüphane tarafından neşredilen (İnkılap Kütüphanesi) *Manon Lesko* tercümesinde dahi böyle kısaltma yapılmış ve Hristiyan mezheplerine ait münakaşalar gibi Türk okuyucularını alakadar etmeyecek kısımlar çıkarılmıştı. Bunun su götürür yeri olsa bile Verter'de Hristiyanlıktan hiç eser yoktur. Bütün dünyaca klasik bir hale gelmişbu tarz şaheserlerin olduğu gibi tercüme gerektir" (Sevük 1941:154).

Sevük'ün yukarıdaki ifadelerinden de anladığımıza göre, "telhisen tercüme" mütercimin kaynak eser içerisinde hedef kitlenin okurun ilgisini çekmeyeceği bölümleri çıkararak tercüme etmemesi yolunda tercih ettiği bir tercüme yöntemidir. Bu anlamda "telhisen tercüme" "iktibasen tercüme" yöntemine yakın bir uygulamadır. "İktibasen tercüme" yönteminde de aslına sadık kalmadan mütercimin, kaynak eserin bazı bölümlerini çıkartarak eserin hacimce küçülmesine neden olan bir yöntemidir. Bu tercüme yönteminin hem hulasâ (özetleme) hem de mealen (anlamca) yöntemlerini de kapsadığı düşünülebilir. Çünkü, her üç yöntemde de, ister mütercim kaynak eseri erek dile aktarırken özetleme yoluna gitsin isterse de manaya göre tercüme etmeyi seçsin, tercüme eser hem hacimce kaynak eserden daha küçük olacak hem de anlamca da daha kaynak esere göre daha sınırlı olacaktır. Sevük'ün tercüme yaklaşımını oluşturan söyleminde "iktibasen tercüme" ifadesinden çok "hülasa edilerek tercüme" ifadesine rastlanmıştır.

3.5.4 "Hülasa Edilerek" Tercüme

Yukarıda da açıkladığımız üzere "hülasa edilerek" tercüme yöntemi "iktibasen tercüme" yöntemine benzemektedir. Ancak buradaki kısaltma, "iktibasen tercüme" yönteminden farklı olarak kaynak eserden bölümlerin ya da sayfaların çıkartılması yoluyla değil, bunun yerine eserin özetlenerek tercüme edilmesi şeklinde olmaktadır. Bu bağlamda, "sözü sözüne tercüme" ya da "aynen tercüme" olmadığı gibi, kaynak eserdeki bir sayfa bir paragraf ya da bir bölüm birkaç sayfa halinde özetlenebilir. Tanzimat dönemi ve erken Cumhuriyet dönemi tercüme faaliyetleri incelendiğinde 'hülasa çeviri' stratejisine sıklıkla rastlanmaktadır. Sevük'ün sunduğu tercüme listelerini incelediğimizde, 1933 yılında Yunan edebiyatından yapılan tercüme bölümünde mütercim İlhami tarafından *Truva Önünde Ülis'in Başından Geçenler* adıyla tercüme edilen Homer'in başyapıtının İngilizce'den çocuklar için yapılmış bir hülasadan tercüme edildiğini öğreniyoruz. 'Hülasa tercüme' örneklerine kaynak metnin tercih edilmesinde ya da kaynak metnin kısaltılarak/özetlenerek tercüme edilmesinde rastlıyoruz. İkincisini örneklemek gerekirse, 1932 yılında mütercim Ragıp Rıfkı tarafından Dante'den tercüme edilen *Cehennem* eseri Sevük'ün ifade ettiği üzere "aynen tercüme değil hülasa halindedir". Son olarak, İngiliz edebiyatından Shakespeare'den yapılan tercüme arasında mütercim Kamran Şerif tarafından 1927 yılında tercüme edilen *Hamlet* eseri hakkında Sevük "Maarif Vekaletinin lise talebeleri için "Cihan Edebiyatından Numuneler" başlığı altında çıkardığı "hülasa edilmiş tercüme" serisine dahil olan bu eserin "tam tercüme" değilse de hem okuyana tam bir fikir verecek şekilde tertip edilmiş, hem de dramın en mühim kısımlarının "aynen tercüme" olduğunu" belirtir (Sevük 1941:531).

Sevük'ün *Avrupa Edebiyatı ve Biz: Garptan Tercüme I-II* eserinde Türk okuyucusunun okuma süreçlerinde rehberlik etmesi ve mütercimlere tercümesi yapılmış eserleri bir bütün olarak görebilmelerini sağlamak ve Batılılaşma sürecinde tercüme edebiyatımızın bilançosunu ortaya koymak üzere sunduğu tercüme listelerinde yer alan eserlerin tercüme yöntemini belirlemek üzere hem Sevük'ün söylemi, hem de mütercimlerin eserlerdeki kendi açıklamalarını eserlerin kendileri üzerinden de inceleyerek ortaya koyduk. Yukarıda açıklamalarıyla örneklendirilen "sözü sözüne tercüme" ve "aynen tercüme", "mealen" ve "tafsilen tercüme", "telhisen tercüme" ve

"hülasa edilerek tercüme" yöntemlerinin Sevük'ün sunduğu listelerde benimsenen tercüme yöntem ve politikaları olduğunu gördük.

Lefevere tercüme eserlere eleştiri getiren eleştirmenin üzerinde durması gereken sapmaların mütercimın karar ve isteğine bağılı sapmalar olduğunu söyler (Lefevere 1980:154). Sevük'ün çeviri eleştirilerinde Lefevere'in işaret ettiği şekilde mütercim kararlarındaki sapmaları odağına aldığını gördük. Ayrıca Sevük'ün yeni edebiyatın nasıl olması gerektiğı konusundaki bakış açısı ve tercüme söylemi Lefevere'in ifade ettiği gibi Sevük'ün içerisinde bulunduğu dönem ve kültürel ortama göre şekillenmiştir (Lefevere 1980:41).

3.6 Tercümelelerin Tasnifi Üzerinden Bir Tarih Yazımı

Sevük hem bir edebiyat öğretmeni hem de önemli bir edebiyat tarihçisi olarak tercüme edebiyatımızı sürekli olarak yakından izlemiş ve bulduğu her fırsatta fikirlerini ifade ederek dönemin tercüme ortamına önemli katkılar sağlamıştır. Dönemin tercüme bilançosunun belirlenmesi, aynı eserlerin yeniden tercüme edilmesinin önüne geçilmesi ve Batıyı tanımak isteyip de başka bir dil bilmeyenlere Avrupa'yı okumak için hangi kitapları okumaları gerektiğı konusunda rehberlik sağlaması adına iki ciltten oluşan *Avrupa Edebiyatı ve Biz: Garptan Tercümeleler I-II* eserini hazırlamıştır.

Tezimizin bu bölümünde, Sevük'ün bu eseri dâhilinde incelemiş olduğu tercüme edebiyatımızın Sevük tarafından nasıl ele alındığını, nasıl dönemleştirildiğini, çözümlenmeye çalışacağız. Bu bölümde Sevük'ün Yunan Edebiyatından Tercümeleler (1873-1939), Latin Edebiyatından Tercümeleler (1929-1936), Rönesans Edebiyatından Tercümeleler (1919-1940) Fransız Klasik Edebiyatından Tercümeleler (1873-1940) başlıkları altında tasnif ettiği eserler üzerinden nasıl bir tarih yazımı gerçekleştirdiğini inceleyeceğiz.

Demircioğlu, Sevük'ün bir edebiyat tarihçisi ve öğretmen olarak *Edebi Yeniliğimiz* eserinin ikinci cildinde entelektüel ve kültürel aydınlanmanın doğasını ortaya koymayı hedeflediğini söyler. Sevük'ün Batı'dan yapılan tercümelelerin yenilikçi olduğunu düşündüğünü ve edebi yenilik ve entelektüel ilerleme gayelerine hizmet eden

edebi şahsiyetlere odaklandığını belirtir. *Avrupa Edebiyatı ve Biz: Garpten Tercüme I-II* eserinde Yunan ve Latin'den Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine uzanan geniş bir ölçekte bir çeviri tarihi yazma işiyle uğraştığını anlatır. Sevük'ün Batı kültürü ve edebi akımlarla ilişkili olarak bir çeviri tarihi yazma girişiminde olduğunu ileri sürer (Demircioğlu 2005:48).

Sevük, Avrupa'yı aydınlanmanın bir kaynağı olarak görür. Bu sebepten Avrupa kültür ve edebiyatlarından eserlerin aktarılmasının önemini vurgular. Sevük tercüme Avrupalılaştırmanın bir ölçüsü ve kültürel değişimin bir göstergesi olarak görür. Bu anlamda Batı'dan yapılan tercüme bir bütün halinde görerek Türk edebiyatındaki Batı etkisini tespit etmeye çalışır.

Sevük, 19. asrın ilk zamanlarından itibaren Garp'tan tercüme başladığımızı ve faaliyetin bizler için Yunan ve Latin'e eklenmiş Avrupa medeniyetine girmemiz anlamına geldiğini ifade eder. Bu süre zarfında Batı'dan neleri alıp neleri almadığımızı ve aydınlanmayı temsil eden bu yapının bize yansımaları bakımından Türkçemizin karanlık ve aydınlık yanlarının belirlenmesinin ancak Batı'dan yapılan tercüme bir bütün halinde görülmesiyle mümkün olduğunu ve bu gayeyle Türk çocuğunu kendi Türkçesiyle "tam Avrupalı" yapabilmek için tercüme listelerini hazırladığını belirtir. Sevük burada yeni nesil Cumhuriyet okurları için hazırladığı tercüme listeleri vasıtasıyla bir tercüme tarihi yazmayı hedefler.

3.6.1 Yunan Edebiyatı'ndan Tercüme

Sevük, *Avrupa Edebiyatı ve Biz: Garpten Tercüme I-II* eserinde Avrupalılaştırma sürecinde Türkçe'ye yapılan tercüme bahsine geniş bir yer vermiştir. Burada her medeniyetten ve milletten yapılan çevirilere farklı perspektiflerden yaklaşımları olmuştur. Yunan Edebiyatı'ndan yapılan tercüme bahsinde, odağa öncelikli olarak çevirisinin yapılmasına karar verilen eser ve yazarları olarak bir tasnif yoluna gitmiş, ikinci olarak ise tercüme yapan kişiler üzerinden ve üçüncü olarak da tercüme edilen eserdeki dilin kullanımı/ifadeler üzerinden çeviri eleştirileri getirmiştir. Bu bölümde, toplumun kültürel, sosyal ve edebi ortamının yeniden inşası sürecinde Sevük'ün tercüme eserler üzerinden geliştirdiği eleştirel söylemi ve yeni lisan

hareketinin beklentileri üzerinden getirdiği eleştirileri odağa alarak belirli eserleri ele alacağım. Bölümün sonunda Sevük'ün *Avrupa Edebiyatı ve Biz: Garpten Tercümelere I-II* eserlerinde sunduğu Yunan edebiyatından aktarılan eserlerin listesini edilen kaynak eser, erek dildeki eser, mütercim, sayfa sayısı ve basım tarihi bölümlendirmeleri ile sunacağım.

Sevük, Homer'den mütercim M. Naim Fraşari tarafından doğrudan Yunanca'dan yapılan ilk eser İlyada tercümesinin çok erken dönemlerde tercüme edilmiş olmasına ve bunun büyük ve önemli bir iş olmasına rağmen başarılı olamadığını belirtir. Burada net bir açıklamada bulunmamasına rağmen, fikrini desteklemek adına vermiş olduğu örnek eserde kullanılan dile karşı bir eleştiri yapıldığını düşündürmektedir.

"Ey ilahe, Plüs zade Aşıl'in Ahaileri binlerle musibetlere giriftar edip, pek çok kahramanların cesur canlarını Ahirete göndererek, cisimlerini yırtıcı kuşlara ve köpeklere yağma ettiren felaketengiz kin ve garazını terennüm eyle."

Dönem içerisinde Homer'den yapılan bir diğer İlyada çevirisi Selanikli Hilmi'ye aittir. Sevük, bu eseri 1887 yılında basılan, M. Naim Fraşari tarafından doğrudan Yunanca'dan yapılan ilk İlyada çevirisi ile karşılaştırır ve ilk çevirinin okura verdiği itimat açısından daha başarılı olduğunu savunur. Bu konudaki eleştirisi mütercimin çeviride kullandığı dil üzerindedir. Sevük ağdalı bir dil kullanıldığının altını çizer. İkinci olarak, eserin *İlyas* olarak çevrilmesiyle daha işin başında yanlışlık yapıldığını ifade ediyor (Sevük 1940:65). Bu eserin çevirisinden bir parçayı örnek olarak sunmak gerekirse:

"Ya ilahe! Sen ki esrar-ı hikmeti halk eden mukaddes bir kuvvete maliksin! Senin kudsiyetine iman eden bir hükümdar ile, ulviyetine hayran olan bir serdar arasında zuhur eden o dehşetli gazap, nazar-ı kudretinin ihata eylediği bir meydan-ı harpte vukua gelmedi mi?"

İlyada tercümesinin üçüncüsü Ömer Seyfeddin tarafından yapılan tercümedir. Ancak tamamlanamamıştır. İlk olarak eski harflerle *Yeni Mecmua* dergisinde 23 Mayıs 1918 tarihinden itibaren 12 tefrika halinde yayınlanmıştır. Daha sonra, 1927'de bu 12 tefrika hulasa edilerek Maarif Vekaletinin "Cihan Edebiyatından Numuneler" serisinde yerini almıştır. Çevirinin Ömer Seyfeddin tarafından tamamlanamamasından ötürü Sevük edebiyatımızın "tam ve temiz" bir *İlyada* çevirisine ihtiyaç duyduğunun altını çizer (Sevük 1940:65).

Yunan edebiyatından yapılan diğer önemli bir çeviri 1932 yılında basılan ve Kemal Emin tarafından yapılan Sofoklis'in *Kral Ödip* eseridir. Sevük bu eserin önemli bir trajedi yazarı olan Sofoklis'in eseri olmasından ötürü öneminin altını çizerken, eserin manzum olarak tercüme edilmiş olmasını eleştirir; klasik eserlerin tercümesinde nesir formundan vazgeçilmemesi gerektiğini vurgular. Bu manzum çevirinin "ahenk ve ritim" yönünden eksik olduğu ifade eder (Sevük 1940:67).

"Ey gözlerimi örten ebedi, muzlim gece / Ey karanlık bulut, sen/ Ne silinmez, ne menfur, ne zalim bir belasin./ Heyhat, bin kere heyhat, Ödip, sen müptelasın/ Sonsuz zulmete, fakat silemedin hayatı,/ Gözümde kaldı geçen günlerin hatıratı!"

Yunan edebiyatından tercümesi yapılan ve 1866-1884 tarihleri arasında dört farklı mütercimden çıkan diğer bir ese Ezop'dan *Hayvan Masalları*'dır. Bu eserlerden ilki Ermeni harfleriyle Türkçe olarak 1866 yılında "*Ezop'un kıssadan hisse almağa mahsus misalleri*" ismi ile basıldığı Sevük tarafından belirtilen eserdir, ancak, bu eserlere ulaşamadığımızdan ötürü eser ile ilgili sunulan bilgileri inceleyemedik. İkincisi ise 1873 tarihinde Diyarbakirli Çelebizade Agop Lütfi tarafından *Tercüme-i Yezepos* olarak tercüme edildiği Sevük tarafından belirtilmiştir. 1877 yılında basılmış olup Osman Rasih Efendi tarafından *Menakıb-i Hayvan Berayi Teşhiz-i Ezhan*" (*Zihinleri Keskinletmek İçin Hayvan Menkıbeleri*) eseridir.

Tercüme edilmiş olan eser mütercimden eser içerisine eklediği bağlamsallaştırıcı diğer metinlerle zenginleştiriliyor. Kaynak metindeki her bir bölümün tercümesi

yapıldıktan sonra mütercim tarafından çıkarılacak ders açıklanıyor ve bazı bölümlere divan edebiyatından şairlerin bilinen beyitleri eklenerek hikayenin anlamının güçlendirilmesine çalışılıyor. Örneğin, bir çiftçi ve yılan yavrusu arasında geçen bir hikayeden sonra Fuzuli'nin bir beyiti ile hikaye tamamlanır:

"Beni candan usandırdı cefadan yar usanmaz mı / Felekler yandı ahımdan
muradım şem'i yanmaz mı?"

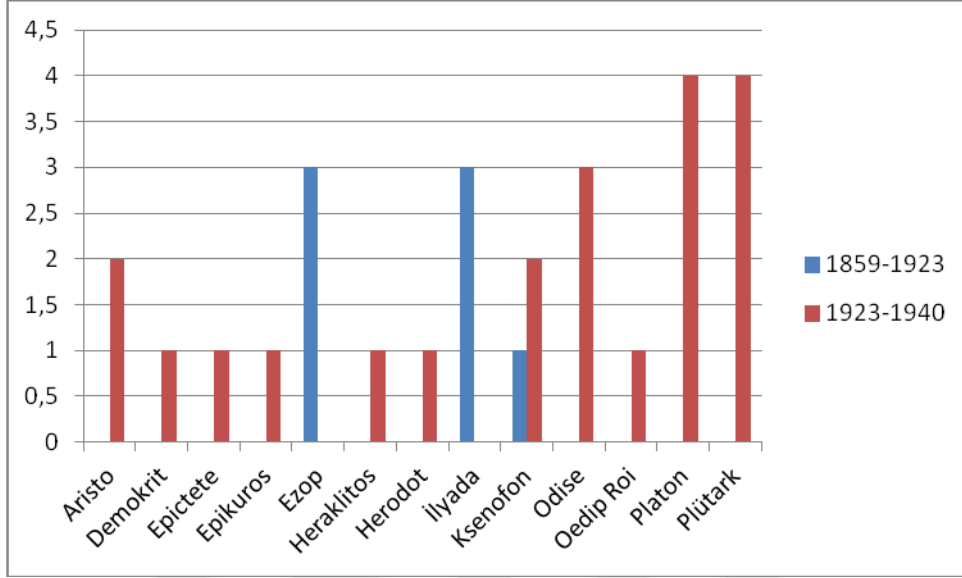
Herodot'tan yapılan ve 1934 yılında basılan diğer önemli bir tercüme eser ise Ali Rıza Seyfi tarafından tercüme edilen *İskitler* eseridir. Mütercim eserin başında verdiği bilgiler kapsamında Herodot tarihinin en iyi tercümesinin bu eser olduğunu ifade ederken, izlediği çeviri stratejisine dair okura bilgi vermek adına "Bu kitap sözü sözüne bir çevirmedi." diye ekliyor. Sevük, tercümede kullanılan dil üzerinden ve mütercimin belirttiği üzere "sözü sözüne bir çevirmedi" ifadesinden ötürü bu tercümenin hem "sade" hem de "dürüst" olduğunu belirtir (Sevük 1940: 69).

Yunan edebiyatından tercümesi yapılan diğer önemli eser ise Ahmet Mithat Efendi tarafından *Hüsrevname* adıyla tercüme edilen Xénophon'un Keyhüsrev hakkındaki *Cyropédie* isimli eseridir. Ahmet Mithat Efendi esere yazmış olduğu önsözde eseri Telemak ile karşılaştırırken eserin "Okurlara vereceği ders bakımından Fenelon'un Telemak'ı adeta bayağılaşıyor" ifadesi bulunmaktadır. Verilen bu bilgi üzerinden Yusuf Kamil Paşa tarafından yapılan *Telemak* çevirisinin dönemin edebiyat ortamındaki yeri ve önemi açıkça görülebilir.

Yunan edebiyatından aktarılan tercüme eserlere yönelik eleştirel söyleminde Sevük çevirinin dilinin "ağdalı" ya da "sade" oluşunu, "temiz ve akıcı" olup olmadığını, "dürüst ve güven veriyor" oluşunu, Türkçe'nin dil inkılabına uygun olarak kullanılıp kullanılmadığını sorgular.

Sevük'ün bizlere sunduğu listeye göre Yunan edebiyatından toplam 28 çeviri eser edebiyatımıza kazandırılmıştır. Bu eserlerin listesi Şekil 3.1'de sunulmuştur. Bu eserler çoğunluk Fransızca'dan olmak üzere, Almanca, İngilizce ve Yunanca dillerinden

yapılmıştır. Kapağında hangi dilden tercüme edildiği verilmemiş olan eserler de mevcuttur.

Şekil 3.1 Yunan Edebiyatından Çevirilerin Yıllara ve Eserlere Göre Dağılımı

3.6.2 Latin Edebiyatı'ndan Tercüme

Sevük, klasik edebiyatlardan Türkçe'ye kazandırılan eserlerin bilançosunu çıkarmak ve genç Cumhuriyet kuşağına okuma listeleri hazırlamak üzere giriştiği bir nevi "tercüme edebiyatı tarihi" çalışmasının içerisinde çeviri edimine de yön vermek üzere bir eleştirel söylem geliştirir. Klasik eserlerin tercümesine dair sıklıkla ve önemle altını çizdiği konu; klasik eserlerin tercümesinin eseri, yazarını okura tanıtmak üzere çeşitli incelemeler, çözümlenmeler, ek bilgi ve notlarla birlikte tercüme edilmesi gerektiğidir. Yine sıklıkla ifade ettiği "tam tercüme" kavramının da tercüme edilen eserin önsöz, sonsöz, ek bölümler vasıtasıyla halkı aydınlatacak bir şekilde gerçekleştirilmesinin gerekliliğine işaret eder.

Sevük, bu konudaki görüşlerini destekleyecek şekilde mütercim Ruşen Eşref tarafından tercüme edilen ve 1929 senesinde Hamid matbaası tarafından *Çoban Şiirleri* adıyla basılan Virgilius'un *Bükolikler* adındaki pastoral eserinin tercümesini

değerlendirirken mütercimın "Birkaç Söz" başlığıyla yedi sayfalık bir giriş metninde bu gibi klasik eserlerin tercümesinde izlenmesi gereken esasları anlattığını, sonrasında yazarın hayatı, şairliği ve dehası hakkında 127 sayfalık bir metin sunulduğunu ve sonrasında Paris edebiyat fakültesi profesörlerinden Henri Goelzer'in *Çoban Şiirleri* eseri için yazdığı ortalama 30 sayfalık bir metin olduğu ve eserin tercüme eserde geçen özel isimlere dair bir sözlükçe ile bitirildiğini ifade ediyor. Sevük, bu tarz klasik eserlerin çeşitli incelemeler, çözümlenmeler, ek bilgi ve notlarla birlikte tercüme edilip okurlara takdim edilmesine vurguda bulunur (Sevük, 1940:142).

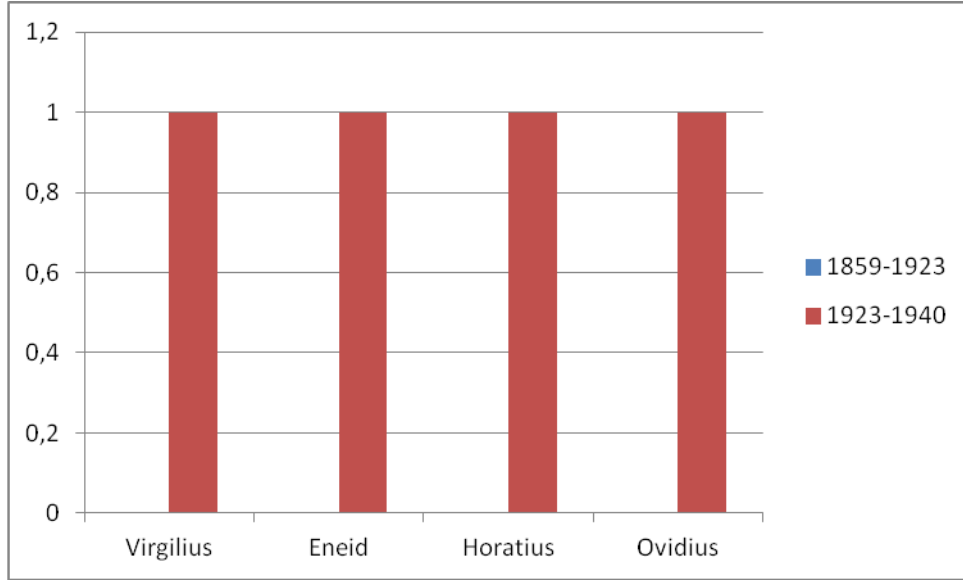
Latin edebiyatından Türkçe'ye Ahmet Reşit tarafından Eneid'den tercüme edilen eserin diline dair Sevük getirdiği eleştiriler de odağa yine dil inkılabını alır (Sevük, 1940:145).

Eneid tercümesinde "tehlüke" deniyor. Evet Arab fesahatınca doğru olan budur, fakat Türk halkı bunu "tehlike" diye kullanıyor. Bu tercümede yine "mehabbet" denmektedir, biz buna "muhabbet" diyoruz. Yine Türk hançeresi "reca" değil "rica" der. Bunları imla lügatı da böyle kabul etti. Artık bu iş şahsi bir zevk işi değil resmileşmiş, umumileşmiş ve doğrulaşmış bir kaidedir. Hiç birimizin bu kaide haricine çıkmaya hakkımız olamaz.

Sevük, Ovidius'tan mütercim Salih Zeki Aktay tarafından *Değişişler* adıyla yapılan tercüme için mütercimın esere bir önsöz yazmaması ve eserin yazarı ve kendisi hakkında hiçbir bilgi vermemesi açısından eleştirir.

Ovid'i bilmeyen bir okuyucu bu kitaptan ne anlayacak? O kocaman eseri bu kadar emek çekip tercüme ettikten sonra küçük bir himmetle bu büyük noksanın önüne neye geçilmedi bilmem? Eğer Türk ka'rileri tarafından Ovid'in de, onun Métamorphoses'unun da tanındığına kani bulunuyorsa o zaman da eserin tercümesine lüzum yoktu (Sevük 1940:151).

Sevük'ün bizlere sunduğu liste üzerinden Latin edebiyatından Türkçe'ye 1923-1940 yılları arasında 4 eser tercüme edilmiştir.

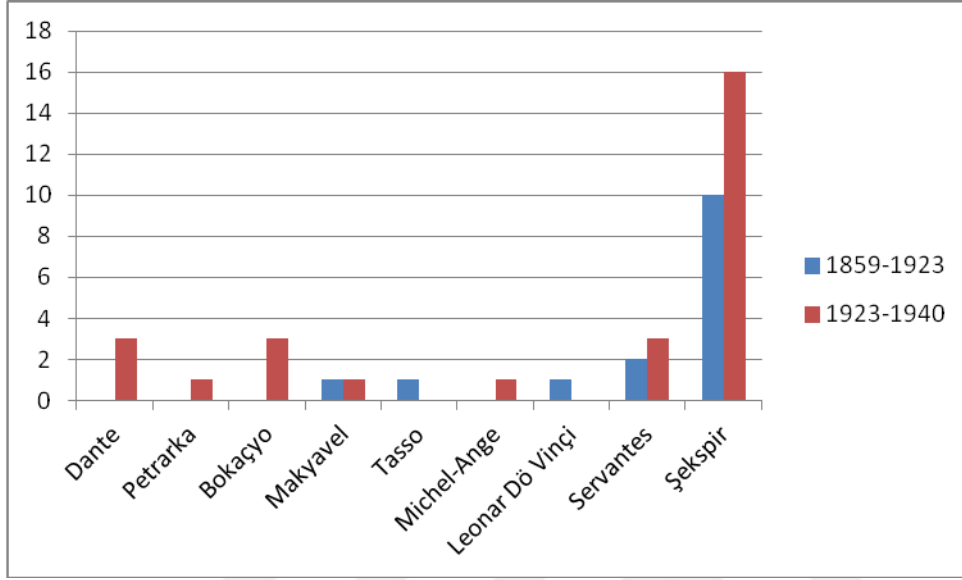

Şekil 3.2 Latin Edebiyatından Çevirilerin Yıllara ve Eserlere Göre Dağılımı

3.6.3 Rönesans Edebiyatı'ndan Tercümeleler

Sevük Rönesans edebiyatından tercümeleler bahsinde, hümanist olduğunu düşündüğü Rönesans devri yazarlarından aktarılan eserleri bize bir bütün halinde sunmayı hedefler. Burada dört milletten gelen eserleri listelediğini belirtir ve çalışmasında odağa aldı milletler ve edebiyatları hususunda şu açıklamalarda bulunur: "Dört milletin Rönesanstaki edebi vaziyetlerini gördük. En başta ve en dev millet olarak İtalya duruyor. Birinci ve ikinci Rönesanslarındaki üçer dehasıyla Avrupa edebiyatına gürbüz bir kaynak vazifesi gören İtalya, ondan sonra romanda Cervantes'i, komedide üç dört dehayı yetiştiren İspanya gelmektedir. Rönesansa biraz geç başlayan İngiltere Şekspir ile yalnız Rönesansın değil bütün zamanların en heybetli himalayasını fırlatıyordu. Fransa'da dahi Rable gibi harikulade bir orijinal şahsiyet ve Monteyn gibi derinlikle zarafeti birleştiren bir mütefekkir gördük" (Sevük 1940:513).

Rönesans edebiyatından tercüme kismında Sevük, İtalyan, İspanyol ve İngiliz Edebiyatı'ndan aktarılmış olan tercümelere oluşan bir liste sunar.

Şekil 3.3 Rönesans Edebiyatından Çevirilerin Yıllara ve Eserlere Göre Dağılımı

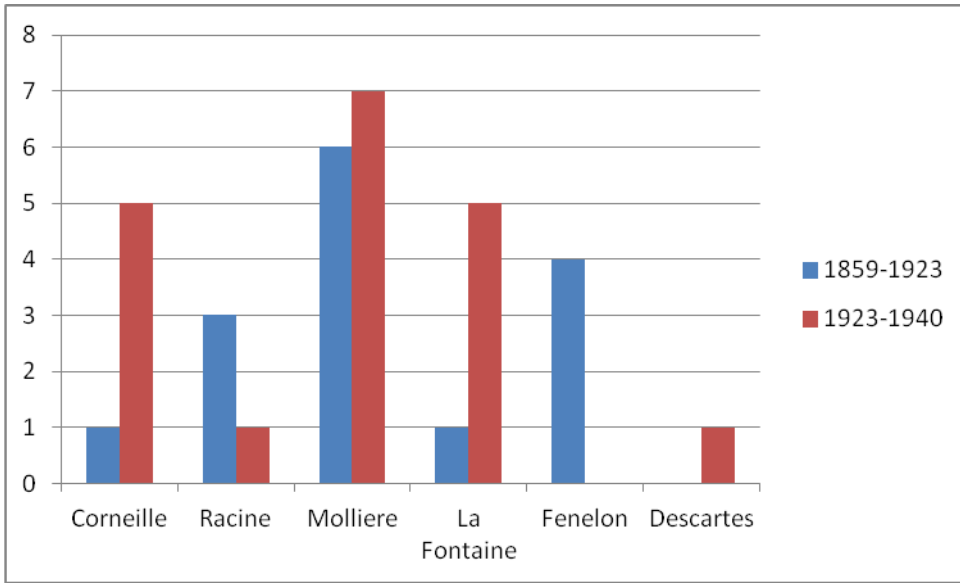
Görüldüğü üzere Rönesans edebiyatından yapılan çeviriler daha çok 1923-1940 yılları arasında gerçekleşmiş olup, eserleri en çok tercüme edilen yazar Shakespeare olmuştur.

3.6.4 Fransız Klasik Edebiyatından Tercümeleler

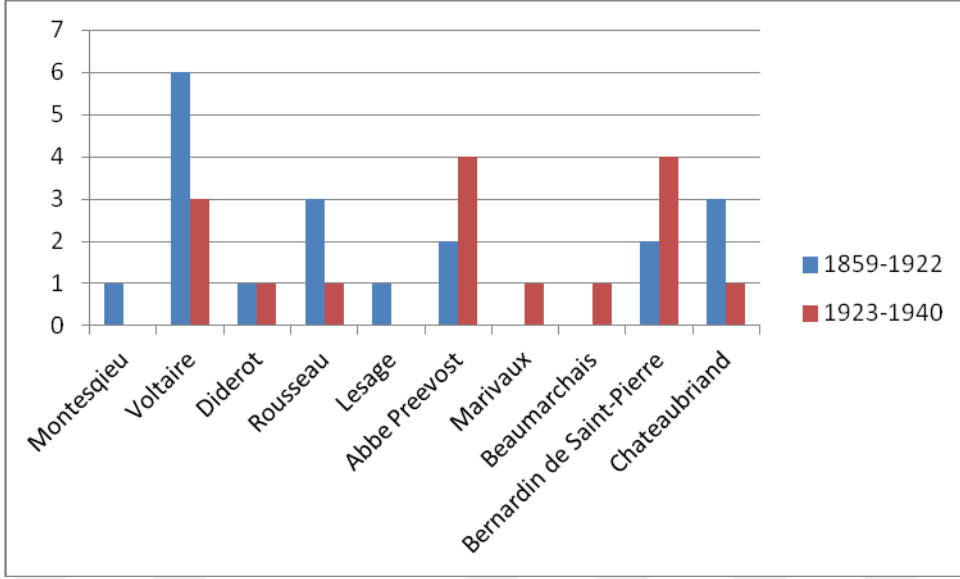
Sevük, Tanzimat devri edebiyatının Avrupa milletleri içerisinde en çok Fransa'dan ve Fransız edebiyat ve kültüründen etkilendiğini söyler. Dönemin önde gelen mütercimlerinin ağırlıklı olarak Fransız edebiyatından eserler tercüme ettiklerini ortaya koyar. Bu bağlamda Fransa'nın önemli bir Avrupa ülkesi olduğunu şu sözlerle açıklar: "Klasik devirde, yani 17. asırda, ve hele asrın ikinci yarısında, milletlerin bütün Avrupa edebiyatındaki rolleri ve mevkileri değişti. Rönesans edebiyatında İtalya en başta, gürbüz bir kaynak gibi duran bir devletti, sonra İspanya geliyordu. Halbuki şimdi her iki millet edebiyat sahasından çekildiler. Almanya hala reformla uğraşmakta olduğu

için henüz giremiyor. Meydanda yalnız iki millet var: Fransa ve İngiltere" (Sevük 1941: 3).

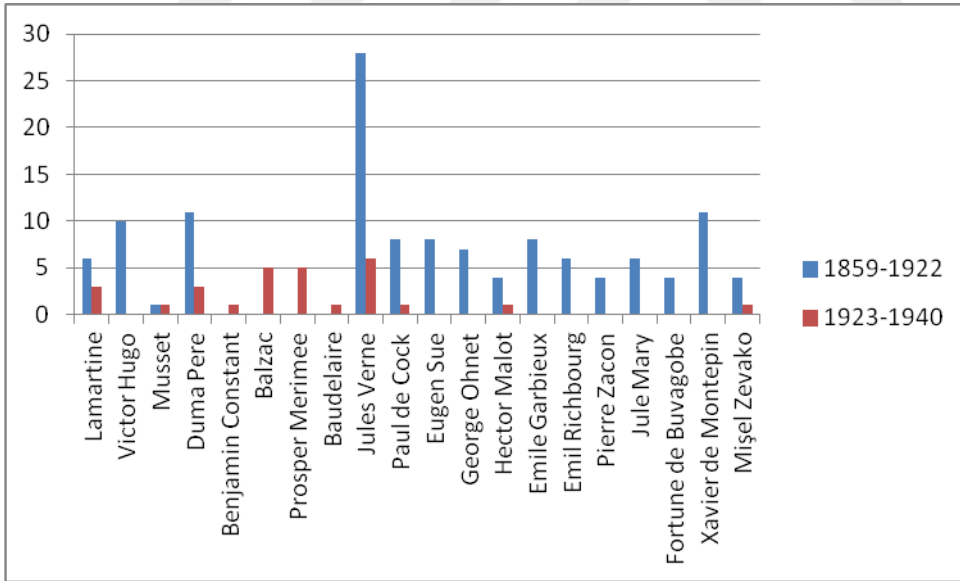
Sevük, Fransız klasik edebiyatından tercümeeri 17. yy ve 18. yy Fransız Edebiyatından Tercümeler, Avrupa Romantik Dönemi Fransız Edebiyatından ve 19. yy Fransız Edebiyatından Tercümeler olarak dört liste üzerinden bizlere sunar. Yukarıda bahsettiği üzere Türk edebiyatına en çok tercüme yapılan edebiyat olarak en hacimli liste de Fransız Edebiyatından yapılan tercümeler listesidir.

Şekil 3.4 17.yy Fransız Klasik Edebiyatından Çevirilerin Yıllara ve Eserlere Göre Dağılımı

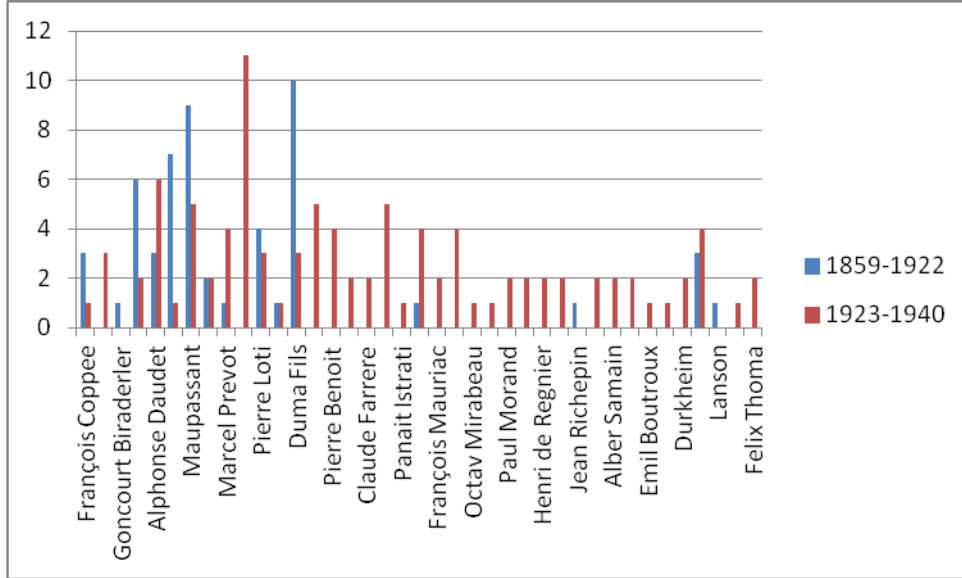

Şekil 3.5 18.yy Fransız Klasik Edebiyatından Çevirilerin Yıllara ve Eserlere Göre Dağılımı

Şekil 3.6 Avrupa Romantik Dönemi Fransız Klasik Edebiyatından Çevirilerin Yıllara ve Eserlere Göre Dağılımı

Bu dönemde yapılan tercümelelerin büyük bir kısmı Cumhuriyet döneminden önce yapılmıştır ve tercümesi yapılan eserler ağırlıklı olarak fenni roman ve polis ve macera romanları türündedir.

Şekil 3.7 19.yy Fransız Klasik Edebiyatından Çevirilerin Yıllara ve Eserlere Göre Dağılımı

Bu dönemde yapılan tercümelelerde Fransız edebiyatında farklı yazarlardan tercümelemler olduğunu da görüyoruz.

BÖLÜM 4: SEVÜK'ÜN YÖNTEMLİ BİR ÇEVİRİ ELEŞTİRMENİ OLARAK ÇEVİRİYE YAKLAŞIMI: TAM TERCÜMECİLİK

4.1. Büyük Kültür Hamlesi Olarak Tercüme Edebiyatımız

Sevük, kaleme aldığı bütün yazılarda, gerek siyasi edimlerinde gerekse de edebi söylemlerinde asla vazgeçmediği "yeni-eski/geçmiş-günümüz sentezi" konusunu tercüme edebiyatımızın bilançosunu çıkarmak üzere yapmış olduğu incelemelerinde, "kültür planlaması" dahilinde atılan tüm adımların öncül normu olarak gözetilmesinde büyük önem arz ettiğini bildirmiştir. *Cumhuriyet* gazetesindeki 14 Ocak 1952 tarihli *Büyük Kültür Hamlesi* başlıklı yazısında; "milletlerin ebedi varlığı için geçmişe doğru derinleşmenin önemini vurgular. Bu derinleşmeyi kazandıracak ilk vasıtansa tarih olduğunu" söyler. Geçmişten kopuşumuzun nedenlerini sorgularken, bu kopuşun harf inkılabı ile başlamış olmadığının altını çizer. Bu kopuşun nedenini ilmin kültürden ayrılmasında bulur. Milletlerin ilimle ilerleyip kültürle derinleştiğini ifade ettiği yazısında, "Türk Kültür Eserleri" için Bakanlıkta kurulan "Büro"nun bu hayırlı iş için sağlam bir temel teşkil ettiğini söyler ve gençlerin geçmişin kültür eserleri ile tanıştırılması amacıyla ele alınacak kültür eserlerinin "Güzel Sanatlar", "Edebi Eserler", "Tarihler" ve "Felsefî Eserler" olarak dört alana ayrılmış olduğunu ekler. Bu eserlerin tercüme edilmesinde belirlenen esaslar konusundaki görüşlerini şöyle ifade eder:

"Edebi eserler arasında klasik kıymeti olanlar, hem esas metinleri hem de bugünkü dile çevrilmiş şekilleriyle basılacak. Öyle eserlerin bugünkü dile çevrilmesi...Bu hususta en doğru yol bulunmuş. Konulan esas şu: "Bugünkü dile çevirme işinin büyük bir itina ve zevkle yapılması lazımdır. Bunun doğru olması kafi değil, aynı zamanda güzel olması icap eder." Evet, ta ki gençler o çevirmelerden aynı zamanda zevk alabilsin. Tanzimat'tan sonraki menşur eserlerin sadece bugünkü dile çevrilmesiyle iktifa edilecek. Bu da doğrudur. Bu, mazinin hakkına tecavüz değil, aksine, mazide yatıp kalan o eserleri ayağa kaldırıp bugünde ve yarında yaşamalarına imkan vermektir. Tarih alanında yapılacak tercüme için

düşünülen en önemli düstur şu: "Tarihler aslındaki havayı mümkün olduğu kadar muhafaza ederek bugünkü Türkçe'ye kazandırılacaktır." Yalnız Osmanlı tarihi için hoca Sadeddin'den başlayarak Peçevi ve Naima'dan Cevdet Paşa'ya kadar belli başlı klasik tarihlerimizi alelade bir "tercüme" veya "basitleştirme" onları öldürmek olur. O eserlerin kendilerine göre bir üslup büyüleri var. Çevirişi öyle sanatlı bir tarzda yapmalı ki onların kendi zamanlarına ait büyüü uçmasın."

Sevük, edebiyatların yalnız milletlerin en güçlü ekseni olmakla kalmadığını aynı zamanda medeniyetin de önemli bir unsuru olduğunu ve medeniyetlerin de varlığının temeli olduğunu söyler. Edebiyatların yalnız bir millet haricinde başka bir millet yaratma gücüne sahibi olması üzerinden dönüştürücü yönüne de vurgu da bulunur. Kendi edebiyatını başka milletlere de aktarabilen milletlerin kendi vatanını diğer millet içerisinde manevi bir vatana dönüştürebileceğini ve bunun da ancak "kültür" aktarımı yoluyla aktarılabilceğini savunur. Kültürel aktarımların ve entelektüel ilerlemelerin ve yeniliklerin tercüme yoluyla sağlanacağını ve bunun önemli bir "kültür hamlesi" olduğunu ifade eder.

Sevük, tercüme vasıtasıyla Türk edebiyatına aksettirilmesi hedeflenen "tam Avrupalılık" sürecinde tercüme söylemlerinde yukarıda bahsettiği "kültür hamlesi" kapsamında öncelikli olarak dil planlaması üzerinden bir kültür planlamasının altını çizerek, tercüme eserlerde "dil sadeleşme" süreçlerinin gereklerinin uygulanması gerektiğini belirtir. Özellikle tercümesi genç nesil okurlar için elzem olan klasik niteliğinde eserlerin Türk okurlarına harf inkılabının gereği olarak "açık ve temiz" bir Türkçe ile sunulması gerektiğini savunur. Güçlü bir dil inkılabı ve yenilikçilik taraftarı ve savunucusu olarak Sevük, Avrupa edebiyatlarından tercüme yoluyla aktarılması hedeflenen kültür ve Türk edebiyatının modernleşmesi bağlamında bu yaklaşımın önemini bütün yazılarında tekrar eder. Dil üzerinden sağlanacak olan bu yenileşme, entelektüel aydınlanma ve kültürel gelişme süreçlerinin sadece yeni edebiyatın ve dolayısıyla toplumun bütün üyelerinin ortak bir kültür repertuarı üzerinden faydalanmalarını değil aynı zamanda toplumun sosyal ve kültürel anlamda yeniden düzenlenmesinde önemli bir vasıta olduğunu ifade eder. Bu dönüşümün eğitim ve yönetim sistemlerine de aynı şekilde yansıtacağını ekler.

Sevük, tercüme edebiyatını "kültürel bir hamle" olarak görürken, kendisi de Yunan ve Latin edebiyatlarına ekli bir Avrupa edebiyatının genç nesil okurlara tanıtılması için bu kültürel dönüşüm hamlesinin önemli bir eyleyeni olarak sunduğu çeviri listeleri yoluyla genç okurların okuma süreçlerini şekillendirmeyi, onlara bu yolda rehberlik etmeyi hedefler.

4.2 "Tam Tercüme ile Tam Avrupa'ya Varmak"

Sevük, 1925 tarihinde yayınlanmış olan *Türk Teceddüd Edebiyatı* eserinde Batılılaşma sürecinin temel ve asıl gayesinin biz olduğunu vurgular. Batı bir vasıtaadır, kendimizi daha iyi anlamak için Batı'yı bilmek zorunda olduğumuzun altını çizer ve 'tamlik' nasıl olur tarif eder:

'Tam Avrupalı' kime denir ya da nasıl olunur sorusunun yanıtını da yine tercüme üzerinden açıklar. 'Tam Avrupalı' Yunan'ı, Latin'i ve belli başlı Avrupa dillerinin belli başlı bütün eserlerini nakledenlerdir. Tam Avrupalı olabilmenin yolu olarak Sevük tercümeyle işaret eder. Tercüme faaliyetleri sürecinde, Yunan'dan bugüne kadar olan bütün Avrupa'yı yansıtabilmesi o dilin bütün kavramlarını ifade edebilecek bir seviyeye yükselmiş olduğu anlamına geldiğini ifade eder ve bu mertebesinin o dili "medeni dil" seviyesine taşıdığını ifade eder.

Sevük'e göre Avrupalılaşma sürecinin büyük gayesi Türk çocuğunu kendi Türkçesiyle "tam Avrupalı" yapabilmektir. Bu kültürel dönüşüm sürecinin en önemli işi ise tercüme faaliyetleridir. Sevük Avrupalılaşmak ve tercüme faaliyetleri arasındaki bağı şu şekilde ifade eder:

Türkiye'yi tam Avrupalı yapmanın esas sırrını Türkçe'ye tam Avrupalılığı aksettirmekte görelim. Tercüme meselesi ta'li işlerimizden değil, o en büyük bir bayrak gibi davaların baş davası olarak azametli heybetiyle duruyor. Tam tercümeyle ki tam Avrupa'ya varacağız (Sevük 1940:7).

Sevük, "Tam tercümeyle ki tam Avrupa'ya varacağız." ifadesiyle birkaç unsura işaret eder. Bu unsurlardan ilki, Avrupa edebiyatından yapılacak olan

tercümelerde mütercimlerin benimseyeceği tercüme yöntem ve politikaları ile ilgilidir. Mütercimlerin tercümesi yapılan kaynak eser üzerinden her hangi bir eksiltmeye gitmeden "tam" bir tercüme yapmaları gerekliliğine vurguda bulunur. Bu anlamda kısaltılarak, özetlenerek, eser içerisinde Türk okurunun ilgisini çekmeyeceği bölümlerin tercümesinin yapılmayarak (telhisen tercüme) ya da metnin mealen tercüme edilerek tam metnin tercüme edilmemesinin "tam tercüme" olarak görülemeyeceğini ve bu yöntemlerin "tam Avrupalılaştırma" yolunda bir engel olduğunu belirtir. İkinci olarak, dönemin dil ve kültür planlaması kapsamında, harf inkılabı ve dil devrimi süreçlerinin gerektirdiği şekilde "dil sadeleşme" yaklaşımının benimsenmesi ve mütercimlerin Türk okurları için tercüme ettikleri eserlerde eski ifadeleri kullanmak yerine yeni Türkçe'de karşılığı olan kelimeleri tercih ederek genç nesil okurlar için "temiz, akıcı ve açık" bir Türkçe ile tercüme yapmaları gerektiğini ifade eder. Sevük, üçüncü olarak, okurlara sunulan eserler ve eserleri yazarları hakkında mütercimin önsöz ya da sonsöz gibi yan metinler aracılığıyla bilgiler vermesi gerektiğini ve okuru esere bu yolla hazırlaması gerektiğini söyler. Mütercim tarafından bu tür bilgilerin mukaddeme, önsöz şeklinde verildiği, varsa başka diğer ilim insanları, akademisyenler ve yazarlar, yayınevi sahipleri tarafından ilgili eserle ilgili olarak yazılmış tetkik, tahlil ve ek çalışmaların sunulduğu tercüme eserlerin "tam tercüme" olduğunu ifade eder. Son olarak, tercüme eserlerin dağınık bir şekilde tefrika halinde gazete ve dergilerde yayınlanmasını faydalı bulmakla beraber bu eserlerin bir bütün halinde, yarım ya da eksik kalmadan yayınlanıp gelecek kuşakların kolayca erişebileceği bir şekilde sunulmasını da "tam Avrupalı" olma sürecinde önemli bir faaliyet olarak niteler.

4.2.1 'Tam' olamayı: Eksiklik

1923 yılında Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte artan tercüme faaliyetleriyle birlikte bir takım endişeler ve şikayetler ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki; artan tercüme faaliyetlerinin bir şekilde telif edebiyatın önüne geçere milli edebiyatı zayıflatacağı yönündedir. Sevük bu görüşlere karşıdır ve tercüme faaliyetlerini kültürel dönüşüm ve zenginleşme süreçlerinde bir zorunluluk olduğunu ve en ileri milletlerin dahi tercüme her daim kapılarını açık tuttuklarının altını önemle çizer (Sevük 1941:606). Ayrıca

Sevük, tercüme edebiyatımızın 'fazla' olmaktan uzak, bilakis 'eksik' olduğunu belirtir. Avrupa milletlerinden yeterince eser tercüme edilmediğini ve "Avrupalı Kütüphane"imizin geliştirilmeye muhtaç olduğunu şu şekilde açıklar: "Eski Yunan'dan sadece bir "Anabasis", Plutark'dan birkaç broşür ve Eflatun'dan birkaç risale; o kadar. Hala "İlyada" ile "Odise"nin tam bir tercümesine malik olamamak ne ayıp. Latin edebiyatından yalnız Virjil, bir miktar Horace, yarımın yarısı Ovid, o kadar. Rönesans edebiyatından, Dante'nin "İlahi Komedi"si, Makyavel'in "Hükümdar"ı. Hala tam bir "Don Kişot" tercümesinin olmayışı ayıplar ayıbidır. En çok tercüme ettiğimiz Shakespeare bile tam nakledilmiş olmaktan çok uzak. Fransız 17. asır klasikleri itibarıyla Allahtan epeyce zenginleştik. İsmail Hami Danişmend sayesinde Corneille'in üç esaslı trajedisine, Ahmed Reşid'in himmeti sayesinde de Racine'in külliyyatına sahip bulunuyoruz. Ahmed Vefik Paşa ile kazandığımız Molière'i de yine İsmail Hami'nin ve Ali Süha'nın yeni tercümeleriyle yeni baştan kazanıyoruz. Diğer klasikler ise hala yok gibi. 18. asır; Montesquieu'den bir eser, Voltaire'den iki risale; Rousseau'dan bir iki çatlak gölge, Marivaux ile Beaumarchais'den , yine İsmail Hami'nin asır himmetiyle birer piyes, Bernardin'in "Pol ve Virjin"i, "Chateaubriand"nın "Atala"sı. O kadar mühim olan 18. asır İngiliz edebiyatından Şükrü Kaya'nın himmetiyle sadece tam bir "Robenson" tercümesi. En çok tercümesine çalışılan Goethe'den esaslıca beş eser. Schiller'den ise o da yok. Romantik edebiyatından Lamartine'in üç romanı. Hugo'dan şöyle böyle "Sefiller", Musset'den yine İsmail Hami sayesinde bir piyes; Balzac'dan iki buçuk eser; Mérimée'dean "Karmen" ve "Kolomba". İngiliz romantik devrinden de Bayron'dan iki buçuk eser. Walter Scott'dan sadece bir roman; Dickens'dan hemen hiçbir şey. Edgar Poe'dan sadece bir cilt. Rus romantik devrinden bilhassa Hasan Ali Ediz'in sayesinde iki üç eser. Gogol'dan esaslıca dört kitap" (Sevük 1941:606).

Sevük, yukarıda da ifade ettiği gibi muasır edebiyata kadar kütüphanemize tercüme yoluyla nakletmiş olduğumuz eserleri nitelik ve nicelik açısından yeterli bulmaz. Muasır edebiyat tercümelerinin çok mühim olduğunu ve bu tercüme yoluyla üst katın, yani kendi edebiyatımızın zenginleştirileceğini savunur (Sevük 1941:607).

4.2.2 Tercüme Faaliyetlerinde Aksaklıklar

Cumhuriyet dönemiyle birlikte nicel olarak tercüme faaliyetlerinde görülen artış ile birlikte tercüme süreçlerinin ve ortaya çıkan ürünlerin beklenen ve istenilen tatmini sağlamada yetersiz oluşları dönemin tercüme faaliyetlerine getirilen en önemli eleştirilerden birisidir. Bu dönemde çevirmenlerin çeviri süreçlerini yöneten ve çeviri stratejilerini belirleyen belirli çeviri normları yoktu. Sevük'ün de eleştiri odağında olduğu üzere genel uygulama çerçevesinde "tam çeviri" yapılamıyordu. Metinlerin büyük bir kısmı atlanarak, kısaltılarak ya da kısmen özetleme yoluyla yapılan çeşitlemeler mevcuttu. Zaman zaman bir metnin vermeye çalıştığı ahlak dersi diğer dış kaynaklardan yapılan alıntılarla zenginleştirilme yoluna gidiyordu. Mesela, 1877 yılında basılmış olup Osman Rasih Efendi tarafından *Menakıb-i Hayvan Berayi Teşhiz-i Ezhan*" (*Zihinleri Keskinletmek İçin Hayvan Menkıbeleri*) eserini bu çeviri yöntemine örnek verebiliriz.

Tercüme edilmiş olan eser mütercimın eser içerisine eklediği bağlamsallaştırıcı diğer metinlerle zenginleştiriliyor. Kaynak metindeki her bir bölümün tercümesi yapıldıktan sonra mütercim tarafından çıkarılacak ders açıklanıyor ve bazı bölümlere divan edebiyatından şairlerin bilinen beyitleri eklenerek hikayenin anlamının güçlendirilmesine çalışılıyor.

Tercüme faaliyetlerindeki aksaklıklar konusunda işaret edilen diğer bir husus da tercüme eserlerin çok büyük bir kısmının gazetelerde ya da dergilerde tefrika edilerek okurlara ulaştırılıyor, bunun sonucunda ise kaynak metne bağlılığın tercüme sürecinde odağa alınmaması olarak görülüyor. Tefrika edilen çeviri eserlere uyarlanıyor, bazen üzerinde çeviri olduğu belirtilmeksizin yayımlanıyordu (Karantay 2003:66).

Sevük bu süreçlerdeki aksaklıklardan sadece mütercimleri değil aynı zamanda kitapçıları ve yayıncıları da sorumlu tutar. Mütercimlere yönelik getirdiği eleştiriler de; tercüme işinin ehli olmayan bir çok toy kalemin 'gelişigüzel' ve 'laubali' tercüme yapıldıklarını ve kitapçıların da bu eserlerin ucuz olmasından ötürü bu eserlere rağbet gösterdiklerini ifade eder.

Sevük, Bedreddin Tuncel'in *Oluş* gazetesindeki tercüme yanlışlarının önünde geçilmesi için Maarif Vekaletin'de bir büro kurulmasını teklif ettiğini ve tercüme

yanlışlarının tercüme eleştirilerinden ziyade çeşitli düzenlemeler, kanunlar ya da resmi müdahalelerle geçilmesinin daha etkili bir yöntem olacağını savunur. Böyle bir kuruluşun tercüme edilecek eserlerin seçilmesinde de, hangi eserlerin tercümesinin daha önce yapılması gerektiği hususuyla da ilgilenmesinin tercüme faaliyetleri açısından faydalı olacağını belirtir. Yaşanan aksaklıkların yalnızca tercüme yanlışlarından kaynaklanmayıp önemli eserlerin tercüme edilmeyip daha önemsiz eserlerin tercüme edilmesinden de kaynaklandığını önemle belirtir.

4.2.3 İyi Tercümecilik

Tanzimat döneminden Cumhuriyet dönemi ve sonrasına kadar süren tercüme faaliyetleri konusunda çeşitli değerlendirmeler yapılmış, eleştiriler sunulmuştur. Bu dönemdeki eleştiri odaklarının en önemlisi 'tam tercüme' eserler üretilemeyişi üzerinde olmuştur. Esasında, Sevük'ün 'iyi tercüme' tanımı da 'tam tercüme' ifadesiyle anlatmak istediklerini de kapsamaktadır.

Çeviride yöntem ve çeviri normları konusu her ne kadar en erken Tercüme Bürosu'nun kurulmasıyla somut ve net bir zemin kazanmış olsa da bu dönemin tercüme süreçlerini yürüten, yöneten ve yönlendiren bazı normlarını da sıklıkla gözlemleyebiliyoruz. Bunların en başında 'asla sadakat' konusu gelmektedir. 'Asla sadakat' tercümede doğruluğa işaret etmektedir. Sevük bu konuda şu soruları ortaya atar: 'Tercümeyi mealen yapıp kendi şivemize mi uydurmalı, yoksa kekremsi bir yabancılık hissi verse de aslına sadık mı kalmalı?' Sevük, 'mealen tercümecilik'in Ahmed Midhat 'aynen tercümeciliğin' ise şemseddin Sami tarafından benimsenen tercüme stratejileri olduğunu belirtiyor. Sevük, bu bayraktarlıkta kazananın şemseddin Sami olduğunu belirterek 'iyi tercüme' faaliyetinin 'aynen tercüme' stratejisini takip etmesi gerektiğini ifade eder (Sevük 1941:608).

'Doğruluk' ilkesinden sonra 'güzellik' ilkesinin de 'iyi tercümecilik' açısından önemli olduğu vurgulanır. Burada odağa alınan nitelik daha edebi değeri olan bir eserin tercümesinin de aynı edebi kıymeti koruyacak şekilde tercüme edilmesine yöneliktir. Tercüme ediminde bu hedefin başarılabilmesi için öncelikle mütercimnin işinin ehli bir uzman, sanatkar olması gerektiği, ikinci olarak da tercümesi yapılacak olan eserin

yazarının ve müterciminin arasındaki zihinsel ve duygusal uyumun önemli olduğu belirtilir. Sevük, bu hususta Şemseddin Sami ve Namık Kemal arasında şu şekilde bir mukayese yapar:

Şemseddin Sami 'doğruluk' hususunda davayı kazandı ama 'güzellik' de kazanamadı. *Sefiller*'i onun durgun kaleminden ziyade Namık Kemal gibi romantik, heyecanlı bir kalem elbet daha iyi tercüme edebilirdi. Her millette en iyi mütercimler hep şair ve ediblerden yetişti. Leconte de Lisle Homer'i; Buadelaire Edgar Poe'yu canlandırmıştı (Sevük 1941:608).

Sevük, 'iyi tercümecilik' konusunda son olarak tercümenin basit bir aktarım işinden öte yüksek bir sanat olduğunu ve tercümede yeni bir fikir yaratmaktan çok o fikri kuşatan hava yaratıldığını ifade eder. Tercüme eyleyicisi olarak bir mütercimın bir başka dile yalnızca nakletmediğini aynı zamanda mütercimın naklettiği eserin yazarıyla dolup yazarın kendi dilinde yarattığını mütercimın kendi dilinde yarattığını ve böylelikle mütercimın hem yazan hem de başkasının şahsiyetine bürünmüş bir sanatçı olduğunu anlatır.

SONUÇ

Bu çalışmada, İsmail Habib Sevük'ün erken Cumhuriyet döneminde tercüme söyleminin oluşması ve repertuvarlar kurulmasında etkin bir "eyleyen" olarak "tercüme"ye yaklaşımını ortaya koydum. İstibdattan Cumhuriyete uzanan bir dönemde önemli tarihsel dönüşümlere tanıklık etmiş olan İsmail Habib Sevük'ün gerek yetiştiği ortam gerekse bir öğretmen, yazar, yönetici, politikacı, edebiyat tarihçisi ve eleştirmen olarak mesleki kimlikleri birer odak noktası oldu ve bunlardan yola çıkarak dönemin çeviri faaliyetlerine getirdiği eleştiri ve söylemleri çözümledim ve yazarın tercüme yaklaşımını betimlemeye çalıştım. Bu bağlamda, Sevük'ün edebiyat tarihi alanında yazdığı eserlerle yeniliğe bayraktarlık ettiğini, genç nesil okurlar için okuma süreçlerine rehberlik etmek amacıyla Avrupa edebiyatlarından yapılan tercüme listesini sunarak kültür repertuvarlarının kurulmasında etkin bir rol oynadığını gördük. Tercüme konusundaki eleştirilerini ise "dilde sadeleşme" üzerinden kurduğunu incelemelerimiz neticesinde gözlemledik. İçerisinde bulunduğu kültürel dönüşüm ve "yeni edebiyat"ın oluşum süreçlerinin önemli bir eyleyeni olarak Sevük'ün, çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanan yazıları, eserleri ve diğer bütün faaliyetlerini ele alarak İstibdat döneminden, Meşrutiyet ve erken Cumhuriyet dönemlerine kadar uzanan bir dönemde çeviri uygulamaları hakkında somut veriler elde ettik. Böylece çalışmamız sonraki çalışmalar için de bir bakış açısı ve katkı sağlamaktadır.

Tezimizin odak noktası, dönemin tercüme söylemi ve repertuvarlarının kurulmasında Sevük'ün etkin bir eyleyen olarak rolü ve çalışmaları olduğundan, çalışmamızın kuramsal alt yapısını, İsraili çeviribilimci Itamar Even-Zohar'ın "Çoğuldizge Kuramı" çerçevesinde geliştirdiği "kültür planlaması", "kültür girişimcisi" ve "kültür eyleyeni" gibi kavramlar oluşturdu. Sevük'ün tercüme söyleminden ve mesleki kimliği üzerinden yola çıkarak yaptığımız çözümler, onun yeniliğe bayraktarlık yapan, aynı zamanda dil devriminin önemli bir savunucusu ve tam Avrupalı olmanın öncüsü olan bir kültür eyleyeni olduğunu göstermektedir. Yeni repertuvarların kurulmasında etkin bir rol üstlenmesi onu bir "kültür girişimcisi" olarak da düşünmemiz gerektiğini göstermiştir.

Araştırmalarımızdan elde edilen bulgular Sevük'ün eserlerinin ağırlıklı olarak edebiyat tarihi, dil devrimi ve tercüme edebiyatına odaklandığını ve aynı zamanda Türkiye'nin modernleşme sürecinde yeni edebiyatın oluşumu, entelektüel ilerleme ve Avrupalı olma konularını ele aldığını göstermiştir. Çalışmamızın korpusunda bulunan eserlerden *Avrupa Edebiyatı ve Biz: Garptan Tercümeler I-II* isimli eser, yazarın Yunan ve Latin edebiyatları başta olmak üzere 17.yy, 18.yy ve 19.yy Avrupa edebiyatlarından yapılan tercümelerin gerek tasnifi gerekse çeviri listeleri ile, yeni nesil Türk okurlarının okuma süreçlerinde onlara rehberlik amacıyla bir repertuvar kurduğunu, bu vesileyle okuma süreçlerini şekillendirdiğini gözlemledik. Tercüme listeleri üzerinden getirdiği eleştiriler, yazarın aynı zamanda erken Cumhuriyet döneminin tercüme söyleminin oluşumuna önemli katkılarda bulunduğunu da göstermiştir.

Çağdaş çeviribilimcilerden John Milton, kültür eyleyenlerini bizlere "yabancı edebiyat, yazar ya da edebi ekol, çeviri, makale yazma ve bilginin yayılması amacına büyük bir enerji sarf eden ve hatta hayatlarını adayan bireyler" olarak tanımlıyor (Milton&Bandia 2009:1). Bu bağlamda, Sevük, mesleki kimlikleri açısından hem eğitimci hem de politikacı olarak çalışma hayatında aktif bir şekilde bulunduğu Millî mücadelenin savunucusu ve Batılılaşma sürecinin de önemli bir eyleyeni olarak öne çıkıyor. Ayrıca siyasi faaliyetleri düşünüldüğünde batılı kültürü şehre yerleştirmek için bütün gücüyle çalışan bir kişi olarak da belirginleşiyor. Sevük'ün dönemin önemli eğitim kurumlarında verdiği dersler, öğrencileriyle olan ilişkileri ve bir hatip olarak verdiği ilmi konferanslar, halkın tam Avrupalı olması yönünde yazarın önemli bir eyleyen olduğunun somut göstergeleri olarak dikkat çekiyor.

Itamar Even-Zohar kültür planlaması kavramını "iktidar sahipleri" ya da "bağımsız öznelerin" var olan ya da yeni oluşmakta olan bir repertuvara planlı ya da bir amaca yönelik müdahale etme girişimi olarak ifade ediyor (Even-Zohar 2010:98-99). Sevük bu bağlamda, toplumsal değişim ve geçiş sürecindeki toplumun üyelerini "yeniliğe" davet etmek üzere *Açıksöz*, *Cumhuriyet*, *Köroğlu*, *Maarif*, *Memleket*, *Yeni Sabah*, *Yeni Gün*, *Akşam* gibi dönemin önemli yayın organlarında yazılar yazmıştır. Ayrıca Sevük, Mustafa Kemal ile yakın bir ilişki içerisinde olduğunu ve bazı seyahatlerde Atatürk'ün yanında Millî mücadele süreçlerini izleyip görüşlerini sunduğunu çeşitli makalelerinde de anlatmıştır. Hakkında yayımlanan yazılardan tespit

ettiğimiz üzere Sevük, çevresindeki diğer yazarlar tarafından da "eski kalıpları aşan" bir edebiyatçı", "üretken bir yazar", "eski ile yeni zevkleri dengeleyen" ve "güçlü bir hitap becerisi" ile halkları coşturan bir kişi olarak tasvir edilmiştir.

Bir edebiyat tarihçisi olarak Sevük, edebiyatın dönemleştirilmesi hususunda "Tanzimat Edebiyatı" ifadesini ilk defa kullanarak edebiyat tarihimize ilk mal eden kişi olarak vurgulanmıştır (Akün 1977:18). Edebiyatı "İstibdat", "Meşrutiyet" ve "Cumhuriyet" dönemleri şeklinde dönemlere ayırarak edebiyat ikliminin bir portresini sunmuş; çalışmalarında "Batı etkisini" Avrupa edebiyatlarından yapılan tercüme listeleri üzerinden değerlendirmiştir. Bu listeler, Avrupalılaştırma yolunda "tercüme edebiyatı bilançosu", entelektüel gelişme, kültürel dönüşüm ve Fransız edebiyatından tercüme vasıtasıyla yeni Türk edebiyatının oluşum süreçlerini ortaya koyan bir işlev görmüştür.

Even-Zohar sosyo-kültürel bütünleşmeyi sağlamanın yolunun toplumda kültür planlaması, yani toplumun repertuarı için yeni seçeneklerin yaratılması olduğunu söyler (aktaran Tahir-Gürçağlar 2018:49). Bu görüşe paralel olarak Sevük, harf inkılabının ve dil devriminin bir savunucusu olarak "dilde sadeleşmeyi" tercüme söyleminin odağına almıştır. Sevük'ün söylemi incelendiğinde, eleştiri unsurlarının dilin kullanımı, çevirmenin görevleri, tam çeviri, stratejiler ve ara dilden çeviri konularında yoğunlaştığını tespit ettik. Mütercime dönemin eserlerinin tanıtılmasında önemli görevler yüklemiştir. Eserlerin salt tercüme edildiklerini okurların eseri tam kavramalarında yeterli olmadığını, mutlaka tercüme edilen eser ve yazar hakkında kapsamlı bilgiler sunması gerektiği, özellikle klasik eserlerin ara dilden değil kaynak dilden yapılmasının önemli olduğunu vurgulamıştır. "Hülasa edilerek" tercüme, "Mealen" ve "Tafsilen" tercüme, "Telhisen" tercüme yerine "Aynen" ya da "Sözü Sözüne" tercüme stratejilerinin "tam tercüme" olmadığını ve "tam Avrupalılaştırma" için "tam tercümenin" şart olduğunu savunmuştur.

Bir edebiyat tarihçisi olarak yazdığı *Türk Teceddüt Edebiyatı, Yeni Edebi Yeniliğimiz:Tanzimattan Beri ve Avrupa Edebiyatı ve Biz:Garptan Tercüme I-II* eserleriyle Tanzimat'tan Cumhuriyet'e yeniliğe öncülük eden etkili bir öznedir. Eserlerinde edebiyatların dönemlere göre üretkenlikleri ve siyasi ortamlardaki farklılıklar üzerinden tercüme faaliyetlerini izlemiştir. Bu dönemlerdeki yenilikleri

Avrupa edebiyatından tercüme vasıtasıyla gelen "batı etkisi" üzerinden değerlendirmiştir. Bu bağlamda çeviri üretimini ve tercüme stratejilerini, eserlerinde somut örneklerle bize sunmuştur. Böylelikle, istibdattan hürriyete edebiyatın geçirdiği değişim ve dönüşüm süreçleri Sevük'ün sunduğu somut örnekler üzerinden izlenebilir hale gelmiştir. Eserlerinde İstibdat döneminde azalan ya da yön değiştiren tercüme faaliyetleri ile dönemin siyasi ortamının getirdiği baskıdan kaynaklanan mütercimlerin yaşadığı sıkıntılar hakkında somut veriler bulunmaktadır. Netice itibarıyla, Sevük'ün Türkiye çeviri tarihinin gölgede kalan yönlerine de önemli katkılar sunduğu görülüyor.

Sevük'ün erken Cumhuriyet dönemi repertuvarlarının kurulmasındaki etkin rolü yazarlığı ve siyasi faaliyetleriyle sınırlı değildir. Tercümelerin tasnifi üzerinden bir tercüme tarihi yazımına girilerek Tanzimat döneminden Cumhuriyete kadar yapılan tercüme tarihi bir bütün halinde görmemizi sağlamıştır. Sevük'ün eserlerinde betimlediği amaçlarından biri, genç Cumhuriyet nesline okuma listesi sunmak, diğeri mütercimlere yapılan tercümelerin bir listesini sunarak çevrilmesi gereken diğeri eserler hakkında bir fikir vermek. Yaptığı tasniflerde tarihsel düzlemde ilk sıraya Yunan ve Latin edebiyatından tercüme koyduğu görülmektedir. Ardından öteki Avrupa edebiyatlarından yapılan tercüme yüzyıllara ayırarak sunmuştur. Bu tablolardan tercüme edebiyatımız hakkında değerli bilgiler edinme olanağı sunmuştur. Listelerden Rönesans edebiyatından tercümelerin ağırlıklı olarak 1923-1940 yılları arasında gerçekleştiği ve eserleri en çok tercüme edilen yazarın Shakespeare olduğu görülmektedir. 17. yy Fransız klasik edebiyatından en çok Corneille, Moliere ve La Fontaine'den eserler tercüme edilmiş olup, Mollier'den tercümelerin hem 1859-1922 hem de 1923-1940 yılları arasında yoğun bir şekilde yapıldığını izliyoruz. Yine bu tablolardan edindiğimiz veriler ışığında, Avrupa Romantik Edebiyatı'ndan yapılan tercümelerin ağırlıklı olarak 1859-1922 yılları arasında gerçekleştiği ve bu dönemde tercüme edilen eserlerin fenni roman ve macera türünde olduğunu öğreniyoruz.

Sunduğu listelerdeki tercüme söylemi ile "tam tercüme" kavramını modernleşen ve ulusal kimliğini yeniden inşa etme sürecinde olan bir ülkenin "tam Avrupalı" olmasında önemli bir koşul olarak öne sürdüğü görülmektedir. Tercüme edebiyatındaki "eksikler" ve "iyi tercüme" tanımlarını da yine "tam tercüme" ve "tam Avrupalı" kavramları üzerinden somut verilerle bizlere sunmaktadır. Sevük'ün tercüme faaliyetleri

üzerinden üstlendiği bu yönlendirici rol ve söylemler "çeviri listeleri" üzerinden "kültür repertuarı" oluşturmasında önemli ve merkezi bir rol oynamış görünmektedir.

Sonuç olarak, Sevük'ün edebiyat sahasındaki etkinliklerine baktığımızda, erken Cumhuriyet dönemi tercüme söylemi ve repertuarlarının kurulmasında bilinçli ve planlı bir çaba ve çalışma içerisinde olduğunu ve yeniliğe öncülük etmek üzere etkin bir rol üstlendiğini gösteriyor. Bu somut veriler ışığında, Sevük'ü bir "kültür girişimcisi" ve "kültür eyleyeni" olarak nitelemek tezimizin savını desteklemektedir.

Dolayısıyla araştırmamızda, Sevük'ün mesleki kimlikleriyle erken Cumhuriyet dönemi tercüme söylemi ve repertuarlarının kurulmasında etkin bir "eyleyen" olduğunu görünür kılmaya çalıştım. Araştırmamız, yüksek lisans tezi sınırlarında, İsmail Habib Sevük'ün "tercüme" yaklaşımına ilişkin ilk kapsamlı akademik çalışma olup, çalışmamızın ortaya koyduğu verilerin ve bulguların yeni ve daha kapsamlı başka çalışmalara vesile olmasını umut ederiz.

KAYNAKLAR

İsmail Habib Sevük'ün Eserleri

Sevük, İsmail Habib (1925), *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Maarif Vekaleti.

Sevük, İsmail Habib (1939), *Atatürk İçin*, İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.

Sevük, İsmail Habib (1940), *Avrupa Edebiyatı ve Biz: Garptan Tercümeler I*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Sevük, İsmail Habib (1941), *Avrupa Edebiyatı ve Biz: Garptan Tercümeler II*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Sevük, İsmail Habib (1940), *Edebi Yeniliğimiz: Tanzimattan Beri I-II*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Sevük, İsmail Habib (1943), *Yurttan Yazılar*, İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.

Sevük, İsmail Habib (1949), *Dil Davası*, İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Öteki Kaynaklar

Abdullah Cevdet (Çev.) (1908), *Hamlet*, Kahire.

Abdullah Cevdet (Çev.) (1908), *Juliues Sezar*, Kahire.

Ahmed İhsan (Çev.) (1895), *Hermin*, İstanbul: Ahmed İhsan Kendi Matbaası.

Adil, Remide (Çev.) (1938), *Verter*, İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Akbayar, Nuri (1985), "Tanzimat'tan Cumhuriyete Çeviri" *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, 2.cilt, İstanbul: İletişim Yayınları 447-451.

Akşin, Sinan (1988), *Türkiye Tarihi: Osmanlı Devleti (1600-1908)*, İstanbul: Cem

Yayınevi.

Aktay, Salih Zeki (Çev.) (1935), *Değişişler*, İstanbul: Vakit Matbaası.

Akün, Ömer Faruk (1977), "Tanzimat Edebiyatı Sözü Ne Dereceye Kadar Doğrudur?", *Kubbealtı Mecmuası*, no.2, 15-16.

Baltacıoğlu, İsmail Hakkı (1944), "İsmail Habib Sevük ile Görüşüm", *Yeni Sabah*, 3 Şubat.

Bengi-Öner, Işın (1991) "Çeviri Edebiyat Tarihçiliği ve Dilbilim", *Argos*, 29, 65-68.

Berk, Özlem (2004) *Translation and Westernisation in Turkey from the 1840s to the 1980s*. İstanbul: Ege Yayınları.

Boyacıyan, Mihran (Çev.) (1886), *Verona'nın İki Asilzadesi*, İstanbul:Civeekyan Matbaası.

Demircioğlu, Cemal (2005), *From Discourse to Practice: Rethinking "Translation" (Terceme) and Related Practices of Text Production in the Light of Ahmed Midhat Efendi's Works in the Late Ottoman Literary Tradition*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demircioğlu, Cemal (2008) "Tuzaklar ve 'Kapılar': Osmanlıda Çeviri Tarihini Araştırırken Nereden Başlamalı?" *Uluslararası Çeviribilim Konferansı Bildirileri, Çeviribilimde Yeni Ufuklar*, Hacettepe Üniversitesi. Mütercim Tercümanlık Bölümü, 11-12 Mayıs 2006, Ankara.

Demircioğlu, Cemal (2009a) "Osmanlı Çeviri Tarihi Araştırmaları Açısından 'Terceme' ve 'Çeviri' Kavramlarını Yeniden Düşünmek", *Journal of Turkish Studies* (Türklük Bilgisi Araştırmaları), Cem Dilçin Armağanı, Sayı 33, c. I, Harvard University Department of Near Eastern Languages and Civilizations, 159-177.

Demircioğlu, Cemal (2009b), "Translating Europe: The Case of Ahmed Midhat as an Ottoman Agent of Translation" in *Agents of Translation*, John Milton and Paul Bandia (eds.), John Benjamins, 131-159.

Dewey, John (1939), "Türkiye Maarifi Hakkında Rapor", İstanbul:Devlet Basımevi.

- Emin, Kemal (1932), *Kral Ödip*, İstanbul:Marifet Matbaası
- Eşref, Ruşen (1929), *Bükolikler (Çoban Şiirleri)*, İstanbul: Hamid Matbaası
- Eski, Mustafa (1998), "İsmail Habib Sevük'ün Açıksöz'deki Yazıları (1921-1922)",
Yay. Haz. Mustafa Eski, *Atatürk Araştırma Merkezi*, Ankara
- Even-Zohar, Itamar (2010). "Culture as Goods, Culture as Tools" *Papers in Culture Research*. Tel Aviv: Unit of Culture Research, Tel Aviv University.
- Even-Zohar, Itamar (2010). "Factors and Dependencies in Culture" *Papers in Culture Research*. Tel Aviv: Unit of Culture Research, Tel Aviv University.
- Even-Zohar, Itamar (2010). "The Making of Culture Rpertoires and the Role of Transfer" *Papers in Culture Research*. Tel Aviv: Unit of Culture Research, Tel Aviv University.
- Even-Zohar, Itamar (2010). "Culture Planning" *Papers in Culture Research*. Tel Aviv: Unit of Culture Research, Tel Aviv University.
- Even-Zohar, Itamar (2010). "Idea-Makers, Culture Entrepreneurs, Makers of Life Images, and The Prospects of Success", *Papers in Culture Research*, Tel Aviv: Unit of Culture Research, Tel Aviv University.
- Gezer, Zeki (2001), "*İsmail Habib Sevük`ün Hayatı ve Eserleri*" [Belge No 15],
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul,Türkiye
- Gezer, Zeki (2001), "*İsmail Habib Sevük`ün Hayatı ve Eserleri*" [Belge No 15],
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul,Türkiye, 25-26.
- Hasan Bedreddin Paşa ve Manastırlı Mehmet Efendi (Çev.) (1879), "*Otello*",
İstanbul:Kırkanbar Matbaası.
- İlhami (Çev.) (1933), *Truva Önünde Ülis'in Başından Geçenler*, İstanbul: Resimli Ay Matbaası

- Kurşunluzade Rasih (Çev.) (1928), *Burjuva Jantiyom*, İstanbul:Devlet Matbaası.
- M. Naim Fraşari (Çev.) (1887), *İlyada*, İstanbul: Karabet ve Kasbar Matbaası.
- "İsmail Habib Sevük" (1926), *Yeni Ses*, 22 Eylül.
- Kamran Şerif (Çev.) (1927), *Hamlet*, İstanbul:Devlet Matbaası.
- Karadağ, Banu Ayşe (2014), *Çevirmenin Tanıklığında Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Çeviri Tarihini Yeniden Okumak I-II*, İstanbul:Diye.
- Karantay, Suat (2003), "Tercüme Bürosu: Normlar ve İşlevler", Mehmet Rifat. Haz. *Çeviri Seçkisi I: Çeviriyi Düşünenler*, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 65-73.
- Kocatürk, Vasfi (1936), *"Yeni Türk Edebiyatı"*, Ankara.
- Lefevere, André (1980) "*Translating Literature/Translated Literature: The State of the Art*". in Zuber (ed.), 153-161.
- Lefevere, André (1992), *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*, New York: Routledge.
- Meriç, Cemil (2016), *Bu Ülke*, İstanbul: İletişim Yayınları, 123-124.
- Milton, John&Bandia, Paul (eds.) (2009) *Agents of Translation*, John Benjamins.
- Özön, Mustafa Nihat (1930), *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul:Devlet Matbaası
- Paker, Saliha (2002) "Translation as Terceme and Nazire: Culture-bound Concepts and their Implications for a Conceptual Framework for Research on Ottoman Translation History", *Crosscultural Transgressions, Research Models in Translation Studies II Historical and Ideological Issues*, Theo Hermans (ed.), Manchester, UK and Northampton MA, 120-143.
- Paker, Saliha (2004) "Türkiye Odaklı Çeviri Tarihi Araştırmaları, Kültürel Hafıza, Unutuş ve Hatırlayış İlişkileri", *Journal of Turkish Studies*(Türklük Bilgisi Araştırmaları), Kaf Dağının Ötesine Varmak, Günay Kut Armağanı, Vol. 28/I, Harvard University, 275-284.

- Paker, Saliha (2003), "Tanzimat Döneminde Avrupa Edebiyatından Çeviriler: Çoğuldizge Kuramı Açısından Bir Değerlendirme", Mehmet Rifat. Haz. *Çeviri Seçkisi I: Çeviriyi Düşünenler*, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 26-42.
- Ragıp Rıfki (Çev.) (1932), *Cehennem*, İstanbul:Ordunun Kütüphanesi.
- Reşit, Ahmet (Çev.) (1935), *L'eneide*, İstanbul:Vakit Matbaası.
- Selanikli Hilmi (Çev.) (1900), *İlyada*, İstanbul: Şirket-i Mürettebiye Matbaası.
- Sevük, İsmail Habib (1953), "Nasıl Edebiyatçı Oldum?", *Aydabir*, 16 Ekim.
- Sevük, İsmail Habib (1922), "Her Gün Bir Düşünce" *Yeni Gün*, 2 Aralık.
- Sevük, İsmail Habib (1921), "Eski Devre Tahassür", *Açıksöz*, 22 Haziran.
- Sevük, İsmail Habib (1921), "İkilik", *Açıksöz*, 6 Temmuz.
- Sevük, İsmail Habib (1921), "Millet Hükümeti", *Açıksöz*, 9 Temmuz.
- Sevük, İsmail Habib (1921), "Şark mı Garp mı?", *Açıksöz*, 30 Ekim.
- Sevük, İsmail Habib (1928), "Mecmuanın Mevzuları: Ne gibi yazılar istiyoruz?", *Maarif Mecmuası*, 15 Mart, nr.1
- Sevük, İsmail Habib (1927), "Cenap Şahabettin Bey Üstadımıza", *Güneş*, 15 Şubat.
- Sevük, İsmail Habib (1944), "Hoca ve Mürşit", *Cumhuriyet*, 3 Mayıs.
- Sevük, İsmail Habib (1944), "İstibdatta İdadi", *Cumhuriyet*, 17 Mayıs.
- Sevük, İsmail Habib (1944), "Hürriyette İdadi", *Cumhuriyet*, 5 Haziran.
- Sevük, İsmail Habib (1944), "Kunut Duası", *Cumhuriyet*, 17 Haziran.
- Sevük, İsmail Habib (1944), "İzmir İşgal'de İken", *Cumhuriyet*, 30 Ağustos.
- Sevük, İsmail Habib (1949), "Bursa'ya Eser", *Cumhuriyet*, 16 Nisan.

- Sevük, İsmail Habib (1950), "Ocak, Ev, Konak", *Cumhuriyet*, 24 Kasım.
- Sevük, İsmail Habib (1950), "Ağaoğlu'nun Yıldönümü Vesilesiyle Şimdi Sağ Olmalıydı", *Cumhuriyet*, 19 Mayıs.
- Sevük, İsmail Habib (1952), "Büyük Kültür Hamlesi", *Cumhuriyet*, 14 Ocak.
- Seyfi , Ali Rıza (Çev.) (1934), *İskitler*, İstanbul: Resimli Ay Matbaası.
- Tahir-Gürçağlar, Şehnaz (2018), *Türkiye'de Çevirinin Politikası ve Poetikası (1923-1960)* "Çev. Tansel Demirel", İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2014), *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tanyol, Cahit (1954), "İsmail Habib", *Yeni Sabah*, 23 Ocak.
- Topuz, Hıfzı (1954), "İsmail Habib Galatasary'da", *Akşam Gazetesi*, 25 Ocak.
- Toros, Taha (1992), *Mazi Cenneti*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tufan, Aslan (1935), "En Büyük Münekkidimiz İsmail Habib Düşüncelerini Anlatıyor", *Perşembe*, 10 Ekim.
- Uşaklıgil, Halit Ziya (1941), "Mühim Bir Eser", *Son Posta*, 24-25 Şubat.
- Ülken, Hilmi Ziya (2009), *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ünaydın, Ruşen Eşref (Çev.)(1929), *Bükolikler (Çoban Şiirleri)*, İstanbul: Hamid Matbaası
- Yapar-Gönenç, Aslı (2011), "Türkiye'de Dergiciliğin Tarihsel Gelişimi" , İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi.
- Yorulmaz, Haydar Rıfat (Çev.) (1935), *Demokrit*, Vakıf Matbaası.
- Yücel, Hasan Ali (1954), "İsmail Habib" *Cumhuriyet*, 21 Ocak.
- Zorlutuna, Halide Nusret (2013), *Bir Devrin Romanı*, İstanbul: Timaş Yayınları.

EKLER¹³

EK 1: Yunan Edebiyatı'ndan Tercümelerin Tablosu

YUNAN EDEBİYATINDAN TERCÜMELER							
OMİROS (HOMER)'DEN							
#	YAZAR	MÜTERCİM	KAYNAK ESER /DİL	TERCÜME ESER	TARİH	MATBAA	SAYFA
1.	Homer	M. Naim Fraşari (Şemsettin Sami'nin kardeşi)	İlyada/ Yunanca	İlyada	1887	Karabet ve Kasbar Matbaası	43
2.	Homer	Selanikli Hilmi	İlyada/ Yunanca	İlyas	1900	Şirketi Murettibiy e Matbaası	46
3.	Homer	Ömer Seyfeddin	Lecont de L'İsle ve bu eserin Liyon edebiyat fakültesi profesörlerinden birinin hulasası /Fransızca	İlyada	23 Mayıs 1918	Yeni Mecmua 45 nolu nüsha	12 nüsha
4.	Homer	Yaşar Nabi	Odise/ Madam Dacier Klasik Fransızca Tercümesi ve Leconte de L'İsle	Odise	1932	Selamet Matbaası	93
5.	Homer'd en Jean Baptiste	Kalfaoglu Ferid Ferhad	Odise	Odise'den Ülis'in dönüşü (esatiri hikaye)	1934	Ankara Hakimiyeti Milliye Matbaası	96
6.	Homer	İlhami	Odise/İngilizce'den çocuklar için yapılmış hulasadan tercüme	Truva önünde Ülis'in başından	1933	İstanbul Resimli Ay Matbaası	72

¹³ Eklerde sunulan eser ve yazar adları İsmail Habib Sevük'ün listelerinde verildiği şekliyle yazılmıştır.

				geçenler			
SOFOKLİS (SOFOKL)'DAN							
7.	Sofoklis	Kemal Emin	Oedip Roi/ Mütercim Fransızcada kimden tercüme ettiğini söylemiyor	Kral Ödip	1932	İstanbul Marifet Matbaası	112
EZOPE (EZOP)'DAN							
8.	Ezop	Osman Rasih Efendi	Fransızca	Menakıb-ı hayvan berayi teşhiz-i ezhan (zihinleri keskinletme k için hayvan menkibeleri)	1877	İstanbul Süleyman Efendi Matbaası	104
9.	Ezop	Diyarbakirli Çelebi zade Agop Lütfi		Tercüme- Yezepos	1873	İstanbul Zartaryan Fabrikası	
IRODOTOS (HEREDOT)'DAN							
10.	Heredot	Avni Candar		Omer	1938	Ulus Matbaası	63
11	Heredot	Ali Rıza Seyfi	İngiliz müelliflerinden Henry Cary'nin eserinden	İskitler	1934	Resimli Ay Matbaası	112
KSENOFON'DAN							
12	Ksenefon	Ahmed Mithat	Keyhüsrev hakkındaki Cyropedie isimli eseri. Dacier'den tercüme edilmiş.	Hüsrevname	1886	İstanbul Tercümanı Hakikat Matbaası	274
13	Ksenefon	Haydar Rıfat		Lasedomony alılar ve Atinalılar Cumhuriyeti	1935	İstanbul Vakit Matbaası	81
14	Ksenefon	Hayrullah Örs	Forbiger'in Almanca tercümesinden	Anabasis (Obinlerin	1939	İstanbul Remzi Kütüphane	293

			nakletmiş. Paul Masqueray'ın Fransızca tercümesi ile karşılaştırmış.	Ricacı)		si	
PLUTARHOS'dan							
15	Plütark	Haydar Rıfat		İskender "Dün ve Yarın Tercüme Külliyyatı" - 33.no	1935		153
16	Plütark	Haydar Rıfat		Sezar	1936	Vakit Matbaası	133
17	Plütark	Haydar Rıfat		Demosten	1936	Vakit Matbaası	45
18	Plütark	Haydar Rıfat		Çiçeron	1936	Vakit Matbaası	95
PLATON'dan							
19	Eflatun	Semiha Cemal		Yalan, Takva, Ruhların Güzelliği, Fazilet	1933	İstanbul Devlet Matbaası	218
20	Eflatun	Semiha Cemal		Aşk veya Ziyafet	1936	İstanbul Devlet Matbaası	87
21	Eflatun	Şaziye Berin Kurt		Ziyafet, yahut Aşk	1937	İstanbul Tan Matbaası	83
22	Eflatun			Apoloji	1938	Becid Matbaası	29
23	Eflatun	Haydar Rıfat	Solovin'den tercüme		1935	Vakit Matbaası	90
24	Eflatun	Yunus Kazım Köni	Dr. Bruno Yor'dan tercüme edilmiştir. Cohn ve Dr. Curt Friedlein'den de Eflatun'a ait bir parça tercüme edildiği söyleniyor.	İde Nazariye	1937	İstanbul Şirketi Mürettibiy e Basımevi	126

25	Eflatun	Semiha Cemal, Commline ve Croisée'den naklen Alkibyat'ı tercüme ettiği gibi, Mustafa Namık'ın "Eflatun" ismiyle 1933'de yayınlanmış olan 120 sayfalık bir eseri vardır. Ayrıca Eflatun'un şaheseri olan "Cümhuriyet" Faik Ali tarafından tercüme ve "Belediye" mecmuasında kısmen yayınlanmışsa da henüz kitap olarak çıkmamıştır.					
ARISTOTELIS'den							
26	Aristo	Hilmi Ziya		Metafizik (Birinci Kitap)	1935	Vakit Matbaası	109
27	Aristo	Mustafa Namık			1931	İstanbul Kanaat Kütüphanesi	167
SOKRATIS'den							
28	Sokrat	Mehmed Emin			1931	İstanbul Kanaat Kütüphanesi	176
HERAKLITOS'dan							
29	Heraklit	Haydar Rıfat	Solovin'den tercüme	Ayasoluklu Heraklit	1935	Vakit Matbaası	39
DEMOKRITOS'dan							
30	Demokrit	Haydar Rıfat	Kimden tercüme edildiği belirtilmemiş.	Demokrit	1935	Vakit Matbaası	45
EPIKUROSDan							
31	Epikür	Haydar Rıfat		Epikür'ün ahlakiyatı	1935	Şirketi Murettibiy e Matbaası	48
EPICTETE'den							
32	Epikür	Semiha Cemal	François Thurot		1932	İstanbul Devlet Matbaası	54

EK 2: Latin Edebiyatı'ndan Tercümelerin Tablosu

LATİN EDEBİYATINDAN TERCÜMELER							
VIRGILIUS (VİRJİL)'DEN							
#	YAZAR	MÜTERCİM	KAYNAK ESER /DİL	TERCÜME ESER	TARİH	MATBAA	SAYFA
1.	Virjil	Ruşen Eşref	"Bükolikler" adındaki pastoral eserin tercümesidir.	Çoban Şiirleri	1929	İstanbul Hamid Matbaası	306
ENEID'DEN							
2	Maurice Rat (Fransızca a'ya çeviren)	Ahmet Reşit			1936	İstanbul Vakıf Matbaası	1. Cilt:348 2. Cilt: 326
HORATIUS (HORAS)'DAN							
3	Horas	Yakup Kadri	Leconte de Lisle'in Fransızca tercümesi	Horatius	1931	İstanbul Devlet Matbaası	243
OVIDIUS (OVID)'DAN							
4	Ovid	Salih Zeki Aktay		Değişişler	1935	İstanbul Vakıf Matbaası	284

EK 3: Rönesans Edebiyatı'ndan Tercümelelerin Tablosu

RÖNESANS EDEBİYATINDAN TERCÜMELER							
İTALYAN EDEBİYATI -DANTE'DEN							
#	YAZAR	MÜTERCİM	KAYNAK ESER /DİL	TERCÜME ESER	TARİH	MATBAA	SAYFA
1.	Dante	Ragıp Rıfki		Cehennem (İlahi Temaşa'dan)	1932	Ordunun Kütüphanesi	66
2.	Dante	Nüzhet Haşım Sinanoğlu		Dante ve Divina Komedia (Dante ile ilk temas)	1934	İstanbul Devlet Matbaası	106
3.	Dante	Hamdi Varoğlu	Fransızca	İlahi Komedi (Cehennem, A'raf, Cennet)	1938	İbrahim Hilmi Kitabevi	511
4.	Dante					Kanaat Kütüphanesi	
5.	Dante	Hamdi Varoğlu				Cumhuriyet Matbaası	40
PETRARKA'DAN							
6	Petrarka	Nüzhet Haşım Sinanoğlu			1932	Köy Hocası Matbaası	126
BOKAÇYO'DAN							
7.	Bokaçyo	Halikarnas Balıkcısı		İtalyan Hikayesi	1939	Tan Evi Matbaası	63
8.	Bokaçyo	Rasim Özgen		Bokaçyon'un Şaheser Dekameron	1940	Nümune Matbaası	32

				Hikayeleri			
9.	Bokaço	Nazım İçsel		Gönül-Aşk-Kadın (Bokaccio'da n hikayeler	1939	Hilmi Kitapevi	194
MAKYAVEL'DEN							
10	Makyave 1	"Dahiliye Nazırı ve Damadı Hazreti Şehriyari" Mehmed Şerif	Fransızca	Hükümdar	1919	Hukuk Matbaası	169
11	Makyave 1	Haydar Rıfat		Hükümdar	1932	"Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi" Matbaası	184
12	Makyave 1					Kanaat Kütüphanesi	
TASSO'DAN							
13	Tasso	Ohanes Aramyan Ağa			1831	Kitabın tab'ı Venedik'te.	226
MİKEL-ANJE'DEN							
14	Michel- Ange	Namık İsmail			1931	Devlet Matbaası	71
LEONAR DÖ VİNÇİ'DEN							
15	Leonar Dö Vinçi	Şemaattin (Şemsettin) Sami?	İtalyanca	Taaşuk-u Terze ve Cozeb	1874	Hadika Matbaası	16
İSPANYOL EDEBİYATI - SERVANTES'den							
16	Servante s	A.C. - A.H.		Donkişot	1912	Mürettibini Osmaniye Matbaası	431 1. cilt
17	Servante s	Sinan Reşat	Fransızca	Donkişot Hikayesi	1931	Muallim Ahmet Halit	48

						Kütüphane si	
18	Servante s			Donkişotun Maceraları	1933	Akşam Matbaası	104
19	Servante s	Hüsamettin Bozok		Donkişot	1938	Sebat Matbaası	28
20	Servante s	Bedroyans		Donkişot Hikayesi	1868		499
İNGİLİZ EDEBİYATI- ŞEKSPİR'den (İlk tercümeleler)							
21	Şekspir	Hasan Bedrettin (Paşa) -Mehmet Rıfât (Manastırlı)	Dozi'nin Fransızca tercümesinden	Otello	1876	Kırkanbar Matbaası	174
22	Şekspir	Mihran Boyacıyan	İngilizce	Sehiv Komedyası	1886	Civelekyan Matbaası	28
23	Şekspir	Mihran Boyacıyan	İngilizce	Romeo- Jülyet	1886	Civelekyan Matbaası	48
24	Şekspir	Mihran Boyacıyan	İngilizce	Bokaçyon'un Şaheser Dekameron Hikayeleri	1886	Civelekyan Matbaası	32
25	Şekspir	Mihran Boyacıyan	İngilizce	Otello	1912	Manumei Efkâr Matbaası	36
İNGİLİZ EDEBİYATI- ŞEKSPİR'den (ABDULLAH CEVDET'İN TERCÜMELERİ)							
26	Şekspir	Abdullah Cevdet		Hamlet	1908		285
27	Şekspir	Abdullah Cevdet		Julias Sezar	1908	Cihan Kütüphane si	165
28	Şekspir	Abdullah Cevdet		Makbet	1909	İctihad Matbaası (Mısır)	154
29	Şekspir	Abdullah Cevdet		Kral Lir	1912	Resimli Kitap Matbaası	190
30	Şekspir	Abdullah		Antuan ve	1921	Necmi İstikbal	224

		Cevdet		Kleopatra		Matbaası	
İNGİLİZ EDEBİYATI- ŞEKSPİR'den (MEHMED ŞÜKRÜ ERDEN'İN TERCÜMELERİ)							
31	Şekspir	Mehmed Şükrü Erden		Jül Sezar	1930	Cumhuriyet Matbaası	77
32	Şekspir	Mehmed Şükrü Erden		Venedik Taciri	1931	Cumhuriyet Matbaası	75
33	Şekspir	Mehmed Şükrü Erden		Makbet	1931	Cumhuriyet Matbaası	79
34	Şekspir	Mehmed Şükrü Erden		On ikinci gece	1932/3	Cumhuriyet Matbaası	91
35	Şekspir	Mehmed Şükrü Erden		Hırçın Kız	1935	Cumhuriyet Matbaası	97
36	Şekspir	Mehmed Şükrü Erden		Romeo-Jülyet	1938	Arkadaş Matbaası	95
MÜTEFERRİK TERCÜMELER							
37	Şekspir	Kamran Şerif		Hamlet	1927	Devlet Matbaası	71
38	Şekspir	Urfa Mebusu Doktor Refet		Otello	1931	Devlet Matbaası	355
39	Şekspir	Nureddin Sevin		Yaz Ortasında Bir Gecelik Rüya	1936	Hilmi Kitapevi	128
40	Şekspir	Semiha Bedri Göknil	Almanca	Kral Lir	1937	Türk Yurdu Basımevi	125
SON TERCÜMELER							
41	Şekspir	Kamran Günseli		Romeo ve Jülyet	1938	Çığır Kütüphanesi	112
42	Şekspir	Ertuğrul İlgin-R.G.Arkin		Romeo ve Jülyet	1938	Yeni Kütüphane	85
43	Şekspir	Nurettin Artam	Mari Lamb-Şarl Lamb	Şekspir'den Hikayeler	1938	Ulus Matbbası	448
44	Şekspir	Nurettin Sevin		Venedik Taciri	1939	Yeni Cezaevi	136

						Matbaası	
45	Şekspir	Ertuğrul İlgin		Romeo ve Jülyet	1939	İnkılap Kütüphanesi	88
46	Şekspir	İlhan Sıyami Taner		Romeo ve Jülyet	1939	Sühulet Kütüphanesi	107
47	Şekspir	Mustafa Işıksel		Fırtına	1935	Köy Hocası Matbaası	19

EK 4: Fransız Klasik Edebiyatı'ndan Tercümelerin Tablosu (17. Asır)

FRANSIZ KLASİK EDEBİYATINDAN TERCÜMELER (17. ASIR)							
CORNEILLE (Korney)'den							
#	YAZAR	MÜTERCİM	KAYNAK ESER /DİL	TERCÜME ESER	TARİH	MATBAA	SAYFA
1.	Korney	Ahmet Mithat (Muharriri)		Sid'in Hülasesı	1892	Kendi Matbaası	222
2.	Korney	Mehmed Ali Tevfik (Tercüme ve Hülasa eden)		Horas	1927	Devlet Matbaası	26
3.	Korney	Kazım Koni (Tercüme ve Hülasa eden)		Nikomed	1927	Devlet Matbaası	62
4.	Korney	İsmail Hami Danişmend (Türkçe'ye Çeviren)		Sinna	1938	İstanbul Sühulet Kütüphanesi	80
5.	Korney	İsmail Hami Danişmend (Türkçe'ye Çeviren)		Nikomed	1939	İstanbul Sühulet Kütüphanesi	88
6.	Korney	İsmail Hami Danişmend (Türkçe'ye Çeviren)		Seyyid	1938	İstanbul Sühulet Kütüphanesi	85
RASİNE (Rasin)'den							
7.	Rasin	Mehmed Nüzhet	Fransızca	Fedr	1878		
8.	Rasin	Akil Koyuncu (Mütercimi)	Fransızca	İfjeni	1921	Sudi Kütüphanesi	124
9.	Rasin	Ahmed Reşid	I. Cilt: "Andromak" ve "Britaniküs" II. Cilt: "Berenis", "Bajazet" ve "Mühürdad" III. Cilt: "Olid'de İfjeni", "Fedr",		I. Cilt: 1934 II. Cilt: 1934	Vakit Matbaası ve Kütüphanesi	I. Cilt: 259 II. Cilt: 255

			"Dava" IV. Cilt: "Sen Sir", "Ester" ve "Atali"		III. Cilt: 1934 IV. Cilt: 1935	si	III. Cilt:252 IV. Cilt:171
10	Rasin			Birbirine Aduv Karındaşlar	1869		178
MOLLIERE (Molyer)'den - İLK TERCÜMELER							
11	Molyer	Direktör Ali (Adapte eden)	Fransızca	Ayyar Hamza	1871 1940 (yeni)	Remzi Kütüphane si	120
12	Molyer	Teodor Kasab (Adapte eden)	Fransızca	İşgilli Memo	1873		48
13	Molyer	Teodor Kasab (Adapte eden)	Fransızca	Pinti Hamid	1873		112
14	Molyer	Ziya Paşa (Tercüme eden)	Fransızca	Riyanın encamı	1882		125
15	Molyer	Kasbar Tüysüzyan (Tercüme eden)		Zorla Hekim	1849		
MOLLIERE (Molyer)'den - AHMET VEFİK PAŞA KÜLLİYATI							
16	Molyer	Ahmet Vefik Paşa I.Cilt	Fransızca	Savruk			156
17	Molyer	Ahmet Vefik Paşa I.Cilt	Le Dépit Amoureux Fransızca	İnfiali Aşk			96
18	Molyer	Ahmet Vefik Paşa I.Cilt	Les Préçieuses ridicules Fransızca	Dudu Kuşları			
19	Molyer	Ahmet Vefik Paşa I.Cilt	L'école des maris Fransızca	Kocalar Mektebi			
20	Molyer	Ahmet Vefik Paşa II.Cilt	L'école des femmes Fransızca	Kadımlar Mektebi			
21	Molyer	Ahmet Vefik Paşa	Le mariage forcé Fransızca	Zoraki Nikah	1869		

		II.Cilt					
22	Molyer	Ahmet Vefik Paşa II.Cilt	Le Tartuffe Fransızca	Tartüf			155
23	Molyer	Ahmet Vefik Paşa II.Cilt	Don Juan Fransızca	Don Civani			94
24	Molyer	Ahmet Vefik Paşa III. Cilt	L'amour medecin Fransızca	Tabibi Aşk			51
25	Molyer	Ahmet Vefik Paşa III. Cilt	Le misanthrope Fransızca	Adamcıl			
26	Molyer	Ahmet Vefik Paşa III. Cilt	Le medecin malgre lui Fransızca	Zoraki Tabib			
27	Molyer	Ahmet Vefik Paşa III. Cilt	George Dandin Fransızca	Yorgaki Dandini			
28	Molyer	Ahmet Vefik Paşa IV. Cilt	L'avare Fransızca	Azarya			160
29	Molyer	Ahmet Vefik Paşa IV. Cilt	Les Fourberies de Scapin Fransızca	Dekbazlık			
30	Molyer	Ahmet Vefik Paşa IV. Cilt	Les Femmes Savantes Fransızca	Okunmuş Kadımlar			
31	Molyer	Ahmet Vefik Paşa IV. Cilt	Le malade imaginaire	Meraki			
YENİ TERCÜMELER (MOLYER)							
32	Molyer	Siraceddin (Hülasa eden)	Le bourgeois gentilhomme	Burjua Jantiyom	1927	Devlet Matbaası	15
33	Molyer	Kurşunluzade Raşid (Tercüme eden)	Le bourgeois gentilhomme	Burjua Jantiyom	1928	Ceyhan Matbaası	193
34	Molyer	Ali Süha Delilbaşı	Le bourgeois	Kibarlık	1937	Hapishane	106

		(Türkçeye çeviren)	gentilhomme	Budalası		Matbaası	
35	Molyer	İsmail Hami Danişmend (Tercüme eden)	Les précieuses ridicules	Zarafet Budalaları	1938	Sühulet Kitabevi	70
36	Molyer	Necded Rüştü (Çeviren)	L'avare	Pinti	1938	Ülkü Matbaası	1. Kitap:80 2. Kitap: 60
37	Molyer	İsmail Hami Danişmend (Türkçeye çeviren)	L'avare	Cimri	1938	Sühulet Kütüphanesi	94
38	Molyer	İsmail Hami Danişmend (Türkçeye çeviren)	Le malade imaginaire	Hastalık Hastası	1940	Semih Lütfi Kitabevi	83
LA FONTAINE'DEN							
39	La Fontaine	Şinasi	Masallarından bir tanesini çevirdi.	Tercüme-i Manzume	1859 (Taş basma) 1870 (Matbuat harfleriyle)		
40	La Fontaine	Recaizade Ekrem Bey					
41	La Fontaine	Emil Bavan (Mütercimi)		La Fontaine'in seçilmiş hikayeleri (manzum)	1932	Reklam Matbaası	60
42	La Fontaine	Vasfi Mahir		La Fontaine'den hikayeler	1934	Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi	95
43	La Fontaine	Cazibe Soydaş ve Cemal Özkaynak (Yazanlar)		Resimli La Fontaine Öyküleri	1936	Yeni Kütüphane	29

44	Maurice Farney (Müellifi)	Mahmud Cevdet (Mütercimi)		La Fontaine'in dalgınlıkları	1931	Umumi Kütüphane Reklam Matbaası	62
45				La Fontain baba		Gütemberg Matbaası	14
46	Siraceddin (Muharri)			Çocuklarıma Hikayeler	1928	Kanaat Kütüphanesi	87+64
FENELON'DAN							
47	Volter, Fenelon ve Fontenel'den bölümler	Münif Efendi		Muhaverat-ı Hikemiyye	1859	Ceridehane Matbaası	78
48		Yusuf Kamil Paşa		Tercüme-i Telemak	1859 Tercüme 1862 Baskı		
49		Yanyalı K. Şükrü		Meşahir-i kudemay-i felasifenin mücmelen tercüme-i halleri	1876	Kırkambar Matbaası	
50		Reşad		Hikaye-i Aristonoüs	1890	Kasbar Matbaası	39
DESCARTES'DEN							
51	Discours de la méthode	İbrahim Etem Mesud	Franızca	Usul Hakkında Nutuk	1928	Devlet Matbaası	119

EK 5: Fransız Klasik Edebiyatı'ndan Tercümelerin Tablosu (18. Asır)

FRANSIZ KLASİK EDEBİYATINDAN TERCÜMELER (18. ASIR)							
Montesquieu'den							
#	YAZAR	MÜTERCİM	KAYNAK ESER /DİL	TERCÜME ESER	TARİH	MATBAA	SAYFA
1.	Montesquieu	Hüseyin Nazım	Fransızca	Ruh-ül-Kavanin	1915 (1. cilt) 1923 (2. cilt)	Sancakyan Matbaası (1. Cilt) Devlet Matbaası (2. Cilt)	400
Voltaire'den							
2.	Voltaire	Münif Efendi		Muhaverat-ı Hikemiyye	1859	Ceridehane Matbaası	78
3.	Voltaire	İsim yok fakat mütercimi Direktör Ali		Hikaye-i Hikemiyye-i Mekromega	1871	Babıali karşısında 57 adedli matbaa	31
4.	Voltaire	İbn'ül Kamil		Küremizde Seyahat	1892	Kasbar Kütüphanesi	29
5	Voltaire	Süleyman Tevfik		Yıldızdan Yıldıza Seyahat	1909		
6	Voltaire	Mütercimin İsmi Yok		Mikromega	1869		
7	Voltaire	Ahmed Mithat		Volter yirmi yaşında, yahut ilk muaşakası	1885		
8	Voltaire	Asım Us		Kader	1936	Vakit Matbaası	253
9	Voltaire	A. Fehmi Baldaş		Kandid	Tarih yok 1938'de çıktı de	Kanaat Kütüphanesi	142

					Sevük		
10	Voltaire	Nahid Sırrı		XII. Şarl'ın Tarihi	1939	Hilmi Kitabevi	343
Diderot'dan							
11	Diderot	Ahmet Sahib		Rahibe	1910/12		
12	Diderot	Haydar Rıfat		Felsefe	1935	Şirketi Mürettibiy e Matbaası	65
Rousseau'dan							
13	Rousseau	Ethem Pertev Paşa		Bakayı Şahsi Makalesi (İki mektup)	1865	Memcua Fünun Dergisinde	
14	Rousseau	Ethem Pertev Paşa		Beya-yi Ruh Manzumesi	1872	Cüzdan Mecmuası	
15	Rousseau	Münif Paşa		Nuvel Eloiz eserinden 1. Mektup			
16	Rousseau	Kemalpaşazade Said Bey		Fezail-i Ahlakiye ve Kemalât-ı İlmiyye	1883	Kasbar Matbaası	86
17	Rousseau	Ali Rıza Ülgener		Emil, yahud, Terbiye	1930 1. Kitap 1933 2. Kitap 1931 3. Kitap 1936 4. Kitap	Cumhuriyet Matbaası	94
LESAGE'den							
18	Lesage	İstegan		Sergüzeşt-i Jil Belas	1882	Aramyan Matbaası	32
ABBE PREEVOST'dan							
19	Abbe Preevost	Mahmud Şevket Paşa		Manon Lesko	1879	Mektebi Sanayii Şahane Matbaası	243

20	Abbe Preevost	Nuri Şeyda		Manon Lesko	1901	Kasbar Matbaası	235
21	Abbe Preevost	Hasan Bedreddin		Manon Lesko	1923	Orhaniye Matbaası	234
22	Abbe Preevost	Fikret Adil		Manon Lesko	1938	İnkılab Kitabevi	132
23	Abbe Preevost	Siraceddin		Manon Lesko	1938	Hilmi Kütüphanesi	269
24	Abbe Preevost	Murad Uraz		Manon Lesko	1940	Semih Lütfü Kütüphanesi	
MARIVAUX'dan							
25	Marivoux	İsmail Hami Danişmend		Aşk ve Baht Oyunu	1938	Sühulet Kitabevi	103
BEAUMARCHAIS'den							
26	Beaumarchais	İsmail Hami Danişmend		Sevil Berberi	1938	Sühulet Kütüphanesi	124
BERNARDIN DE SAINT-PIERRE'den							
27	Bernardin de Saint-Pierre	Emin Sıddık		Pol ve Virjini	1870		162
28	Bernardin de Saint-Pierre	Osman Senayi		Pol ve Virjini	1895	Ebuzziye Tevfik'in "roman kütüphanesi" külliyyatından	
29	Bernardin de Saint-Pierre	Ahmed Hidayet		Pol ve Virjini	1930	Kanaat Kütüphanesi	111
30	Bernardin de Saint-	A. Kami		Pol ve Virjini	1937	Hilmi Kitabevi	212

	Pierre						
31	Bernardin de Saint-Pierre	Kemal Demiray		Pol ve Virjini	1939	Akın Matbaası	45
32	Bernardin de Saint-Pierre	Ali KamiAkyüz	Chaumiére Indienne/Fransızca	Hindli Kulübesi	1939	İbrahim Hilmi Kütüphanesi	69
CHATEAUBRIAND'dan							
33	Chateaubriand	Recaizade Ekrem		Atala, yahud, Amerika Vahşileri	1875		108
34	Chateaubriand	A. Tahir	Les Aventures du Dernier Abencérage/ Fransızca	İbnî Serac-i Ahir	1880	Mihran Matbaası	54
35	Chateaubriand	R. Rıfkı		Atala-Rene: Ve Sonuncu İbni Sarac'ın Maceraları	1937	Hilmi Kitabevi	220
36	Chateaubriand	Kirkor Çilingiryan		Son Aben Serac'ın Sergüzeşti	1860		74
37	Chateaubriand	Recaizade Ekrem		Atala, yahud, Amerika Vahşileri	1875		108

EK 6: Fransız Klasik Edebiyatı'ndan Tercümelerin Tablosu (19. Asır)

FRANSIZ KLASİK EDEBİYATINDAN TERCÜMELER (18. ASIR)							
FRANÇOIS COPPEE'den							
#	YAZAR	MÜTERCİM	KAYNAK ESER /DİL	TERCÜME ESER	TARİH	MATBAA	SAYFA
1	François Coppee	Mahmud Sadık	Fransızca	Hanriyat	1891	Kasbar Matbaası	78
2	François Coppee	Ahmed İhsan	Fransızca	Gençlik			
3	François Coppee	Ahmed İhsan	Fransızca	Mücrim			
4	François Coppee	Uşşakizade Halid Ziya	Fransızca	İki Küçük Hikaye	1894-1896	Ahmed İhsan Matbaası	
5	François Coppee	Mustafa Şekib	Fransızca	Geçici	1910	Sırp Vardar Matbaası	31
6	François Coppee	Kemal Emin	Fransızca	Demirciler Grevi	1932	Sinan Matbaası	16
FLAUBERT'den							
7	Flaubert	İsmail Hakkı Alişan	Fransızca	Salambo	1935	Vakit Matbaası	434
8	Flaubert	Ferid Namık Hansoy	Fransızca	Saf Bir Kalb	1938	İnkılab Kütüphanesi	96
9	Flaubert	Ali Kami Akyüz	Fransızca	Madam Bovari	1939	Hilmi Kitabevi	432
GONCOURT Biraderler'den							
10	Goncourt Biraderleri	Fikret Paşazade Mehmed Münici	Fransızca	Rene Mopren	1896	Matbaa-i Ebüzziya	171
EMİLE ZOLA'dan							

11	Emile Zola	Muallim Naci	Fransızca	Tezeraken	1891	Alem Matbaası	96
12	Emile Zola	Rüşdü	Fransızca	Canlı Cenaze	1891	Kasbar Matbaası	45
13	Emile Zola	Uşşakizade Halid Ziya	Fransızca	İki Hikaye	1894-1896	Ahmed İhsan Matbaası	4 cilt
14	Emile Zola	Sahib	Fransızca	Nana	1911	Şemis Matbaası	388
15	Emile Zola	Sadri	Fransızca	Tuğyan	1919	Cemiyet Kütüphanesi	72
16	Emile Zola	İsmail Müştak	Fransızca	Assomuar	1923	"Ölmez Eserler Külliyyatı"ndan. "Tanin" in ilavesi.	406
17	Emile Zola	Aktör Burhaneddin	Fransızca	Maktel	1914	Cemiyet Kütüphanesi	246
18	Emile Zola	Reşad Nuri	Fransızca	Hakikat	1929	Devlet Matbaası	311
19	Emile Zola	Ferid Namık Hansoy	Fransızca	Bir Aşk Gecesi		İnkılab Kitabevi	145
ALPHONSE DAUDET'den							
20	Alphonse Daudet	Halid Ziya Uşaklıgil	Fransızca	Yalancı	1894	Matbaa-i Ebüzziya	
21	Alphonse Daudet	Ahmed İhsan	Fransızca	Genç Fromon ve Büyük Risler	1897	Alem Matbaası	220
22	Alphonse Daudet	Mebrure Hurşid	Fransızca	Niçin Beni Aldattın?	1928	Sühulet Kütüphanesi	341
23	Alphonse Daudet	Haydar Rıfat	Fransızca	Safo	1934	Vakit Matbaası	258
24	Alphonse	Muazzez Tahsin	Fransızca	Safo	1938	Vakit	184

	Daudet	Berkand				Matbaası	
25	Alphonse Daudet	Halil Nihad	Fransızca	Taraskonlu Tartaren	1920	Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaası	138
26	Alphonse Daudet	Halil Nihad Boztepe	Fransızca	Taraskonlu Tartaren	1938	Remzi Kütüphanesi	106
27	Alphonse Daudet	Mustafa (Gümüşhane Orta Mektep Müdürü)	Fransızca	Bir Çocuğun Hayatı	1932	Kanaat Kütüphanesi	341
28	Alphonse Daudet	M. Kemal	Fransızca	Casus Çocuk		Umumi Kütüphane	63
29	Alphonse Daudet	Ali Süha Delilbaşı	L'arlesienne/ Fransızca	Şehirli Kız	1937	Hapishane Matbaası	82
OCTAVE FEUILLET'den							
30	Octave Feuillet	Ahmed Mithat	Fransızca	Bir Fakir Delikanlının Hikayesi	1889	Tercüman-ı Hakikat 'te tefrika edildikten sonra kendi matbaasında	176
31	Octave Feuillet	Ahmet Ata	Fransızca	Dul Kadın	1885	(Tercüman-ı Hakikat'te tefrika edildikten sonra) Tercüman-ı Hakikat Matbaası	70
32	Octave Feuillet	Ahmed Mithat	Fransızca	Sanatkar Namusu	1892	Tercüman-ı Hakikat 'te tefrika	
33	Octave Feuillet	Mahmud Sadık	Fransızca	Müteveffiye	1891	Kasbar Matbaası	186
34	Octave Feuillet	Ahmed İhsan	Fransızca	Bir Kadının Ruznamesi	1892	Ahmed İhsan	

						Matbaası	
35	Octave Feuillet	İsmail Hakkı Alişanzade	Fransızca	Talisiz	1894	Mihran Matbaası	
36	Octave Feuillet	İsmail Hakkı Alişanzade	Fransızca	Mösyö dö Kamur	1902		236
37	Octave Feuillet	İsmail Hakkı Alişanzade	Fransızca	Küçük Kontes			
38	Octave Feuillet	Faik Berçmen	Fransızca	Fakir Bir Gencin Romanı	1940	Semih Lütüphanesi	
MAUPASSANT'dan							
39	Maupassant	Ziyad Zeynel	Fransızca	Zeytinlik	1892	Kasbar Matbaası	36
40	Maupassant	Tevfik Amir	Fransızca	Ziyet	1893	Alem Matbaası	32
41	Maupassant	İsmi Yok	Fransızca	Ev Sahibesi	1901	İstanbul Kütüphanesi Sahibi Yorgaki	21
42	Maupassant	Halid Ziya Uşaklıgil	Fransızca	İki Hikaye	1894-1896		
43	Maupassant	Ahmet Rasim ve Nureddin Ferruh	Fransızca	Neşide-i Ruh	1902	Tahir Bey Matbaası	59
44	Maupassant	Müfit Ratib	Fransızca	Güzel Dost	1910	Muhtar Halid Kütüphanesi	501
45	Maupassant	E.K.R.	Fransızca	Bir Hayat	1910	Osmanlı Matbaası	200
46	Maupassant	Muhiddin Birgen	Fransızca	Ölüm Kadar Metin	1910		
47	Maupassant	Muhiddin Birgen	Fransızca	Ölüm Kadar Acı	1937	Remzi Kütüphanesi	292
48	Maupassant	M. Enis	Fransızca	Cilve-i	1910		100

	ant			Hayat			
49	Maupassant	M. Kemal	Fransızca	Dilenci	1931	Umumi Kütüphane	61
50	Maupassant	Hayri Rüşdü Akyürek	Fransızca	Piyer ve Jan	1935	Resimliay Matbaası	175
51	Maupassant	Cevad Şakir	Fransızca	Kazazede	1939	Tanevi Matbaası	95
52	Maupassant	Mustafa Nihad Özön	Fransızca	Küçük Rok	1939	Remzi Kitabevi	193
PAUL BOURGET'den							
53	Paul Bourget	Ahmed İhsan	Moris Olivie/Fransızca	Sevda-yi Hakiki		Servet'i Fünun'da Tefrika	194
54	Paul Bourget	Ahmed İhsan	Fransızca	Mavi Düşes	1899	Ahmed İhsan Matbaası	
55	Paul Bourget	İbrahim Hikmet	Fransızca	Bir Kadının Yalanları	1901	İkdam Matbaası	738
56	Paul Bourget	Haydar Rıfat	Fransızca	Mevud Toprak	1933	Tefeyyüz Kütüphanesi	374
57	Paul Bourget	Ferid Namık Hansoy	Fransızca	Hayatın İntikamı	1939	İnkılab Kitabevi	155
MARCEL PREVOT'dan							
58	Marcel Prevot	Ali Kemal (Meşhur gazeteci)	Fransızca	Jülyet'in İzdivacı	1899	Tahir Bey Matbaası	
59	Marcel Prevot	Ali Kemal	Fransızca	Kadın Mektupları			
60	Marcel Prevot	Haydar Rıfat	Fransızca	Kadın Aşkı	1938	İnkılab Kütüphanesi	191
61	Marcel Prevot	Ferid Namık Hansoy	Fransızca	Kadın Mektupları	1938	İnkılab Kütüphanesi	149
62	Marcel Prevot	Suad Derviş	Fransızca	Metresi ve Ben	1938	Sühulet Kitabevi	167

63	Marcel Prevot	Suad Derviş	Fransızca	Bir Kadının Sonbaharı	1938	Sühulet Kitabevi	282
ANATOLE FRANCE'dan							
64	Anatole France	Behic Enver	Fransızca	Silvestr Bonarın Cinayeti	1930	Mustafa Fevzi Matbaası	332
65	Anatole France	Nahid Sırrı	Le Crime/Fransızca	Sylvestre Bonnard'ın Cürmü	1939	Hilmi Kitabevi	242
66	Anatole France	Nasuhi Baydar	Fransızca	Tais	1937	Remzi Kütüphanesi	171
67	Anatole France	Nazan Danişmend	Fransızca	Tais	1938	Sühulet Kütüphanesi	178
68	Anatole France	Servet Yesarioğlu	Fransızca	Beyaz Taş Üzerinde	1936	Kanaat Kütüphanesi	176
69	Anatole France	Nasuhi Baydar	Fransızca	Kırmızı Zambak	1936	Ulus Matbaası	372
70	Anatole France	Servet Yesarioğlu	Fransızca	Epikür'ün Bahçesi	1937	Sebat Matbaası	135
71	Anatole France	Hüseyin Cahid Yalçın	Fransızca	Allahlar Susamışlardı	1937	Remzi Kütüphanesi	242
72	Anatole France	Nazan Danişmend	Fransızca	Mavisakalın Yedi Karısı	1938	Sühulet Kütüphanesi	126
73	Anatole France	Nasuhi Baydar	Fransızca	Komik Hikaye	1939	Remzi Kitabevi	164
74	Anatole France	Nazan Danişmend	Fransızca	Meleklerin İsyanı	1940	Semih Lütfi Kütüphanesi	128
PIERRE LOTI'den							
75	Pierre Loti	Hüseyin Cahid Yalçın	Fransızca	İzlanda Balıkçısı	1937	Remzi Kitabevi	192

76	Pierre Loti	Handan Lütüfi	Aziade/Fransızca	Azade	1923	İkbal Kütüphanesi	230
77	Pierre Loti	R.C.H.	Fransızca	Can Çekişen Türkiye	1913	Matbaa-i Hayriye	112
78	Pierre Loti	Reşad ve Siraceddin	Fransızca	Muhtazır Türk İli	1915	İfham Kütüphanesi ve Matbaası	83
79	Pierre Loti	İsmail Hakkı Alişan	Fransızca	İsfahan'a Doğru (Seyahat Hatıraları)	1934	Vakit Matbaası	292
80	Pierre Loti	Halid Fahri Ozansoy	Fransızca	Bir Sipahinin Romanı	1939	Remzi Kitabevi	199
ANDRE THEURIET'den							
81	Andre Theuriet	Ahmed İhsan	Fransızca	Hüsn-ü An	1896	Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaası	205
82	Andre Theuriet	Hakkı Süha	Fransızca	İlkbahar Seneleri	1927	Devlet Matbaası	56
DUMA FILS'den							
83	Duma Fils	Teodor Kasab	Fransızca	Para Meselesi	1874	Hayal Matbaası	184
84	Duma Fils	Ahmed Mithat	Fransızca	Bir Kadının Hikayesi	1882	Kırkambar Matbaası	400
85	Duma Fils	Ahmed Mithat	Fransızca	Antonin	1882	Terüman-ı Hakikatte tefrika edildikten sonra kendi matbaası	212
86	Duma Fils	Mehmed Tahir	Fransızca	İncili Hanım	1882	Matbaa-i Esad İzzet	340
87	Duma Fils	H. Edib	Fransızca	Bir Mektup Paketi	1884	Feraizcizade	76

						Matbaası	
88	Duma Fils	Halil Edib	Fransızca	Sezarın	1886	Civelekyan Matbaası	138
89	Duma Fils	Ahmed İhsan	Fransızca	Hermin	1892	Ahmed İhsan Kendi Matbaası	86
90	Duma Fils	Sezayizade Ahmed Hikmet	Fransızca	Bir Riyazinin Muşakası	1892	Ahter Matbaası	29
91	Duma Fils	Ahmed Mithat	Fransızca	Ladam Okamelya	1881		
92	Duma Fils	M. Vasıf	Fransızca	Ladam Okamelya	1911		
93	Duma Fils	Mahmud Şevket Paşa	Fransızca	Ladam Okamelya	1924		
94	Duma Fils	Mustafa Nihad Özön	Fransızca	Ladam Okamelya	1937	Remzi Kütüphanesi	236
95	Duma Fils	Midhat Cemal	Fransızca	Ladam Okamelya	1937	Sühulet Kütüphanesi	278
MAURICE MAETERLINCK'den							
96	Maurice Maeterlinck	Yaşar Nabi, Bedreddin	Fransızca	Monna Vanna	1931	Selamet Matbaası	67
97	Maurice Maeterlinck	Mehmed Naci Ecer	Fransızca	Karıncaların Hayatı	1936	Vakit Matbaası ve Kütüphanesi	157
98	Maurice Maeterlinck	Mehmed Şükrü Erden	Fransızca	Mavi Kuş	1937	Remzi Kütüphanesi	152
99	Maurice Maeterlinck	Hilmi Malik Evrensöl	Fransızca	Arı	1938	Çankaya Matbaası	112
100	Maurice Maeterli	Sabahaddin	Fransızca	Evin İçi	1940	Devlet Konservat	18

	nick	Eyüboğlu				uvarı Neşriyatı	
PIERRE BENOIT'dan							
101	Pierre Benoit	Ahmed Kamil (Müstear)	Fransızca	Unutulan Adam	1923	Evkaf Matbaası	80
102	Pierre Benoit	Süleyman Nazif	La Chateline du Lilan/Fransızca	Lübnan Kasrının Sahibesi	1926	Devlet Matbaası	512
103	Pierre Benoit	Halid Fahri Ozansoy	Fransızca	Devler Kaldırımı	1935	Akşam Kütüphanesi	330
104	Pierre Benoit	Nahid Sırrı	Fransızca	Geceyarısı Güneşi	1939	Remzi Kitabevi	208
GEORGE DUHAMEL'den							
105	George Duhamel	Kemal Yetkin-Sabahaddin Rahmi	Fransızca	Geceyarısı İtirafı	1937	Remzi Kitabevi	122
106	George Duhamel	Halid Fahri Ozansoy	Civilisation/Fransızca	Yaralılar	1940	Remzi Kitabevi	180
CLAUDE FARRERE'den							
107	Claude Farrere	Peyami Safa	L'homme qui assassina/Fransızca	Meçhul Katil	1926	Resimli Maarif Gazetesi İdaresi	72
108	Claude Farrere	Nazım	Fransızca	İki Kanlı Macera	1934	Hilmi Kitabevi	80
ANDRE GIDE'den							
109	Andre Gide	Bürhan Toprak	Fransızca	Dar Kapı	1931	Cumhuriyet Matbaası	221
110	Andre Gide	Avni İnel	Les Nourritures Terrestres/Fransızca	Dünya Nimetleri	1936	Ahmed İhsan Matbaası	169
111	Andre Gide	Şerif Hulusi	Immoralist/Fransızca	Immoralist	1937	Remzi Kitabevi	160
112	Andre Gide	Avni İnel	Fransızca	Senfoni Pastoral	1937	Hilmi Kütüphanesi	90

113	Andre Gide	Süzan	Fransızca	Yarı Kalan İtiraf	1940	Semih Lütüphanesi	
PANAİT İSTRATI'den							
114	Panaıt Istrati	Yaşar Nabi	Fransızca	Kıra Kiralina	1939	Remzi Kütüphanesi	146
PIERRE LOUYS'den							
115	Pierre Louys	Hasan Bedrettin Bey	Fransızca	Kadın ve Kukla	1922	Akşam Teşebbüs Matbaası	152
116	Pierre Louys	Ulunay	Fransızca	Kadın ve Oyuncağı	1940		
117	Pierre Louys	Nasuhi Baydar	Fransızca	Afrodit:Eski Adetler	1939	Semih Lütüphanesi	204
118	Pierre Louys	Avni İnsel	Fransızca	Afrodit:Eski Örf ve Adetler	1939	Hilmi Kitabevi	280
119	Pierre Louys	Daniş Remzi Korok	Fransızca	Afrodit: Eski Ahlak ve Adetler	1940		151
FRANÇOIS MAURIC'dan							
120	François Mauriac	Peyami Safa	Le Noeude des Viperes/Fransızca	Engerek Düğümü	1934	Vakit Matbaası	214
121	François Mauriac	Bürhan Toprak	Fransızca	Roman	1937		
ANDRE MAUROIS'den							
122	Andre Maurois	Haydar Rıfat	Fransızca	İklimler	1932	Cumhuriyet Matbaası	336
123	Andre Maurois	İsmail Hakkı Alişan	Fransızca	Aile Çemberi	1934	Vakit Matbaası	356
124	Andre Maurois	İsmail Hakkı Alişan	Fransızca	Disraelinin Hayatı		Vakit Matbaası	378
125	Andre Maurois	Sabri Esad	Fransızca	Cebhe Sohbetleri	1937	Remzi Kitabevi	143

126	Andre Maurois	M.T.	Fransızca	1939 Harbinin Menşe'leri	1940	Ahmed Halid Kütüphanesi	48
OCTAV MIRABEAU'dan							
127	Octav Mirabeau	Reşad Nuri	Fransızca	İş Adamı	1932	İkbal Kütüphanesi	104
HENRY DE MONTHERLANT'dan							
128	Henry de Montherlant	Tarık Arten	Les Celibataires/ Fransızca	Bekarlar	1939	Remzi Kütüphanesi	256
PAUL MORAND'dan							
129	Paul Morand	Nasuhi Esad Baydar	Fransızca	Cihan Şampiyonlar 1	1934	Ulus Matbaası	162
130	Paul Morand	Nasuhi Esad Baydar	Fransızca	Levis ve İren	1935	Ulus Matbaası	143
131	Marcel Proust	Haydar Rıfat	Fransızca	Vikonton Ölümü	1936	Vakit Matbaası	57
132	Marcel Proust	Haydar Rıfat	Fransızca	İki Tablo	1938	Ali Dinek Matbaası	57
HENRI DE REGNIER'den							
133	Henri de Regnier	Ferid Namık Hansoy	Fransızca	Kaybolan Saadetler	1940	İnkılab Kitabevi	
JULES RENAR'dan							
134	Jules Renar	Halid Fahri Ozansoy	Fransızca	Poil de Carotte	1937	Remzi Kütüphanesi	163
135	Jules Renar	Sabahaddin Eyüboğlu	Fransızca	Ayrılmak Zevki	1940	Maarif Matbaası	30
JEAN RICHEPIN'den							
136	Jean Richepin	Ahmed Rasim	Fransızca	Ohlan Karısı	1902	Hilmi Kütüphanesi	48
JULES ROMAIN'den							

137	Jules Romain	Avni	Fransızca	Donogoo	1931	Muallim Ahmed Halid Kütüphanesi	124
138	Jules Romain	Ali Süha	Fransızca	Knock	1934	Ulus Matbaası	75
ALBER SAMAIN'den							
139	Alber Samain	Mahmud Cevdet	Fransızca	Divin	1931	Umumi Kütüphane	65
140	Alber Samain	Mahmud Cevdet	Fransızca	Hiyalis	1932	Umumi Kütüphane	61
BERGSON'dan							
141	Bergson	Mehmet Emin Erişirgil	Fransızca	Ahlak ve Dinin İki Kaynağı	1933	Kanaat Kütüphanesi	126
142	Bergson	Mustafa Şekib	Fransızca	Yaratıcı Tekamül ve Hayatın Tekamülü		Devlet Matbaası	210
143	Bergson	Halil Nimetullah	Fransızca	Şuurun Bilavasıtta Mu'taları	1928	Devlet Matbaası	248
EMİL BOUTROUX'dan							
144	Emil Boutroux	Hüseyin Cahid Yalçın	Fransızca	İlim ve Din	1927	Akşam Matbaası	512
DERMENGHEM'den							
145	Dermenghem	Reşad Nuri Güntekin	Fransızca	Muhammed'in Hayatı	1930	Devlet Matbaası	463
DURKHEIM'dan							
146	Durkheim	Hüseyin Cahid Yalçın	Fransızca	Din Hayatının İptidai Şekilleri	1923 I. Cilt 1924 II. Cilt	Tanin Matbaası	456
147	Durkheim	Hüseyin Cahid Yalçın	Fransızca	Ahlak Terbiyesi	1928	Devlet Matbaası	270
GUSTAVE LE BON'dan							

148	Gustave Le Bon	Abdullah Cevdet	Les Lois Psychologiques de l'Evolution de Peuple/Fransızca	Ruh-ul-akvam	1907	İçtihad Matbaası	308
149	Gustave Le Bon	Abdullah Cevdet	Les Aphorismes du Temps Présent/Fransızca	Asrımızın Nusus-u Felsefıyesi	1913	İçtihad Matbaası	182
150	Gustave Le Bon	Abdullah Cevdet	Psychologique/ Fransızca	Avrupa Harbinden Alınan Psolociyai Dersler	1918	Kanaat Kütüphanesi	108
151	Gustave Le Bon	Abdullah Cevdet	Fransızca	Dün ve Yarın	1924	Necm-i İstikbal Matbaası	262
152	Gustave Le Bon	Abdullah Cevdet	Psychologie des Foules/Fransızca	İlm-i Ruh-u İçtimai	1924	İkbal Kütüphanesi	287
153	Gustave Le Bon	Abdullah Cevdet	Les incertitudes des l'heur présent/Fransızca	Ameli Ruhiyat	1931	Orhaniye Matbaası	248
154	Gustave Le Bon	Haydar Rıfat	Fransızca	Bir Tarif Felsefesinin İlmî Esasları	1932	Tefeyyüz Kütüphanesi	299
LANSON'dan							
155	Lanson	Yusuf Şerif	Fransızca	Tarih-i Edebiyatta Usul	1926	Devlet Matbaası	39
POL VIDAL LABLAŞ'dan							
156	Pol Vidal Lablaş	Ziya Emiroğlu	Fransızca	Marko Polo'nun Seyahati	1932	Cumhuriyet Matbaası	84
FELIX THOMA'dan							
157	Felix Thoma	Hüseyin Cahid Yalçın	Fransızca	Oğullarımız	1931	Ahmed Halid Kütüphanesi	235
158	Felix Thoma	Hüseyin Cahid Yalçın	Fransızca	Kızlarımız	1931	Ahmed Halid Kütüphanesi	285

EK 7: Avrupa Romantik Edebiyatı'ndan Tercümelerin Tablosu

AVRUPA ROMANTİK EDEBİYATINDAN TERCÜMELER							
LAMARTINE'den							
#	YAZAR	MÜTERCİM	KAYNAK ESER /DİL	TERCÜME ESER	TARİH	MATBAA	SAYFA
1.	Lamartine	Yusuf Neyyir	Fransızca	Graziella	1878	Kırkanbar Matbaası	376
2	Lamartine	Halide Edib	Fransızca	Jeneviev	1890	İstanbul Matbaa-i Ebüzziya	235
3	Lamartine	İsmail Hakkı	Fransızca	Rafael	1894	Kitapçı Arangel	161
4	Lamartine	M.S - E.L	Fransızca	Rafael	1898	Alem Matbaası	366
5	Lamartine	Nuri Şeyda	Fransızca	Rafael	1899	İkdam Matbaası	551
6	Lamartine	Halid Fahri Ozansoy	Fransızca	Rafael	1935	Kanaat Kütüphanesi	235
7	Lamartine	Halid Fahri Ozansoy	Fransızca	Graziella	1934	Kanaat Kütüphanesi	154
8	Lamartine	Nebahat Peyami Safa	Fransızca	Graziella	1939	Semih Lütfi Kütüphanesi	127
9	Lamartine	İsmi yok	Fransızca	Graziella	1871		157
VICTOR HUGO'dan							
10	Victor Hugo	E.B.	Fransızca	Ancelo Mari Piyeri, yahut Venedik Barbarı	1874	Hayal Matbaası	43

11	Victor Hugo	Teodor Kasap	Fransızca	Lükrcaya Borciya	1875		185
12	Victor Hugo	Azize	Fransızca	Notridam dö Pari	1875	Basiret Matbaası	66
13	Victor Hugo	Kemal Emin	Fransızca	Lükrezya Borjiya	1913	Şark Kütüphanesi	152
14	Victor Hugo	Şemseddin Sami	Fransızca	Sefiller	1879	Mihran Matbaası	902
15	Victor Hugo	Avanzade Mehmet Süleyman	Fransızca	Sefiller	1911	Matbaa-i Jirayer-Keteon	1528
16	Victor Hugo	Cami	Fransızca	Sefiller		Muhit Mecmuası Neşriyatı	455
17	Victor Hugo	Ali Nihad	Fransızca	Bir Mahkumun Son Günü	1887	Mihran Matbaası	191
18	Victor Hugo	Selanikli Tefvik	Fransızca	Claud Gueux	1887	Matbaai Ebüzziya	72
19	Victor Hugo	Salahi	Fransızca	Volter'in vefatından yüz sene sonra Viktor Hügo'nun bir mektubu	1891	Alem Matbaası	42
20	Victor Hugo	Süleyman Tefvik	Fransızca	93 İhtilali	1912	Şems Matbaası	312
MUSSET'den							
21	Musset	Hüseyin Rahmi	Fransızca	Fredrik ile Berneret	1894	İbrahim Hilmi Kütüphanesi	
22	Musset	İsmail Hami Danişmend	Fransızca	Büyük Söylememeli	1938	Sühulet Kitabevi	80
DUMA PERE'den							
23	Duma	Teodor Kasap	Fransızca	Monte	1871	Ahmed	4 cilt

	Pere			Kristo		Mithat Matbaası	Her cilt 260-290 sayfa
24	Duma Pere	Manyas	Fransızca	Polin	1871	Ahmed Mithat Matbaası	81
25	Duma Pere	Hasan Bedreddin-Mehmet Rıfat	Fransızca	Antoni yahut İkmal-i Namus	1875	Kırkanbar Matbaası	65
26	Duma Pere	Hasan Bedreddin-Mehmet Rıfat	La Conscience/Fransızca	Vicdan	1876		
27	Duma Pere	Ahmed Ata	Fransızca	Binbir Hayal	1880	Mehmed Esad Matbaası	154
28	Duma Pere	A.A.	La Guerre des Femmes/Fransızca	Kadınlar Muharebesi	1880	Mehmed Esad Matbaası	4 ciltlik 1. cildi 504
29	Duma Pere	Ahmed Nuri	Fransızca	Fransuva Pikot	1886	Mahmud Bey Matbaası	31
30	Duma Pere	Ali Nihad	Fransızca	Amuri	1887	Mahmud Bey Matbaası	224
31	Duma Pere	Mehmed İhsan	Fransızca	Meçhul Bir Gemi	1892	Ebüzziya Matbaası	164
32	Duma Pere	Hüseyin Şükrü	Fransızca	Kraliçe Margo	1912	Kanaat Kütüphanesi	1. cilt 303 4 cilt toplam 1325
33	Duma Pere	K. Nezh	Fransızca	Kraliçe'nin İdamı	1915	Cemiyet Kütüphanesi	360
34	Duma Pere	Ahmed Ekrem	İngilizce	Monte Kristo	1934	Ankara Matbaası	80
35	Duma Pere	M. Vasıf	Fransızca	Üç Silahşorlar	1934	Tefeyyüz Kütüphanesi	878

36	Duma Pere	Ömer Rıza Doğrul	Fransızca	Borjyaların Cinayeti	1939	Tanevi Matbaası	63
BENJAMIN CONSTANT'dan							
37	Benjami n Constant	A. Kami Akyüz	Fransızca	Adolf	1935	Ebüzziya Matbaası	133
BALZAC'tan							
38	Balzac	Haydar Rıfat	Fransızca	Gorio Baba	1934	Vakit Matbaası	370
39	Balzac	Reşad Nuri	Fransızca	Sezar Biroto, Öjeni Grande, Baba Gorio	1927	Devlet Matbaası	41
40	Balzac	Nasuhi Baydar	Fransızca	Öjeni Grande	1938	Ulus Matbaası	296
41	Balzac	Yaşar Nabi	Fransızca	Kolonel Şaber	1938	Kanaat Kütüphanesi	120
42	Balzac	Nurullah Ataç	Fransızca	İki Yeni Gelinin Hatıraları	1940	Semih Lütfi Kütüphanesi	
Prosper Merimee'tan							
43	Prosper Merimee	Avni İnel	Fransızca	Karmen	1936	Hilmi Kitabevi	119
44	Prosper Merimee	Haydar Rıfat	Fransızca	Etrüsk Vazosu	1936		60
45	Prosper Merimee	Haydar Rıfat	Fransızca	Mateo Falkon	1936	Vakit Matbaası	57
46	Prosper Merimee	Haydar Rıfat	Fransızca	İki Tablo	1938	Ali Dinel Matbaası	37
47	Prosper Merimee	Siraceddin Hasırcıoğlu	Fransızca	Kolomba	1939	Hilmi Kütüphanesi	207
BAUDELAIRE'den							
48	Baudelai re	Alişanzade İsmail Hakkı	Les Fleurs du Mal/Fransızca	Elem Çiçekleri	1927	Orhaniye Matbaası	400

JULES VERNE 'den (Fenni Roman)							
49	Jules Verne	Ahmed İhsan	Fransızca	Seksen Günde Devr-i Alem	1890	Cemal Efendi Matbaası	184
50	Jules Verne	Ahmed İhsan	Fransızca	Gizli Ada	1890	Cemal Efendi Matbaası	496
51	Jules Verne	Ahmed İhsan	Fransızca	Kaptan Gran'ın Çocukları	1891	Asadoryan Matbaası	638
52	Jules Verne	Ahmed İhsan	Fransızca	Deniz Altında Yirmi Bin Fersah Seyahat	1891	Şirket-i Mürettibiye Matbaası	397
53	Jules Verne	Ahmed İhsan	Fransızca	Mihver-i Arz	1892	Alem Matbaası	128
54	Jules Verne	Ahmed İhsan	Fransızca	Çinde Seyahat	1892	Alem Matbaası	230
55	Jules Verne	Ahmed İhsan	Fransızca	İki Sene Mekteb Tatili	1892	Alem Matbaası	472
56	Jules Verne	Ahmed İhsan ve Muzaffer	Fransızca	Kaptan Hatras'ın Sergüzeşt ve Seyahati	1892	Alem Matbaası	600
57	Jules Verne	Ahmed İhsan	Fransızca	Yeraltında Seyahat	1892	Alem Matbaası	179
58	Jules Verne	Ahmed İhsan	Fransızca	Cevv-i Havada Seyahat	1892	Alem Matbaası	228
59	Jules Verne	Ahmed İhsan	Fransızca	Hırsız Kadın	1892	Alem Matbaası	60
60	Jules Verne	Ahmed İhsan	Fransızca	Araba ile Devr-i Alem	1893		232
61	Jules Verne	Ahmed İhsan	Fransızca	Beş Hafta Balonla Seyahat	1895		

62	Jules Verne	Ahmed İhsan	Fransızca	Balonda Bir Facia	1895		
63	Jules Verne	Ahmed İhsan	Fransızca	Şansellör	1903		173
64	Jules Verne	Ohanes Gokasyan	Fransızca	Kaptan Hatras'ın Sergüzeşti	1877	Bursa Matbaası	
65	Jules Verne	Mehmed Emin	Fransızca	Merkez-i Arza Seyahat	1886	Matbaa-i Osmaniyye	416
66	Jules Verne	Mehmed Emin	Fransızca	Beş Hafta Balonla Seyahat	1889	Matbaa-i Osmaniyye	351
67	Jules Verne	Selanikli Tevfik	Fransızca	Üç Rus ve Üç İngiliz'in Cenubi Afrika'da Seyahati	1891	Mahmud Bey Matbaası	229
68	Jules Verne	Selanikli Tevfik	Fransızca	Elmas Para	1892	Mahmud Bey Matbaası	230
69	Jules Verne	Ali Salahaddin	Ville Flottante/Fransızca	Şehr-i Seyyar	1892	İstegan Matbaası	139
70	Jules Verne	Mazhar	Fransızca	Arzdan Kamere Seyahat	1893	Mekteb-i Sanayi Matbaası	222
71	Jules Verne	Mustafa Refik	Fransızca	Hayal İçinde Hakikat	1893	"Tecüman-ı Hakikat" Matbaası	112
72	Jules Verne	Ahmed Rasim	Fransızca	Kaptan Jipson	1904	Mihran Matbaası	323
73	Jules Verne	Mustafa Refik	Fransızca	Deniz Feneri	1907	"Tecüman-ı Hakikat" Matbaası	288
74	Jules Verne	Panosyan	Fransızca	Kaptan Çetras'ın Sergüzeşti	1885		
75	Jules Verne	Arabacıyan	Fransızca	Gizli Ada	1893		

76	Jules Verne	Arabacıyan	Fransızca	Seksen Günde Devr-i Alem	1894		
77	Jules Verne	Sinan Reşad	Fransızca	İki Sene Mekteb Tatili	1931	Muallim Ahmed Halid Kütüphanesi	104
78	Jules Verne	Kemaleddin Şükrü	Fransızca	İnatçı Kahraman Ağa	1931	Kanaat Kütüphanesi	180
79	Jules Verne	Fehmi Baldaş	Fransızca	Esrarlı Ada	1938	Kanaat Kütüphanesi	202
80	Jules Verne	İskender Fahreddin Sertelli	Fransızca	Denizin Hücumu	1938	Kanaat Kütüphanesi	148
81	Jules Verne	Ragıp Özgürel	Fransızca	Ay Etrafında Seyahat	1939	Kanaat Kütüphanesi	292
82	Jules Verne	Fehmi Baldaş	Fransızca	Arzdan Aya Seyahat	1939	Kanaat Kütüphanesi	173
PAUL DE COCK'dan (Komik Roman)							
83	Paul de Cock	Ahmed Mithat-Ebüzziya Tevfik	Fransızca	Üç Yüzlü Bir Karı	1877	Mihran Matbaası	90
84	Paul de Cock	Ahmed Mithat	Fransızca	Kamere Aşık	1887	Tercüman'ı Hakikate tefrika edildikten sonra kendi matbaasında	
85	Paul de Cock	Mehmed Fahri	Fransızca	Lorantin, yahut, Saadet Yüzünden Felaket	1888	Karabet ve Kasbar Matbaası	148
86	Paul de Cock	Memduh	Fransızca	Profesör Fıskırlak	1889	Karabet ve Kasbar	

						Matbaası	
87	Paul de Cock	Hami	Fransızca	Hemşire An	1890	Cemal Efendi Matbaası	
88	Paul de Cock	Hami	Fransızca	İki Güvercin	1890	Cemal Efendi Matbaası	
89	Paul de Cock	Ahmed İhsan	Fransızca	Tuhaf Bir Hane	1891	Alem Matbaası	
90	Paul de Cock	D. M. Tevfik	Fransızca	Kayıbolmuş Bir Zevç	1891	İstefan Matbaası	
91	Paul de Cock	Ragıp Rıfki	Fransızca	Çapkın Gustav	1925	Kader Matbaası	
EUGEN SUE'den (Polis ve Macera Romanları)							
92	Eugen Sue	M.Tevfik	Fransızca	Serseri Yahudi	1885	Ceride-i Askeriye Matbaası	
93	Eugen Sue	Yusuf Besim	Fransızca	Şeytan Kayası Burnu	1886	Mihran Matbaası	
94	Eugen Sue	Halil Edib	Fransızca	Paris Esrarı	1891	Mahmud Bey Matbaası	
95	Eugen Sue	Halil Edib	Fransızca	Mis Mari	1890	Mahmud Bey Matbaası	
96	Eugen Sue	F. Necib	Fransızca	Famlyya Çocukları	1888	Mihran Matbaası	
97	Eugen Sue	Karabet Panosyan	Fransızca	Serseri Yahudi	1889		
98	Eugen Sue	Karabet Panosyan	Fransızca	Yedi Mühlik Günahlar	1868		
99	Eugen Sue	Karabet Panosyan	Fransızca	Esrar-ı Paris	1882		
GEORGE OHNET'den (Polis ve Macera Romanları)							
100	George Ohnet	Bogos	Fransızca	Son Aşk	1887	Karabet Matbaası	398

101	George Ohnet	Ahmed İhsan	Corix-Mort/Fransızca	Krua Mor Kadımları	1887	Mahmud Bey Matbaası	119
102	George Ohnet	Ahmed İhsan	Fransızca	Demirhane Müdürü	1889	Cemal Efendi Matbaası	216
103	George Ohnet	Mütercimesi bir kadın	Fransızca	Meram	1891	Kasbar Matbaası	328
104	George Ohnet	Muzaffer Gıyaseddin	Fransızca	Suziş, yahut Bir Ressamın Levha-i Hayatı	1893	Artin Asadoryan Matbaası	161
105	George Ohnet	Hamdi Kenan	Fransızca	İstenyumora Kızı, yahut Meyyal-i Fena Bir Zekanın Saniha-i Ahiresi	1894	Nişan Berberyan Matbaası	200
106	George Ohnet	Aliş	Fransızca	Netice-i Meram	1888		
HECTOR MALOT'dan (Polis ve Macera Romanları)							
107	Hector Malot	M. Tevfik	Fransızca	Bikes, yahut Familyadan Mahrumiyet	1891	Nişan Berberyan Matbaası	
108	Hector Malot	Mahmud Sadık	Fransızca	Gölge	1891	Kasbar Matbaası	
109	Hector Malot	Ahmed Mithat Efendi	Fransızca	Bilgiç Kız	1889	Tercüman'ı Hakikate tefrika edildikten sonra kendi matbaasında	
110	Hector Malot	Sinan Reşad	Fransızca	Kimseyiz Çocuk	1931	Ahmed Halid Kütüphanesi	
111	Hector	Mehmed Cemil	Fransızca	Güzel	1910	Müşterek-	

	Malot			Madam Dionis		ül-menfaa Osmanlı Şirketi Matbaası	
EMILE GARBIEUX'den (Polis ve Macera Romanları)							
112	Emile Garbieux	Hüseyin Rahmi	Fransızca	Bir Kadının İntikamı	1891	Matbaa-i Amire	635
113	Emile Garbieux	Hüseyin Rahmi	Fransızca	113 Numaralı Cüzdan	1889	Matbaa-i Ebüzziya	603
114	Emile Garbieux	Hüseyin Rahmi	Fransızca	Batinyollu İhtiyar	1890		
115	Emile Garbieux	Hüseyin Rahmi	Fransızca	Paris'te Bir Teehhül	1891		
116	Emile Garbieux	Mahmud Sadık	Fransızca	Mösyö Lökok	1890	Cemal Efendi Matbaası	276
117	Emile Garbieux	Selanikli Tevfik	Fransızca	Lökok'un İhtiyarlığı	1887		
118	Emile Garbieux	Mehmed Ata	Fransızca	Löruj Davası	1891		
119	Emile Garbieux	Ahmed Mithat	Fransızca	Orsival Cinayeti	1892		
EMIL RICHBOURG'dan (Polis ve Macera Romanları)							
120	Emil Richbourg	Ahmed Mithat	Fransızca	Merdud Kızı	1884	Tercüman'ı Hakikate tefrika edildikten sonra kendi matbaasında	618
121	Emil Richbourg	Ahmed Mithat	Fransızca	Peçeli Kadın	1883		
122	Emil Richbourg	Ahmed İhsan	Fransızca	İki Valide	1890	Serveti Fünun gazetesinde tefrikadan	1. cilt 526 2.cilt 688

						sonra	
123	Emil Richbourg	Ali Nusret	Fransızca	Köy Muşakaları	1897	Matbaa-i Ebüzziya	334
124	Emil Richbourg	Mehmed Esad	Fransızca	Baba Raflonun Milyonu	1902	Asır Matbaası	92
125	Emil Richbourg	Tosun Paşazade Mehmed Sedad	Fransızca	Siyah Elbiseli Kadın	1912	Sancakyan Matbaası	576
PIERRE ZACON'dan (Polis ve Macera Romanları)							
126	Pierre Zacon	Mehmed Halid	Fransızca	Bir Kontun Cinayetleri	1892	Şirket-i Mürettibiy e Matbaası	316
127	Pierre Zacon	H. M. A.	Fransızca	Kolonel Rober	1891	Alem Matbaası	316
128	Pierre Zacon	Selanikli Tevfik	Fransızca	Yedi Numaralı Hapishane Odası	1892		367
129	Pierre Zacon	Vasilaki	Fransızca	Londra Biçareganı	1897		
JULE MARY'den (Polis ve Macera Romanları)							
130	Jule Mary	İbrahim Nuri	Fransızca	Zavallı Klotild	1892	Mihran Matbaası	316
131	Jule Mary	Mustafa Refik	Fransızca	Kalb-i Cerihadar	1896	Mihran Matbaası	638
132	Jule Mary	Hüseyin Paşazade İsmail Hakkı	Fransızca	Jülyanın İntikamı	1922	Evkaf-ı İslamiye Matbaası	367
133	Jule Mary	Hüseyin Vassaf	Fransızca	Biçare Familya	1892		
134	Jule Mary	İbrahim Nuri	Fransızca	Menfur Roje	1892		
135	Jule Mary	Selanikli Tevfik	Fransızca	Cazibeli	1892		
136	Jule	Meşhur Ali	Fransızca	İzabel			

	Mary	Kemal					
FORTUNE DE BUVAGOB'E'den (Polis ve Macera Romanları)							
137	Fortune de Buvagobe	Diran Kelekyan	Fransızca	Şeytanın Arabası	1891	Mihran Matbaası	291
138	Fortune de Buvagobe	Mustafa Fazıl ve Raif	Fransızca	Kedi Gözü	1891		İki ciltlik büyük roman
139	Fortune de Buvagobe	İbrahim Nuri	Fransızca	Biçare Rober	1895	Mihran Matbaası	190
140	Fortune de Buvagobe	Adı yok	Fransızca	Dikili Ağız	1884		
XAVIER DE MONTEPIN'den (Polis ve Macera Romanları)							
141	Xavier de Montepin	Süleyman (İsmi yazılmamış yalnız mührü basılmış)	Fransızca	Kırmızı Değirmen	1875	Kırkanbar Matbaası	614
142	Xavier de Montepin	Alik (Ermeni Muharrirlerimizden)	Fransızca	Simon ve Mari	1890	"Ceride-i Şarkiye" Matbaası	438
143	Xavier de Montepin	K.S. (1. Cilt) Ali Rıza (2. Cilt)	Fransızca	Çingene Kızı	1890	Cemal Efendi Matbaası	1. cilt 224 2. cilt 202
144	Xavier de Montepin	Alik (Ermeni Muharrirlerimizden)	Fransızca	Kızıl Sihirbaz	1890	"Ceride-i Şarkiye" Matbaası	292
145	Xavier de Montepin	Ahmed İhsan	Fransızca	Ekmekçi Kadın	1890	Alem Matbaası	636
146	Xavier de	Atamyran (Ermeni)	Fransızca	Mecnuneler	1890	"Ceride-i Şarkiye"	606

	Montepi n	Muharrirlerimiz den)		Tabibi		Matbaası	
147	Xavier de Montepi n	Ali Rıza	Fransızca	Gece Kraliçesi	1891	Şirket-i Mürettibiy e Matbaası	660
148	Xavier de Montepi n	M. Şakir	Fransızca	Büyük İkramiye	1891	Asadoryan Matbaası	464
149	Xavier de Montepi n	M. Şakir	Fransızca	Güzel Anjel	1891	Asadoryan Matbaası	1027
150	Xavier de Montepi n	M. Şakir	Fransızca	Fakirler Tabibi	1892	Şirket-i Mürettibiy e Matbaası	432
151	Xavier de Montepi n	Muzaffer Gıyaseddin	Fransızca	Piyasada Bir Çiçek	1893	Şirket-i Mürettibiy e Matbaası	150
152	Xavier de Montepi n	M. Rıfat	Fransızca			İbrahim Efendi Matbaası	
MİŞEL ZEVAKO'dan (Polis ve Macera Romanları)							
153	Mişel Zevako	Ragıp Rıfki	Fransızca	Paris Çiçekleri	1923	İkbal Kütüphane si	783
154	Mişel Zevako	Kemaleddin	Fransızca	Venedik Aşıkları	1922	Cihan Kütüphane si	382
155	Mişel Zevako	Fuad Talat	Fransızca	Senpol Sarayı	1911	Türk Matbaası	366
156	Mişel Zevako	M. Refik	Fransızca	Saray Entrikaları	1912		320
157	Mişel Zevako	İ.Zeki	Fransızca	Mağlub Fausta	1913	Cemiyet Kütüphane si	503

ÖZGEÇMİŞ

Mehtap Güven Çoban

Ümraniye, Istanbul, Turkey - mehtapguven@gmail.com/mcoban@29mayis.edu.tr -
05325744238

Eğitim

2018 MA Çeviribilim - Okan University, Istanbul

2008 Fransızca Öğretmenliği - Marmara Üniversitesi, Istanbul (Prep Class)

2003 BA İngilizce Öğretmenliği - Marmara Üniversitesi, Istanbul

İş Deneyimi

2011 - - İngilizce Hazırlık Birimi Yöneticisi, Istanbul 29 Mayıs University, Istanbul

2010 - J2011- YADYOK Koordinatör , Yeni Yüzyıl University, Istanbul

2005 - 2010 - Eğitim Müdürü, Kent Language School, Istanbul

2004 - 2005 - Çevirmen, İma Textile Company, Bursa

2003 - 2004 - Serbest Çevirmen ve İngilizce Öğretmeni

2014 - 2016 - Çevirmen ve Çeviri Projesi Koordinatörü "*İstanbul Tarihi Ansiklopedisi*",
İSAM

Yayımlar

Translated "*History of Twentieth -Century Political Thought*" published by Cambridge
University Press

Çoban, M., *Mobile Assisted Language Learning: Use of Mobile Applications in
Vocabulary Learning*. 2018 ICSES

Yabancı Diller

İngilizce (C2), Fransızca (B2), İspanyolca (A2)